

ЛЕЗГИ Газет

**Жуван Ватан,
ватанэгълияр хуьх!**

Меъгарамдхуьруьн райондин администрацияда яшар беъем тахъанвайбурун крариз ва абурун ихтиярар хуьниз килигдай комиссиядин нубатдин заседание хъана. Ам и комиссиядин председателдин заместитель, образованидин управленидин начальник Улубег Абейдуллаева тухвана. Заседанидал четин гьалда авай хизанар ва яшар беъем тахъанвай аялар дуьздал акъудунин ва абуруз яшайишдин рекъяй къуллугъар авуниз талуьк месэладиз килигна. Адан гъакьиндай малумат гъаз заседанидал махсус Центрадин отделенидин заведующий Ирма Латифова экъечина. Ада кватI хъанвайбуруз малумарайвал, гъахъ-гъисабдин девирда четин шартIара авай 201 касдиз куьмекар гана, 2070 къуллугъ авуна. Отделенидин пешекарри ахътин хизанриз килигун патал рейдар тешкилзава. Алай вахтунда хъсан гьалар авачир 227 хизан учетдиз къачунва.

Мярекатдал гъалай месэладиз талуьк яз махсус къарар къабулна. Заседанидал гъакI къайдаяр чIуруниз талуьк яз Меъгарамдхуьруьн РОВД-дай атай административный делойризни килигна.

1920 – йисалай акъатзава

№ 37 (10630) хемис 11 – сентябрь, 2014 – йис WWW.LEZGI.ETNOSML.RU

Къимет “Дагпечатдин” киоскрай - 10 манат

“Лацу дурная” - Гъамзатован йикъар Сувариз элкъвей мани

дурнайрин” сувар чи республикада къиле тухуз им 28 йис я.

Расул Гъамзатов советрин ва Россиядин литературада машгъурвал къазанишнавай тIварарикай сад ва советрин девирда раиж хъайи Дагъустандин халкъдин шайр, чи эдебиятдин классик Гъамзат ЦIадасадин хва я. Расул Гъамзатован яратмишунар себеб яз виридуьньядиз Дагъустан чир хъана. И гъвечи республикада дуствилелди шумудни са миллетдин векилри яшайиш кечирмишзавайди, абурун ислягъвиликай, мугъманпересвиликай, баркаллу адетрикай Расул Гъамзатован шириар себеб яз гъвечи Дагъустандин тIвар чIехи дуьньядин гзаф пипериз чIкана.

“Лацу дурная” шиирдин тарих, ам гъикI арадал атанатIа тийижир кас бажагъат ава. Алатай асирдин 60-йисара Расул Гъамзатов Японияда авайла, адал вичин диде рагъметдиз фена лагъана телеграмма агакъна. И вахтунда шайр Японияда американвийри Хиросимадал атомный бомба веъиникди телеф хъайибуруз хкажнавай лацу дурнайрин памятникдал атанвайди тир. Самолетда, элкъвена хкведай

Жамиля ГЪАСАНОВА

Махачкъалада Р. Гъамзатован “Лацу дурнайри” бахшнавай йикъар ачухна. Гъафтедин къене, адет хъанвайвал, чи республикада “Лацу дурнайрин йикъар” къиле фида. Литературадин йикъарин сергъятра аваз, Махачкъалада, Каспийскда, Дербентда, Буйнакскда ва Гуниб, Хунзах хуьрера “элкъвей столар”, тематикадин выставкаяр, гуьруьшмишвилер, суварин маса са къадар мярекатар тешкилда.

Р. Гъамзатов хайи йикъан экуьнахъ фадмаз Дагъустан Республикадин Къил Рамазан АБДУЛАТИПОВА, шайрдин мукъва-къилийри, ярар-дустари ва Расулан яратмишунрал рикI алайбуру адан сурал цуьквер эцигна.

Гуьгъуьнлай мярекатар чи республикадин вилик-къилик квай ксари, общественный деятелри, къиле Дагъустан Республикадин Гъукуматдин Председателдин Сад лагъай заместитель Анатолий КЪАРИБОВ аваз, М. Горькийдин тIварунихъ галай Урус драмтеатрдин патав гвай шайрдин памятникдал цуьквер эцигунилай башламыш хъана. Гъа инлай делегация “Ленинан комсомолдин” паркуниз рекъе гъатна ва “Азадвилин аскердин” памятникдин патав “Лацу дурнайрин” суварин йикъар официалнидаказ ачухзавайди малумарна. Иниз шайрдин яратмишунрал

рикI алай гзаф ксар кватI хъанвай. Мярекат, сифте гаф рахуналди, Анатолий Шамсудинович Къарибова ачухна.

- Алай йисуз “Лацу дурнайрин” сувар чи республикада лишанлу мад къве йикъал расалмиш жезва, - лагъана ада. - Дагъустандин писателрин Союздин 80 йис ва Дагъустандал гъужумай террористрин дестеяр терг авурдалай инихъ 15 йис тамам хъун. “Лацу

рекъе, Р. Гъамзатован рикел даяведа телеф хъайибур, абурухъ вил галамаз и чилелай феий дидеяр рикел атана ва нетижада “Лацу дурнайри” шиирдин ялавлу царар теснифна.

“Лацу дурная” ислягъвилез эвер гузвай ва даяедин, даяекаррин абурсуз чин къалурзавай, гъа са вахтунда игитрин крар, абурун

▶ 2

Пожарный часть ачухна

Хив райондин Къванцилрин хуьре, герек вири техникадалди ва тадаракралди, гъа жергедай яз КамАЗ-дал алай пожарный автоцистернадалди таъминарнавай 54-нумрадин цийи пожарный часть ачухнава. Пресс-къуллугъдин делилрай акъвазвайвал, и частуна 16 касди кIвалахзава.

Цийи пожарный часть ачухуниз талуьк мярекатда РФ-дин МЧС-дин Дагъустан Республикада авай Къилин управленидин начальник Нариман КЪАЗИМЕГЪАМЕДОВА, ГО-дин ва ЧС-дин РД-да авай махсус Центрадин рефьбер ТАЖИТДИН БАТЫРБИЕВА, Хив райондин къил Бейдуллагъ МИРЗОЕВА ва маса официалный ксари иштиракна.

Мярекат ачухуналди, райондин къили агъалийриз и лишанлу вакъиа мубаракна. Вичин рахунра ада и пожарный часть ачухун неинки са Къванцилрин, гъакI райондин вири агъалияр патални шад вакъиа тирди лагъана.

“Хейлин маса районрай хъиз, чи райондайни инсанар, бейкарвал себеб яз, хуьрер гадарна, масанриз къазанимишиз физва. Амма гила ахътинбурун къадар тIимил жеда. Къилди къачуртIа, ингъе и часть ачухункиди 16 касдиз кIвалахдай чкаяр жезва. Чаз ихътин къулайвал яратмишунай заз Нариман Къазимегъамедоваз чухсагъул лугъуз кIанзава”, - къейдна Мирзоева. Ада гъакI ПЧ кардик акатуниқди Хив ва Сулейман-Стальский районрин 15 хуьре (7,5 агъзур агъали яшамиз жезвай) подразделениеяр ачухдай мумкинвал жедайди алава хъуьуна.

КватI хъанвайбуруз генерал-майор Нариман Къазимегъамедовани и шад вакъиа тебрикна.

“Эхиримжи 4 йисан вахтунда, - лагъана ада, - Дагъустандин районра чна 24 пожарный часть эцигна. И кIвалахни республикадин, Россиядин МЧС-дин руководствойрин куьмек ва чи управленидинни махсус Центрадин къайгъударвал себеб яз алакъна”.

Личный составдихъ элкъвена, Къилин управленидин начальниқди абурун рикел пешедиз гъазурвилин аттестация къиле фена кIанзавайди хкана. Вичин нубатдай Тажитдин

▶ 9

ОБЩЕСТВО

Г. Иванов: “Къе Украинада къиле физвай рикI тарзавай вакъиярни инал гъавайда рикел хквезвач. “Лацу дурнайри” сифте нубатда чи рикел стха халкъар, абурун кыпел атанвай бедбахтал гъизва... Дуьньяда къиле физвай гзаф къадар гьерекатриз вил веъез тазва”.

▶ 2

ОБРАЗОВАНИЕ

Зун и гуьзел дишегълидихъай къакъатдай вахтни хъанва. Асията лагъайтIа, вичин гъар йикъал шадвал ийизва. Тебиатдин гуьзелвилерални ам къару я, вучиз лагъайтIа адаз уьмуьр, инсанар, аялар кIан я!

▶ 19

Къилин редактордин гаф

Батъка

Эвленмиш хъайи рухвар, рушар хъиз, Россиядин Федерациядай виликан республикаяр вири чара хъана. Амма абурукай къведа - Белоруссиядини Къазахстанди - чакъ галаз авай алакъяр къвердавай мягкемарзава. Чна абурухъ галаз гъатта Таможенный союзни арадал гъанва.

Белоруссия гъина аватла килиг, Дагъустан гъинаватла. Ятлани аниз дагъвиар, жуван мукъва-къилирин патав хъиз, физ-хъезва. Чи ватангъли пагъливанди ана гъатта дуньядин чемпионвилдин твар къазанмишнава. Фена-хтайбуру сугъбетзавайвал, Белоруссияда, гъа СССР-дин девирда хъиз, вири заводри, фабрикри къвалахзава, шегъерра къайда-низам ава. 40 йиса авайла президентвиле хъягъай Александр Лукашенко 30-августдиз вичин 60 йисан юбилейни къейдна. Датлана къад йисуз ада и республикадиз регъбервал гузва.

Риклел аламатла, Украинада гъалар къайдадикай хкатна, Януковичаз фир-тефир чка сал хъайила, Александр Лукашенко лагъанай: "Са йисуз зи гъиле тур Украина, ахпа килиг куън, къайда-низам гъатдани, гъатдани ана!"

Гила, Минскда тешкилай гуърушар себеб яз, Украинада дявени гъелелиг акъвазарнава. Идани Александр Лукашенкодиз зурба бажарагъ авайди къалурзава. Гъа са вахтунда ам мукъвал-мукъвал, цаз хъиз, Россиядин Федерациядиз акъахни ийизвайди чаз аквазва. Вичин рикле авайди ада чинал лугъуда, кар тукълудалди, къакъ хъиз, киклида, къвалах тукълвейла, анжах ахпа секин хъжеда.

Аламатдин кар ам я хъи, гъахътинди ятлани, урусриз Александр Лукашенко ала я. Вирида адаз Батъка лугъудай лакабни ганва. Эгер куъне сифте душуйш хъайи адетдин са урусдиз "Куъне адаз вучиз Батъка лугъузда?" суал гайитла, энгел тавуна, ада ихътин жавабни гуда: "Батъкади чехи, гъевчи вири чуъкъвена вичин гъута кунва. Чиновникар, олигархар, фитнесияр, футфачияр, шулугъчияр, чуънуьхгумбатлар, капиталистар - вири. Чуънуьхиз тазвач садавни. Ик хъайила къайда-низамни хуъз жезва. Халкъни адалай рази я. Гъавилаяй Батъкани лугъузда".

Лугъуз жеда, Александр Лукашенкодин гъерекатрай парабурвай къил акъудиз жезвач. СССР-дикай жекъайла, вирида Белоруссиядин экономика тахъай мисал жеда лугъузда. Европадаин улкъвейрин, Америкадин къиле авайбуру адаз гъатта чпин улкъвейриз къведай вири рекъерни агалнай. Гилани абур агалнава. И республика патал жуъреба-жуъре къадагъаярни тимили кардик кутуначир. Ятлани Белоруссияди вичин къил хуъзва. Дагъустанвиарни ана акъудзавай шейрал къару хъуни, чина гъатта "Белоруссия" твар алай тукъвенар ачухуни идан гъакъиндай шагъидвалзава. Гъелелиг Белоруссиядилай гъейри чакай жекъай амай республикайрин тварар алай тукъвенар чина кардикни кутунач.

Инал Батъкади республикадин экономика социализмдин къайдайралди къиле тухузвайдини чуънуьхна виже къведач. Мадни Россиядин

Федерациядини Белоруссиядиз вичелай алакъдай вири жуъредин куъмекар гузва. Бес къадар кредитарни, ужуз тлебии газни. Гъа са вахтунда Россиядин Федерациядизни идакай зиян жезвач. Сад лагъайди, чи арада авай гуърмет-берекат артух жезва, къвед лагъайди, Батъкадини вичиз чара ийизвай кредитар варазара ийизвач. Чавни элкъвена хъсан ери авай нек, къатух, як ахгакъар хъийизва.

Батъкади лагъай гаф ана закондиз элкъвезва. Ада гъатта лежбериз колхозрай экъечлун къадагъа авунва. Чиновникри гъакъикъатда къазанмишзавай девлетрилай артухан эменни, мал тулк ийизва. Ришветбазвилдин вилик пад кунва лагъайтла жеда. Яни Александр Лукашенкоди гъа халкъдиз къандайвал къвалахар тешкилнава.

Ада вичи вуч лугъузватла килиг: "Зун гъеле Владимир Ильичавайни Иосиф Виссарионовичавай гзаф яр гъа ама, абурув агакъарун патал еке гъерекатар авуна къанзава". Гъакъикъатдани, ина заводри, фабрикри акъваз тавуна къвалахзава, яшайишдин къвалер эцигъзава, куъгънебуер ремонтзава, рекъер къайдадик кутунава, йифиз куъчейриз экъечлуни хъай садани кичевалзавач.

Хуърун майишат Белоруссияда йигин еришралди вилик физва. Чехи хуъер хуърун майишатдин продукция гъасилдай халис шегъерриз элкъвурнава. Анра яшамиз жезвай агъалийрини чпиз яшайишдин къулай шартлар яратмишунал еке шадвал ва дамах ийизва. Абур яшамиз жезвай сад хътин коттеджа хъвадай яд, тлебии газ, чимивал, телефон ава.

Коррупциядин вилик пад къевелай къуни Александр Лукашенко иллаки халкъдиз мукъва авунва. Идан гъакъиндай, къуллугърин чехи-гъевчи-вилелай, чиновникрин лайихлувилерилай аслу тушиз, ришветбазрилай гилани мукъвал-мукъвал къарагъарзавай уголовный делойри шагъидвалзава. Гъак хъайила, тахсиркарвилерин къадар къвердавай тимили жезва. Гзаф аялар авай хизанриз еке къезилвилер ийизва. Иллаки къвалер эцигунин жигъетдай. Коммунальный къуллугъар авунайни госуларстводи хейлин такъатар чара ийизва. Пенсияр вахт-вахтунда гузва, образовани, медицинадин къуллугъ пулсузди я. Сагъламвал хуъниз, спортдал машгул хуъниз еке фикир гузва.

Александр Лукашенкодихъ пуд хва ава. Чехиди - Виктор - милли рекъай хатасузвал хуъдай президентдин куъмекчи я. Президентдин спортдин клубдин къиле адан къвед лагъай хва - Дмитрий акъвазнава. 31-августдиз виридалайни гъевчи Колядин 10 йис тамам хъана. Гъамни ада дачада вичи цанвай къарпузар, халияр битмишарунал желбзава. Батъкадин паб - Галина Радионова - Днепр вацун къерехдал алай Шклов шегъерда яшамиз жезва ва ана исполкомдин са отделдин къиле акъвазнава.

Ци Белоруссия фашистрин чапхунчийрикай азад хъувурдалай инихъ 70 йис тамам хъана. 28-августдиз вири дуньядиз машгур Брестдин Игит къеле душмандикай михи хъувунай. Ана агъалийрин гъалгъвал къвердавай вини дережадиз акъатуни, стха республикадиз, чина Владимир Путиналай хъиз, Александр Лукашенкодилай регъбервал гуз алакъуни россиявиар къадар авачир къван шадарзавайдал шак алач.

“Лацу дурная” - Гъамзатован йикъар Сувариз элкъвей мани

1

тварар гъамшалугъ риклера амукъдайди тестикъарзавай эбеди лишарикай садаз элкъвена. Шиирдай чаз дерин хажалат, гъамни аквазва.

Алай аямда чун секинсуз, къалабулукъ кутазвай гъалара яшамиз жезва, - давамарна Анатолий Шамсудиновича. - Дуньядин хейлин улкъвейра дявээр къиле физва, дунья гзаф дегиш хъанва, цай квай ва цай кутазвай пиплер чи чилел артух жезва. Ихътин гъалара “Лацу дурна-

Микрофондихъ Россиядин писателрин Союздин правленидин секретарь Геннадий ИВАНОВ атана. - Чи улкъведа лишанлу къве сувар ава: 9-Май ва “Лацу дурнайрин” сувар. Ихътин шиир, фикир гайила, анжах зурба бажарагъдин сагъбдин къилиз атун мумкин я. Гъик хъи, шиирдин царар вири девирра важиблукъ, руъгъ къарсатмишзавай бур яз амукъзава, - лагъана ада. - Къенин юкъуз Украинада къиле физвай дяведин гъерекатри “Лацу дурнайрин” тематика генани хцидаз, важиблуда элкъвурзава.

яр” чи акъалтзавай несил, гележег патал, ислыгъвиллиз, меслятвиллиз, дуствиллиз эвер гунин лап хъсан лишан ва тербиядин хиле важиблукъ къуватни я. Ик тирди къенин и суварик Россиядин гзаф пиплерай Дагъустандиз атанвай мугъманрини тестикъарзава.

Гуъгъунлай гаф Дагъустан Республикадин писателрин Союздин правленидин председателъ, Дагъустандин халкъдин шаир Мегъамед АГЪМЕДОВАЗ гана.

- Расул Гъамзатова “Дурная” шиир теснифдалди вилик, - башламишна вичин рахунар ада, - Самуил Маршака гъеле жегил шаир Расул Гъамзатован яратмишунриз талукъ яз лагъанай: “Ада дяведиз пак дяве малумарнава”. Дуньяда

алай вахтунда гзаф къадар къурулушар, гъукуматар чкизва, амма шиират эбеди яз амукъзава.

Р.Гъамзатоваз “хуъ” лугъудай гаф гзаф къандай. Адан яратмишунра и гафунни еке чка къазва: “дидеяр хуъ”, “ватан хуъ”, “ислягъвал хуъ”, “дустар хуъ”, “намус хуъ”... Къенин юкъуз лацу дурнайри вири и хъсан ерияр хуън патал дуньядин гзаф къадар пиплерилай цар илитзава. Абурун лув гун акъваззавач, амма гъайиф къведай са кар ава - “лацу дурнайрин” жергеяр чи арадай акъатзавай гзаф къадар баркаллу ксаралди къалин жезва. Квез и суварин йикъар мубаракрай, Дагъустанда, вири дуньяда ислыгъвал хуърай!

дурнайрин циргъ, зи къелемдаши винидихъ гъахълудаказ къейд авурвал, югъ-къандавай, йис-сандавай къалин, ярги жезва. Амма чаз Дагъустан Республикадин къалубда, куъ халкъарин къаматда ислыгъвилелди яшамиз хъунин хъсан чешнени авайди къейд ийиз къанзава. Къуй куъ чилел ислыгъвал, берекат артух хуърай!

Мярекатдал рахайбур гзаф хъана. Эхирдай Махачкъала шегъердин школьникри къватл хъанвайбуруз гъевчи концерт гана ва Расул Гъамзатован шиирар къелна.

“Лацу дурнайрин” сейр и юкъуз Махачкъалада, писателрин Союзда, пакад юкъуз Гунибда, Хунзахда, Дербентда, Буйнаксда ва масанра давам хъана.

Дагъустанвидин эрзиманар

Расул Гьамзатован уьмуьрдинни яратмишунрин рекъикай фильм

И йикъара Каспийск шегьерда, “Москва” тивар алай кинотеатрда “Расул Гьамзатов, Зи Дагъустан. “Эрзиманар” тивар алай художественно-документальный фильмдин премьер (сад лагъай сеферда килигун) киле фена. Ам чехи шаирдин уьмуьрдинни яратмишунрин рекъиз бахшнавайди тир.

Кинодиз тамашдалди вилик сегьнедиз Дагъустан Республикадин Кыл Р.Гь.АБДУЛАТИПОВ экъечина, ада иниз атанвай мугьманар тебрикна. Вичин рахунра ада кьейд авурвал, ихьтин фильм арадал гьунин фикир фадлай дигмиш хьанвай. Идахъ галаз сад хьиз, Дагъустандин маса зурба векилрин - С.СУЛЕЙМАНАН, Х.АВШАЛУМОВАН, О.БАТЫРАЯН, А.АБУ-БАКАРАН, А.АДЖИЕВАН ва масабурун къисметриз талукъ фильмар арадал гьунин лазимвални арадал атанва.

Расул Гьамзатов риклел хьуналди, ада кьейдна: “Ахьтин зурба руьгьдин къамат акун патал адан шииратдин яратмишунар анжах са тереф я. Чаз адан чехи инсанвилдин, камаллувилдин, уьмуьрдал ашукьвилдин, адан бажарагьдин муькь терефарни, принципарни (уьмуьрда вич киле тухунин кьайдаяр) акун важиблу тир. Вучиз лагъайтла, вич гьина хьанатлани, Расул Гьамзатова вирибурун патай анжах кланивилдин ва гьуьрметдин гьиссер арадал гьана. Къе чаз Р.Гьамзатова чан алай гзафбурулай артух куьмек гузва. Вучиз лагъайтла, кьенин аямдин Дагъустанда киле тухузвай вири дегишвилерик ва чи факгум-фикиррикни адан чехи руьгьдай атанвай фикирар, эрзиманар ква. Чи вири крара, агалкьунра Расул Гьамзатова вичин лайихлу чка кьунва”.

Р.Абдулатипова фильмдизни кутугай кьимет гана: - И фильм Ватан клан хьунин ва адал элкьвена хтунин эбеди гьерекадикай, хайи чилиз авай чехи кланивиликай я. А чилел зурба шаир хана ва чехи хьана. Сценарист Рустам ИБРАГЪИМБЕГОВА ва режиссер Мурад ИБРАГЪИМБЕГОВА лап бажарагьлудаказ кваллахнава. Актеррин кьугьунини чун шадарзава. Чун и фильмдал кваллахиз чи республикадин вири театррай лап хьсан актерар кватлиз алахьна. Вучиз лагъайтла Дагъустандикай эцигнавай фильмда дагъустанвиар кьугьун лазим я. Зун генани гьейранар авурди Гьамзатован бубадин ва дидедин ролра гьикьван устадивилелди кьугьванатла гьам я. Жегьил Расул Гьамзатован ролда кьугьвай актердилай чаз шаирдин гьатта чин тийизвай бязи крар, алакьунар кьалуриз, адан риклин вири чимивал чав агакьариз алакьайдини кьейдна кланда.

Фильмдал кваллахдайла, вичиз авур чехи таъсирдикай кинодин сценарийдин соавтор, кинодраматург, Россиядин ва Азербайжандин искусствойрин лайихлу деятель Рустам Ибрагьимбеговани суьгьбетна: “Зи рикле кьве жуьре гьиссер рахазва: сад лагъайди, и чилиз за икьван зурба шаир гунай сагьрай лугьзува. За гьакьни Дагъустандин халкьдиз ада вичин чехи хчин руьгьдин къамат икь риклел хьунай ва адан гьакьиндай кьайгьу чуьгунай сагьрай лугьуз кланзава. Ихьтин кьайгьударвилдин шагьидвал и фильмдини ийизва”.

Идалай кьулухъ республикадин Кьили фильмда кьилин ролар тамамарай актеррив ва сценаристдивни режиссердив чеб лайих-

лу хьайи государстводин наградаяр вахкана. Гьа идалди презентациядин официальной пай акьалтла.

Гила зал секинвиле ва мичивили ацурна. Экралда фильмдин сифте кадряр атана. Чехи таждин кланикай яргъа авай кьакьан дагьларин жергеяр аквазва, гьа ихьтин сегьнедин вилик гадади гзаф виклегьвилелди “Лезгинкадал” кьуьлзава. Тамашачийри им жегьил Расул тирди гьасягда гьиссна ва и роль тамамарзавай актерни хьсандиз хьанавайди кьейдзавай.

Фильм саки сятни зура давам хьана, ам куьтыгь хьайивалди чехи зал тамашачийрин капари кьарсурна. Инсанри чпин риклера кьугьвай гьиссер сада-садаз пайзавай. Иллаки риклиз чими гафар шаирдин руш Салигьат Гьамзатовади лугьузвай: “Зун премьерадиз кьведайла, гьелбетда, хьсан са вуч ятлани акьадайдахъ инанмиш тир. Амма а затл икьван гуьрчегди, таъсирлуде жеда лагьана фикирнавачир. Кьуьлзавай гада неинки зи бубадиз ухшар тир, ада чи вилик бубадин руьгьдал чан хьанвай. Гада акьван хьсандиз кьугьвазвай хьби, са арада зи риклелай зун фильмдиз тамашавайдини алатна. Режиссерди ва сценаристди фильмда ишлемишнавай хроникадин шикларни акьван хьсандиз ишлемишнавай хьби, абуру бубадин руьгьдин къамат гьакьикьатда авайди хьиз кьалуьзавай. Са арада за гьатта жуван патав буба хтайди хьиз гьиссзавай. Ихьтин фильм арадал гьайибуруз за сагьрай лугьзува. Вучиз лагъайтла абуру кье са куьруь геренда хьайитлани заз мад сеферда жуван бубадихъ галаз гуьруьшмиш хьжедай мумкинвал гана...”

Агъалияр кьабулна

Саняет МЕГЪАМЕДОВА

И йикъара Дагъустан Республикадин Халкьдин Собранидин Председателдин заместитель, “Сад тир Россия” партиядин председатель Д.Медведеван общественный приемный директор Сейфулагь ИСАКЪОВА региональный приемда агъалияр кьабулна.

Абурук секинсузвал кутунвай месэлаяр чеб ва чпин чехи аялар кваллахдалди таъминарунихъ, бици аялар бахчайра кьабулунихъ, талукъ дарманар вахтунда гун тавунихъ, чеб яшамш жезвай квалерай акьудунихъ галаз алакьалубур тир.

С.Исакьован фикир иллаки Махачкьала шегьердин Приморский райондин 39-нумрадин квалера яшамш жезвай агъалийрин арзади вичел желбна. Виликамаз хабардарни тавуна, хейлин хизанар яшамш жезвай са шумуд мертебадин квал газдикай хьуднава. Малум хьайивал, цийиз эцигнавай и квал технический шартлариз талукъ документар авачиз газдик кутунвай. Агъалийри гьавурда турвал, са шумуд сеферда “Махачкалагаз” идарадин чехибуруз чпин дердиникай лагьанатлани, са серенжеми кьабулна. С.Исакьова вичин куьмекчидал лазим тир министерстводиз чар хьин ва и месэладал гуьзчивал тухун тапшурмишна.

Мегьарамдхуьруьн райондай Исабала Шайдабегов атанвай. Афгъанистанда интер-

национальный буржи кьилиз акьудай, 48 йисан яшда авай агъалиди вичиз яшайишдин квалерин сертификат кьачуз куьмек гун тлабна. Депутатди ахтармишайвал, афгъанви 1988-йисалай квалерин учетда ава. Шайдабегован гьакьиндайни РД-дин зегьметдин ва социальный рекъай вилик финин министерстводиз талукъ чар кьена.

Ногъай райондай тир Мавлинберди Кичинева депутатдивай вичиз “РД-дин культурадин лайихлу работник” лагъай гьуьрметдин тивар гунин карда куьмек гун тлабна. Региональный общественный приемный директор РД-дин Гьукуматдин кьваллава гвай наградадин сектордин управлендин начальник Р.Гьабибулаевадиз арзачи кьабулун ва адахъ яб акалун меслятна.

Депутатди гьакь гьуьруьшдиз атай Максудов Мегьамедазни пенсия тайинарунин жигьетдай куьмек гана.

Афгъанвийрин парк

Саняет МЕГЪАМЕДОВА

“Сад тир Россия” партиядин Председатель Д.Медведеван Региональный общественный приемный директор, РД-дин Халкьдин Собранидин Председателдин заместитель Сейфулагь ИСАКЪОВ Дагьларин улкьведин меркездин агъалийрилай атай арза ахтармишун патал афгъанвийрин-интернационалистрин парк авай гьалдиз килигиз фена.

Кьейд авун лазим я хьби, и месэладай кьил акьудун патал РД-дин Халкьдин Собранидин депутат Хазали МИСИЕВ, “Россиядин афгъанвийрин ветеранрин Союз” ООО-дин Дагъустандин региональный организациядин исполкомдин руководитель, РД-дин Общественный палатадин член Шамил ХАДУЛАЕВ, “Дяведин набудар” ООО-дин Дагъустандин афгъанвийрин организациядин председателдин заместитель Магьмуд МАГЪМУДОВ, “Махачкьала шегьердин афгъанвийрин ветеранрин советдин председатель Алисултан АЛИСУЛТАНОВ, Россиядин правовой академиядин Кеферпатан Кавказдин филиалдин директор Багьадин МЕГЪАМЕДОВ, РФ-дин Госдумадин депутатрин са бязи куьмекчиар, коммерциядин организациядин векилар кваз рабочий десте тешкилнавай.

60 йисан яш авай паркуниз Афгъанистанда киле феи дяведа интернациональный буржи тамардайла телеф хьайи аскеррин гьуьрметдай тивар ганвайди я.

Чкадал феи инсанриз акурвал, парк аваданламишунин, цийи килелай тьукьур хьувунин игьтияж арадал атанва. Идан гьакьиндай Сейфулагь ИСАКЪОВА рабочий группадал лазим кьезвай вири серенжемар кьабулун тапшурмишна. Лагъайвал, мад сеферда паркуниз участковый полицейскийриз, Махачкьаладин “Горзеленхоз” МУП-дин, “САХ” МУП-дин векилариз теклифда.

Магьмуд Магьмудова малумарайвал, Махачкьала шегьердин администрациядиз са шумуд сеферда арзаяр кьейдалай гьуьгьуниз парк реконструкция ийидай ихтияр ганва. Ина тротуаррин плиткяр эцигда, аялар кьугьвадай майданар, музей ачухда, и крар, гьелбетда, кьведай йисуз куьтыгьда.

Сейфулагь Бейдулагьовича Афгъанистандин дяведин Советрин Союздин кьве Игитдиз и паркуна бюстар эцигунин теклиф гана ва кьваллава гвай куьчедизни са Игитдин тивар гунин тереф хвена.

Эхирдай рабочий дестеди Багьадин Мегьамедова паркунал шефство тухунин кьарар кьабулна. Адаз и карда “Сад тир Россия” партиядин исполкомди ва Региональный Общественный приемныйди, общественный маса векиларни желб авуна, куьмек гуда.

1999

Бандитрин дестеяр чукурайдалай инихъ 15 йис

2014

Намусдин женгчи

Мердали ЖАЛИЛОВ

Дагъустандин чилелай бандитрин (Хаттабани Басаеван) клеретлар чукурайдалай инихъ 15 йис алатнава. Амма чи риклелай а йикъар ва гъа члавуз чи намуслу рухвайрини рушари къалурай игитвилер алатзавач.

Вичин намусни, чи Конституцияни хвейи рухвайрикай сад къурушви, а члаван милициядин майор, гила отставкада авай (ам гражданвилин къуллугъдал элячнава. Чи меркезда образованидин Управленидин начальникдин заместитель я, школайра хатасузвилин гьалар таъминарунин рекъяй) милициядин (полициядин) подполковник **Алик Мугъудинович ЭФЕНДИЕВ** я.

Заз ам фадлай чида. 1999-йисан августдин сентябрдин вакъайри ам заз мадни мукъва авуна. Зи фикирдалди, ам дидеди къегъалвилер авун патал хайиди я. Вич акъатнавай мугни, къегъалвилерал гьалтайла, кесиби душ. Инай гъич тахъайитла Эфендиев Нажмудин (Самурский) хътин члехи регъбер, машгур полководец акъатайди риклел хъун бес я.

Риклинни ругъдин ажузвал къалурун Аликаз садрани чир хъанач. Регъатвилерни, лугъдайвал, адаз акурди туш. Ватандин Члехи дяведин инвалид бубадай вичин рухвайриз вири галайвилер ийиз алакъзамачир. Иниз килигна, 9-класс йикъан мектебда акъалтарна, Алик йифен школадиз экъечна. Къвалахни ийиз, ада Наурскаяда (Чечен Республика) ПТУ-да клелна. Хтана хайи хуьре трактордал къвалахна. 1975-йисуз шофервилин курсарни куьтягна. Ахпа къве йисуз аскервиле къуллугъна. Десантдин къушунра.

Вичи риклел хъизвайвал, мектебда адахъ галаз са класда гила генералдин чиндиз акъатнавай Жафаров Рамазана клелна. Аскервиле къуллугъдайла (Туркестандин военный округ) адан командир гуьгъунлай Ингушетиядин Президент хъайи Руслан Аушев тир.

"Ви дуст вуж ятла лагъ, за вунни вуж ятла лугъуда", - мисал ава. "Катрахъ галаз кард къекъведа". "Зар заргардин патав жеда", - лугъузва маса мисалра. За Аликаз я кард, я зар, я заргар лугъузвач. Амма ада вич гьалтай гзаф ксарин рикле анжах хъсан майилар туна. Адет яз, дустарни, танишарни виклегуьбуруз гзаф жеда. 1977-йисуз ам законар хуьдай органриз фена...

Алик Мугъудинович вичин везифайрив халис дагъвидиз, намусдиз михи касдиз хас тирвал эгечна. Нетижаярни тарифлугур хъана. Чна винидихъ къейднавай хътин къегъалвилер ада садрани къведр къалурунач. Ингъе зи вилик 1994, 1995-йисарин къве документ-къве къарар ква. Абуру къведни Махачкъаладин Ленинский райондин администрацияди къабулнавай бур я. Сифтеда къейднава: Эфендиев Алик Мугъудиновичаз государстводин эменни тарашзавайбурун вилик пад атлунай ва гъа члавуз вичел гуьжумай яракълу къуд кас бандитрихъ галаз женг члугъдайла акъалтай къегъалвал къалурунай, нубатни гуьзет тавуна, яшайишдин къвалер чара ийин..."

Къвед лагъай документ инал чна гъанвай къарар кардалди бегъемаруни талуьки я. Вад аял галай Алик Мугъудиновичан хизан, къвалер хъана, динжвиле гъатна.

Алик Эфендиеван къуллугъдин рехъ РФ-дин ва РД-дин МВД-дин руководстводи ганвай гуьрметдин грамотайралди, "Къенепатан органра намуслувилелди къуллугъ авунай" знакдалди, хейлин маса наградайралди къейднава. Адан идарада заз мад са награда акуна: гъилихъ акалдай къизилдин сят. Адал ихътин гафар хъенва: "Вичин хуси чешнедалди къетлен къегъалвал къалурунай Россиядин Гукуматдин Председателдин патай. Дагъустан. 1999-йис".

А йисуз Кадардин зонада къиле фейи женгера къалурай къегъалвилерай Алик Мугъудиновичаз "Общественный къайдаяр хуьнин карда къетлендиз тафаватлу хуьнай" медални ганай.

Зи фикир гъар сеферда "къетлендиз та-

фаватлу хуьнай" гафари желбзава. И къетленвилер чи хъихъ саки гъар са камуна хъайидал шак алач.

Республикадин къанун-къайда хуьдай органра къуллугъзавай девирда ада къве вузда педагогвилин ва юриствилин пешедай къилин образованини къачуна. Эхиримжи са шумуд цлуд йисуз ам Махачкъаладин УВД-дин ГИБДД-дин старший госинспектор, гуьгъунлайни батальондин командирдин заместитель тир.

И четин девирда ам датлана къайгъуйрин ятла авай. Вичин буржияр намуслувилелди къилиз акъудунай адаз, винидихъни лагъанвайвал, 67 сеферда ведомстводин руководстводи лайихлу наградаяр, пишкешар гана, ам руьгъламышна.

Алик Эфендиев члехи хизандин къил тирдакай чун винидихъ раханва. Вад велел члехи авуна, къвачел акъалдна. Абурукай пуд хъи бубадин рехъ хъяна, къанун-къайда хуьдай органриз гъахъна. Им бес дамагдай кар тушни!

Намуслу буба ва хва маса къайгъуйрин юкъвани авай. Къилинди - члехи ими (бубадин стха) Нажмудин Самурскийдин (Эфендиеван) пак твар вичин гуьндур дережадиз ахъудун тир. Цийи ва Куьгъне Къурушрин хуьрера Самурскийдиз памятникар (хуьрун жемятдин куьмекдалди эцигнавай) ачухдай мярекатра иштиракдай къисмет чазни хъана.

Члехи регъбердин ва алимдин ирс къватл хъуьуна, ктабар яз акъудна, несилрив ахъкъарна. И крарик рагъметлу алим Къафлан Муслимович Ханбабаевахъ галаз санал Алик Мугъудиновичани вичин лайихлу пай кутуна...

Мад са агалкъун алатай йисан августдин вацра къазанмишна. Чи общественностди (аник Алик Эфендиевни къай) яргъал йисара авур алахъунри, руьгъдин къуватар сад авуни эхирни нетижа гана: чи республикадин къилиз атай цийи Президент Рамазан Гъажимурадович Абдулатипова Нажмудин Панагъович Эфендиеван твар эбеди яз несилрин риклел аламукъун патал адан гъакъиндай махсус Указ къабулна! Ингъе а документ!

Н.П.САМУРСКИЙ эбеди яз риклел хуьнин гъакъиндай

Дагъустан Республикадин Президентдин Указ

Дагъустандин лап члехи государствонный, политический ва общественный деятель Нажмудин Панагъович САМУРСКИЙ эбеди яз риклел хуьнин мураддалди за **къарар акъудзава:**

1. Н.П.Самурскийдиз Махачкъала шегъерда памятник эцигин.

2. Дагъустан Республикадин Гукуматди "Махачкъала шегъер" муниципальный тешкилатдин администрациядихъ галаз санал

памятник эцигунин къвалахар къиле тухун таъминарин.

3. Ахъегъ райондин Ахъегърин хуьре Н.Самурскийдин куьчеда авай, Н.П.Самурский яшамаш хъайи 12-нумрадин къвалин цлал мемориальный къул эцигин.

4. "Ахъегъ район" муниципальный тешкилатдин администрациядиз мемориальный къул эцигунин къвалахар къиле тухун таъминарун меслят къалурун.

5. "Докъузпара район" муниципальный тешкилатдин администрациядиз образованидин муниципальный идара тир Докъузпара райондин Къурушрин умуми образованидин юкъван школадиз Н.П.Самурскийдин твар гун меслят къалурун.

Дагъустан Республикадин Президентдин везифайр вахтуннади тамамарзавайди тир Р.АБДУЛАТИПОВ

Махачкъала шегъер,
2013-йисан 23-август, №236

Эхъ, Дагъустандин сад лагъай члехи руководитель хъайи, Дагъустан Республикадин алай аямдин карта (экономикадин, культурадин, эцигунрин - вири рекъерай) арадал гъайи касдиз кутугай гуьрмет гилалдини авунвачир. Гила адаз чи меркезда лап хъсан чкадал зурба памятник хъажда!

Им бес а кардин гуьгъуна гъатай рухвайрин намуслувал тушни!

Виликди фидай бур парабуроз хуш жедач. Алик Мугъудиновични гъакл я. Вичи гъакъван паквилелди намусдиз ва республикадин къанун-къайдадин органриз къуллугъай кас гъа вичин яракъдин юлдаши ва руководстводи виливни хуьн тавур буьгътенрик кутун ва ам риклиз къани къуллугъдивай чара авун, артухлама, адан рухвайризни къуллугъзавай чкайра басрухар гун (садакай жегъилзамаз инвалид авунва) - ибуру бес кутугнавай крар яни? Ни эхъда?..

Амма чи девирда тежедай кар амач. Члехидаз хуш татунни, я туш са гъихътин ятла гъилибарни фитне авурвалди рагъ хътин инсандални цифер къватл жезва.

Ихътин къисмет А.М.Эфендиевахъни хъанва. Идан гъакъиндай Москвада чапзавай "Полициядин профсоюз" журналда адан къилин редактор Валерий Помазкина лап хъсандиз къхенва вичин гафуна. Алик Мугъудиновича РД-дин МВД-дин министр А.Мегъамедоваз къхенвай наразивилин ачух чарни чапнава.

Редактордин гафунани, чи хъчин чарчени министрди зегъметдин ва къанун-къайдадин законар члурнавайди къейднава...

Бандитрин клеретлар чи чилелай чукурайдалай инихъ 15 йис алатайла, гъа ва маса четин уламрани намуслувал, гъейратлувал къалурай рухвайрал ихътин буьгътенар вегъин? Нин хиялдиз къведай?.. Амма са кардихъ чун инанмиш я: намусдин женг, гъахълувал винел акъалта. Абуру клурарик вегъез жедай къуватар туш...

Мерд АЛИ

А йикъарин дневникдай

Мумкин кар я, гишин хъунни
рекъера.
Галат хъунни, четин хъунни
рекъера.
Мумкин кар я дуст къакъатун,
алатун,
Хабарсуз къвач чалпачухдиз
аватун.

Мумкин кар я, къил элкъуьрна
шейтанри,
Къуьр къалурун фири къалин
аслан хъиз.
Чит къалурун халис михи
хара хъиз,
Са жизвини къадардилай
пара хъиз...

Вири хуьнухъ мумкин я,
са таб жедач -
Ватандин тахт шит къафундин
къаб жедач.
Ада члугъваз жеда, члуж хъиз
ширеди,
Вири мекъер къватл хъайитлан
дередин.

Мумкин кар туш, виждан авай
инсанди
Хаинвалдан вичин хайи Ватандиз.
Мумкин кар туш, дидед хурал
хер авур
Хъиз гъейри касди рикляй
хъвер авун.

Дин авачиз, иман хъунни
мумкин туш.
Имансузрихъ аман хъунни
мумкин туш.
Ирид чалма алукайтлан
келлейрал,
Имамовилн твар къачуз жеч
гуьллейралд.

Тегъуьн галаз атайди вич
тегъуьнди
Яда эхир, гъа вичиз сур
эгъуьнда.
Мумкин кар туш, зи дагъларин
азадвал
Къакъудиз хъун ватансузурин
къазадвай.

Ватан хуьзвай гъар са хва вич
эбеди
Хуьзвайди я дидед хурун некледди.
Мумкин кар туш, дидедин нек
ужуз хъун,
Диде хуьрди душманд вилик
ажуз хъун...

Ажуж жедач зи
дагъвияр-багърияр!..
* * *
Душманрин къаст гъакъван
бетер,

Чуру тир къван!
Намусдикай, вири къахъна,
Амайди са чуру тир къван.
Инсанвиллиз, игъсанвиллиз
айру тир къван.
Чин члулавна, амайди
са чуру тир къван...

Бес инсанриз гъакъван члулав
саваздани?
Цуьквер таза, ялавра тваз,
кармаздани?
Аллагъни кваз бейтереп яз
тамашдани?
Акълудикай затл амачиз,
къамашдани?..

1999-йис. Сентябрь.

Планар - уьмуьрдиз

Казим ИБРАГЪИМОВ

Дагъустандин Къили вичин са рахунра "Общественность икьван чъавалдини кар алай проектрин ва абур уьмуьрдиз кечирмишуникай авай менфятлувилин гъавурда таммадказ гъатнавач" лагъанай. "Кар алай проектар - гъавурдик кутунай Рамазан Гъажимурадovich - ибур Дагъустан еридин жигъетдай цийи дережайрив агакьун, четин гъаларай экъечлунал желбдай проектар я. - Алава хъувуна: амма гъелелиг и желб авун авач".

Р.Абдулатипован и гафар РД вилик тухунин кар алай проектар уьмуьрдиз кечирмишунин месэлайрай "Ахцегъ район" МР-дин къилин патав эвер гайи совещанидин нетижайрилай гуьгъуьнизни тикрариз жеда.

Совещанидин къвалахда, райондин къил Осман АБДУЛКЕРИМОВАЛАЙ гъейри, администрациядин къил Мегъамед ГЪАНИЕВА, администрациядин къилин заместителри - Алмас ШУАЕВА, Роберт ГЪАМЗАЕВА, Сердер МОЛЛАЛИЕВА, МР-дин администрациядин отделрин начальникри ва заведующийри иштиракна.

Район вилик тухун патал кар алай проектар уьмуьрдиз кечирмишунихъ авай важиблувал къейд авуналди, О.Абдулкеримова вичин рахунра къватл хъанвайбурун фикир вилик эцигнавай месэлайрин важиблувилел абур яргъал вегъин тавуна къилиз акъудунал желбна. Ахпа райондин къили районда кар алай проектар уьмуьрдиз кечирмишунай жавабдар ксарин гъахъ-гъисабрихъ яб акална.

"Экономика михъиди авун" проектдай экономикадин отделдин заведующий Эльмира Алиевади гъахъ-гъисаб авуна. Ада отделди къиле тухвай къвалахдикай, гъихътин руководителрихъ, карчийрихъ галаз гуьруьшмиш хъанатла ва гъихътин нетижар арадал атанатла суьгъбетна. А.Шуаева вичи къиле тухвай серенжемрикай лагъана.

Виридаз яб гайидалай гуьгъуьниз О.Абдулкеримов жавабдар гъар са касдиз тайин тапшургуьар гана. Р.Гъамзаевал экономика ми хъиди авунин месэлайрал къетлен гуьзчивал авун, карчийрихъ галаз гуьруьшмиш хъун ва абурохъ галаз кеспидин чкаяр тайинарунин къвалах тухун тапшурмишна.

А.Молаллиевал чилерин гъакъиндай тади гъалда малуматар гун, БТИ-дин начальникдивай эхирими жи делилрин справка къачун, актуризациядай къвалахар активламишун ва абур куьтягъун, РД-дин Къилин кар алай программаяр уьмуьрдиз кечирмишун патал гъар гъафтеда совещанияр тухун тапшурмишна.

Н.Исмаиловадин хиве Ахцегъ районда "Цийи Дагъустан" бренд арадал гъунин везифа туна.

Совещанидин эхирдай муниципалитетдин къили отделрин къвалахда авай са бязи нукъсанрикай лагъана ва абур тукьлуьр хъувун тапшурмишна.

Сулейман-Стальский райондин 85 йис

Адан тIвар халкъди эзберзава

Шагъабудин ШАБАТОВ

Сулейман-Стальский район арадал атана 85 йис тамам хъанва. И девирда район вири патарихъай виликди фена ва гилани ада вичин еришар зайифарзавач. Район гуьндурь дережадиз хъажуник лайихлу пай кутур къегъалрин тIварар къенин юкьузни эзберзава, риклелай алудзавач.

Заз къе ахътин уьткъем рухвайрикай сад хъайи, район тешкилай йисуз хайи, адан тай рагъметлу Сиражудин Къадирович АЛЬДЕРОВ рикел хъиз къанзава.

Заз рагъметлу Сиражудин Къадирович мукьувай 1974-йисуз чир хъанай. Зун жегъил тир. Дахдихъ галаз чун фургъунда аваз СтIалрин чехирар хъуддай заводдиз циплицрин цилер гъиз фенвай. Дах лагъайтIа, са къивач галачир инвалид тир. Ада гаражда къаравулвиле къвалахзавай. А вахтунда Цийи Макъар "Калининский" совхоздин отделение тир. Совхоздин директор Альдероваз дах акуна ва ада "вуна ина вуч ийизвайди я?" лагъана хабар къуна. Дахди адаз вичин дерди-гъал авуна.

- Яда, - лагъана Сиражудин Къадировича трактористдиз, - исятда, тележка ацайла, а цилер тухвана и халудин гъаятдал ичтира. Ам чи совхоздин тарифлу къаравул я. Пул къачумир гъа, - алава хъувунай ада.

- Чухсагъул, Сиражудин, - лагъана адаз дахди, - пул къачузвачтIа, захъ уьндурьшкяяр авайди я, за вал зулухъди сад агакъарда.

Гъа икI зулни, къуьдни акъатна. Гатфарин са юкьуз Сиражудин Къадировича гараждиз акъатна. Вичиз герек месэлаяр гъялна куьтягъ хъайила, дахди, адаз къерехдихъ зверна, лагъана:

- За ваз хиве къур уьндурьшка амайди я, Сиражудин, ихътин вун туьш хъайи макъам жедайди туш, ам хутахна къанда.

- Зун вавай уьндурьшка къачуна недай чкадал алайди туш, - раханай ам, - ятIани ви итимвал, жумартвал заз хуш я, инал за инкар авуртIани, ваз за вун кваз такъур хъиз жеда. Мумкин я, заз гунагъни хъун. Пара сагърай вун!

Адан чIехи хва Альдера суьгъбет авурвал, Сиражудинал са хуьруьнви гъар акур къван алахъдалдай, "вун чи къвализ шаман, Сиражудин, тахъайтIа, ваз чун хътинбуру виле акъазвачни" лугъуз. Эхирни ам феналда. Пакамахъ директор къвалахал фейитIа, хуьруьнви атана контордин ракъарихъ галалда. Салам гана, дерди-бала хабар къурла, атайда "заз вахъ галаз ийидай суьгъбет ава" лагъаналда. Адаз кабинетдиз теклифда. Директор илифарайда лугъудалда: "валлагъ, чан мирес, гададиз, сусаз, рушаризни флан-флан къвалахар гана къанзава". Хуьруьнвидин ягъсузвал акур Сиражудина бухгалтердиз эверзава. Ам атайла, накъ вич мугъманвиле къабулайдавай хабар къазвалда, базарда верчер къун я?

- Вад манат, - жаваб гузва атайда тажувилелди.

- На счет вегъ, бухгалтер. Хинкъардин, фан ва гъа икI мад вуч тIуьнатIа, вирибурун къимет акъудайдалай къулухъ Сиражудина жибиндиз гъил вегъезва: ма ви пулни, инай квахъ, вун зи вилериз къалур хъийимир мад, - лагъана рахурналдай.

Альдеров Сиражудина уьмуьрдикай, адан къвалахрикай, адахъ галаз алакълу къисайрикай ктабар хъиз жеда. Амма къе чна ам гъевчи зарисовкадалди рикел хъизва.

Гъина къвалах ийиз эгечайтIани, ам вич кеспидиз бахшдай, кар вичиз муьтIуьгъардай бажарагълу инсан тир. Гуькуматдикай, халкъдикай, виридан пай квай эменнидикай масадав ягъанат ийиз тур итим тушир. Ам гъамиша ми хъиз къекъведай ва масабурвайни гъа и жуьре истемешдай. Садавайни адаз гаф лугъуз жедачир. Вучиз лагъайтIа, Альдерова вичин чин яру жедай крар садрани авунач. Инал мад са мисал гъиз къанзава. Колхоздин къацар фарашдиз экъечинавай, амма къаравулривай никера гъатнавай жемятдин маларин иесивал ийиз жезвачир. Эхир Сиражудина жемят къватIна ва, адахъ злкъвена, лагъана: "Килиг, хуьруьнвиар, им къайда туш, къенин йикъалай нин мал къацаз фена акуртIа, къез чир хъухъ, са касдални алуьк тавуна, хкида кимел, тукIвада ва як жемятдиз пайда".

Са югъни алатнач, къаца мал аваз акур директорди къаравулдиз лугъуда: "Агъа къаца авай мал къваш къан". Хкайла, чир жеда хъи, жунгав директординди я. Кимел алайбурун "тади акатмир" гафаризни яб тагана, жунгав тукIваз туна.

"Зун и жемятдикай я, и хуьруьнви я. Зияндиз фин садазни гъалалдач". Гъа чIавалай къулухъ гъарда вичин малдин иесивал ийиз хъаналдай. Къе килиг рекъерани зиянра баят хъанвай, иесивал ийиз тежезвай малариз. Сиражудин Альдеров 1929-йисуз Къулан СтIалдал дидедиз хъана. Адан буба Къадир кесиб лежбер тир. Ам 1933-йисуз рагъметдиз фена. Дидеди колхозда гъар жуьредин къвалахар ийиз хизан хвена. Гъавилай Сиражудина, къене рикI туна, лап хъсан къи-

метар аваз къелзавай. Ада 1944-йисуз Къасумхуьрел 10-класс, 1948-йисузни Дагъустандин хуьруьн майишатдин институт акъалтарна. Алакълу авай агрономнабататчи Москвадиз, СССР-дин илимрин Академиядин илимдинни ахтармишунардай генетикадин институтдиз аспирантурадиз рекъе твазва ва ада инаг 1952-йисуз куьтягъзава. Гъа и йисуз хайи хуьруьз хтана, жегъил алимди Ворошилован тIварунихъ галай колхозда смфте яз тежрибадин сортучасток кардик кутазва ва 1955-йисалди адаз регъбервал гузва (шикIлда).

1961-йисуз ам КПСС-дин Къасумхуьруьн райкомдин сад лагъай секретарвиле хъяна. 1966-йисуз ада районда лап чIехибурйкай сад тир "Калининский" совхоздиз регъбервал гуз эгечIна. 1979-йисуз ам ДагНИИСХ-дин емишчивилинин отделдиз илимдин къуллугъчивиле къабулна. Пуд йисни алатнач, "Калининский" совхоздин администрациядин тIалабуналди хайи хуьруьз хтана ва майишатдин къилин агрономдин везифайрив эгечIна.

С.Альдеров Дагъустан АССР-дин Верховный Советдин 5 лагъай созывдин депутатвиле хъяна, адаз ДАССР-дин, РСФСР-дин лайихлу агрономвилинин тIварар, "Знак Почета" орден ва гъаф къадар медалар гана. Партиядин къвалахдиз ам вичин уьмуьрдин эхирдалди вафалу хъана Адаз ганвай са характеристикада къхенва: "Альдеров Сиражудин намуслу, майишатда низам, къайда къандай, гъавурда аваз регъбервал гудай, гъахълу истемешунар ийидай, гъамиша вичин чирвилер хъажунал алахънавай инсан я".

Сиражудин Къадировича Европада виридалайни зурбади тир гамишрин майишат тешкилна. Адан геллегда 2000 гамиш авай. Алапатдин кар ам тир хъи, гъар са гамишдиз хуси шагъадатнамани тукьлуьрнавай. Ана гамишдин тIвар, "диде" вужятIа, ам мус ханатIа, адахъ вуж гелкъезва тIа, гъар пуд вацралай адан заланвал гъикъван хъанатIа, - вири делилар къхъизвай. Мад са алапат авай - абуроз алаф акъакъарун. Хабар къур ксарини ихътин жаваб гана: майишатдихъ авай-

ди къве фургъун тир (машинар геж хъайиди я), гъа и улакълалди гъайванар алафдалди таъминарна.

Чаз адан хва Альдера суьгъбет авурвал, а чIавуз Каспийскдин ипподромни СтIалрин колхоздин балансдал алалдай. Сиражудин балкъанрал гъаф рикI алай итим тир лугъуда. Адан фикрда санани авачир хътин балкъанрин завод тешкилун авай, тевлеярни эцигнай. Векъелрин хуьруьн дугуна ипподром эцигиз къанз проектарни тукьлуьрнавай. Амма уьмуьрда къиле феийи дегъишвилери адаз мурад тамамардай мумкинвал ганач. ЯтIани ададай вичин халкъдиз менфят авай гъаф къвалахар ийиз алакълна. Хайи хуьре клуб, къве мертебадин къванцин конторар эцигна, икул цин булахдилай хуьруьз къван рекъе къван туна, райондин са хуьрени авачир зурба парк кутуна, чехиррин завод ишлемишиз вахкана, ам целди таъминарна, Макъарин хуьрени цин месэла гъялна. Хив райондин Хъуькварин хуьрряй ракъун турбайра аваз хуьруьз хъвадай яд гъана...

Ингъе за бубади веледриз ирс яз тунвай чIехи библиотекада адан хва Альдерахъ галаз хъипи хъанвай чарар, шикилар гъилелай ийизва. Алапатдин кас тир къван ам! Заз чир хъайивал, адахъ яратмишунин, драматургвилинин, шаирвилинин бажарагъни авай къван. Зи гъиле ада гъеле 1948-йисуз урус чIаладди къхенвай пьесаяр гъатна. Са къадар шиарни гъам урус, гъам лезги чIаларал къхенвай.

Ингъе абуркай къуд цIар. "Думы" шиирда икI къхенва: *Я еду за счастьем в Москве, Туда обращен мой взор. Не знаю что меня ожидает- Слава или позор?*

1948-йис. Махачкъала. Лезгидалди къхенвай "Ватан" шиир: *Заз валай къаниди, валлагъи, авач, Чан зун хайи, азиз Ватан - багъри муг. Са чIавузни за вун сефилдиз тадач, Хтана капалай ийида ви руг.*

Москва. 1948-йис.

Сулейман-
Стальский
райондин 85 йис
Адан тIвар
халкьди
эзберзава

5 ◀

И царарайни чаз ам гьикъван вичин гафунал, къастунал кIеви, вафалу кас ятIа аквазва, ада, дугь-риданни, вири уьмуьрда хайи руг гилелай-капалай авуна.

Москвада кIелдай чIавуз институтда ам галачиз са мярекатни кIиле тухузвачир. Адаз гьанани гьуьрмет-хатур гзаф авай. Гьавилай ам къуд йисуз ана комсомол организациядин секретарь хьана. Зи гьиле хьипи хьанвай теклифдин билет ава. Ана хьенва: "Уважаемый Сиражудин Кадинович! Ленинский РК ВЛКСМ гор. Москвы и "Московские литературные чтения" приглашают Вас на заключительный молодежный вечер". 16 февраля, 1951 год".

- Чаз, - рикIел хкизва Альдера, - дах юкьуз вил галазни аквадацир. Бязи вахтара чун ам акун патал гьедалди ксудачир. Ам хтайлани чайдиз хупI ийиз, ктабар, газетар кIелиз жедай. Са сеферда завай адаз лугьун хьана: "Дах, ви гада хьун четин я". Ада, энгел тавуна, жаваб ганай: "Заз ви буба хьун регьят яни?"

Чун и сугьбетрик квайла, зи вил къацIал алай са блокнотда акьуна. Къачуна кIелайла, ана Сиражудин Къадировича Горбачеван перестройкадикай вичин фикирар хьенвай. Алапат тир, адаз, дугь-риданни, кьенин югь ихтинди жедайди чизвай къван.

Сиражудин халудиз четин, къацIай кIвалах лугьун чидачир, директор яз, ам рабочийрихь галаз цанин хуьлени, ядай веькени, багь-бустан кутавай чкадани, фермадани жедай. Гьавилай адан майишат республикада кIвенкIевичирин жергейризни акьатна. Нивай хабар къуртIани, Сиражудин халу вирида баркаллу лезги хва хьиз рикIел хкизва.

Адахь ирид велед - 2 гадани, 5 руш ава. Абуру вири, чпин кIвал-югь кутуна, динж хьанва. Чехи хва Альдера, Дагмединститут кутьягна, "Клул ятар" санаторийдиз регьбервал гузва ва инсанар сагьарзава. Гьа имни бубадин мурад ялдай. Баркалла вичиз, буба агакь тавур крар бажармишзавай!

Кьвед лагьай хва Муслима Дагьустандин хуьрун майишатдин институт акьалтарна, аспирантурада чирвилер артухарна, гьар жуьре кIвалахар авуна.

2012-йисуз хуьруьнвири сад хьиз чпин сесер гуналди, ам хуьруьн администрациядин кьилиз хьанна. И гьвечи девирда ада вичин алакьунар къалурна, адан кIвалахдилай, хуьруьнбуру хьиз, райондин руководстводини разивал ийизва.

Заз Сиражудин Къадирович хьтин кьегьал хва рикIелай алуд тийизвай хуьруьн жемьтдиз, ам чидайбуруз, ярар дуствариз баркалла лугьуз кланзава.

СтIал МИСЛИМАТА хкизва:
"... Агдадч дерт такур садбур,
РикIелай къазвач сабур,
Чи хуьрерал хьайи абур,
Гьайиф вун чи арадай физ.
Беъер тагур чилер тутур,
Клул церал чан гьиз гатур,
Паласада багьлар кутур,
Гьайиф кьегьал дуьньядай физ.

Ватанди душмандин юкьван тар хадай вири шартIар яратмишнавай

(Белоруссия азад хьувурдалай инихь 70 йис тамам хьунихь галаз алакьалу яз)

Жамидин ИСМАИЛОВ,
Педагогикадин илимрин
ахтармишунрин институтдин
чIехи кьулдугьчи

Крымда немсерин фашистрин геллегар, советрин къушунрин далу пата душмандин эхиримжи еке плацдарм терг авурдалай къулухь 1944-йисан апрелдин эхирра ВКП(б)-дин ЦК-динни Ставкадин саналди тир заседа-нидал гатун вахтунин гужлу гьужум башламишунин гьакьиндай къарар къабулна. И сеферда душмандин "Центр", "Кеферплатан Украина" армияр терг авун, Белоруссия тамамвилелди, Литвадин са пай, Украинадин рагь-акIидай патан областар азад хьувун, Советринни Германиядин фронт тирвал СССР-дин госсергьятдал экьечIун патал килин ягьунар рагьакIидай пата къуна кланзавай. УЧерчиллаз ракъурай вичин чарче И.В. Сталина кьейд авурвал, "июндин эхирра ва июлдиз ягьунар къунин операция советрин къушунрин умуми гьужумдиз элкьведа". И гьужумди гитлеровчийрин асул къуватар дарбадагь авунал, Советрин Ватан тамамвилелди азад хьувунал гьун лазим тир.

Гатун вахтунин гьужумда 12 фронтди, Кеферплатан, Балтийский, Чулав гьуьлуьн флотри, вирерин ва вацIарин флотилийри иштиракун планламишнавай. Кар алай вакьиа Белоруссияда кьиле фена кланзавай.

Генеральный штабди вилик эцигай и пландиз 22 ва 23-майди Ставкада килигна ва важиблу операциядин метлебар тайинарна. Белоруссия азад хьувунин карда 1-Прибалтийский, 1-2-3-Белорусский фронтри иштиракун лазим тир. А фронтриз И.Х. Баграмяна, К.К.Рокоссовскийди, Г.Ф.Захарова, И.Д.Черняховскийди команда гузвай. Гьужумдин вилик и фронтар Ставкадин резервийралди гужлу авунвай: танкарин кьве армиядалди, мехкорпусралди, стрелковий, атлуйрин, авиадивизийралди ва гьакI маса къуватралди. Белоруссияда фронтдин гьар са километрдал 2500-4200 аскер, 5-8 танк, 40-60 миномет ва маса яракьар, такьатар ацалтзавай. Икьван къушунарни техника санал кIватIун и чIавадиди военный тарихда малум кар тушир. Душмандин юкьван тар хун патал Ватанди вири шартIар яратмишнавай.

Кьуд фронтдин къушунрин жергейра кьве миллиондилайни гзаф аскерарни офицерар, абурун ихтиярдани 32 агьзур миномет, 5 агьзурдалай виниз танкар, гьакьван самолетар ва маса техника авай. ИкI, чи къуватар фашистринбурулай хейлин артух тир.

Кьушунра партийно-политический кIвалах тухузвай, парторганизацияр мягькемарзавай. Июндин кьвед лагьай паюна Бе-

Белорусский фронтдин штаб. Фронтдин командующий, армиядин генерал К.Рокоссовский

лорусский операциядиз гьазурвал акуна кутьягнавай. Аскерри гьужумдин буйругь гьузлемишзавай. Гьа са вахтунда партизанрин гьерекатарни гегьеншарнавай. Абуру ракъун рекьера, душмандин далу пата чапхунчийриз еке зиянар гузвай.

Белоруссиядин операция 23-июндиз башламиш хьана. Ам гегьенш майданра - рагьакIидай патан Двинадилай Припятдал къван (агьзур километрдилай гзаф), Днепрдилай Висладал къван (600 километрдилай гзаф) - кьиле физвай.

Гьужумдин сифте 6 юкьуз чи къушунри Витебскдинни Бобруйскдин мулкара авай немсерин 26 дивизия ва маса къуватар элкьуьрна къуна ва тергна. Боб-

финин нетижалувал 18-июлдиз Ковелдин райондай вичин сос-тавда Польшадин 1-армияни авай чи къушунрин гужлу группировкади гьужум авуни артухарна. Советрин къушунар виликди фин акьвазариз алахьуналди, немсерин командованиди женгериз дивизия дивизиядин гьуьгуьналлаз вегьезвай. ИкI, РагьакIидай патахьай 20 дивизия рекье тунай ва ида Гитлераз акси коалициядик квай чи союзникрин гьерекатриз екез кьумекнай.

Советрин улкьведин чилер азад хьийидайла. Яру Армиядин аскерри кьетIен жуьрэтлувал, кьегьалвилер къалурзавай. ИкI, анжах са июлдинни августдин варцара Белоруссиядин операция иштиракай 400 агьзурда-

» 3-июлдиз Минскдал азадвилеин Яру Пайдахди лепе гана. Им СССР-дин вири халкьарин шад сувар тир

руйскда авай душмандин къушунрин десте дарбадагьдайла, авиацияди екез кьумекна: 500-далай гзаф самолетри гьалкьадай экьечIиз гьазур жезвай немсерин дивизийрал бомбарь вегьена. 3-июлдиз Минскдин рагь-экьечIидай патахь, Березина ва Свислочи вацIарин арада авай немсерин къушунар гьалкьада туна - вири санлай 100 агьзур кас аскерарни офицерар. 3-июлдиз Минскдал азадвилеин Яру Пайдахди лепе гана. Им СССР-дин вири халкьарин шад сувар тир.

Июлдин юкьвара Москвадин агьалияр адетдинди тушир параддин шагьидар хьана: Белоруссияда есирвиле кьур немсерин 57 агьзурдалайни гзаф аскеррин колоннаяр чи конвоирри шегьердин Садовый уьнуьгдайтIуз (кольцо) гьална тухвана. "Эхь, анжах гьа и жуьреда душман чи меркездиз акьатун мумкин я", - лугьузвай а чIавуз москвавийри чпи-чпиз.

Советрин къушунар виликди

рекатдик йигинвал кутун патал абуру 10 агьзур километр ракъун рекьер гьунгуьна хтуна, гзаф муькьвер ремонтна ва эциг хьувуна.

Белоруссияда гьужумунихь ва чи къушунрин гьалибвилерихь тарихдин еке метлеб авай. И крари маса фронтрани активдакь гьерекатдай шартIар тешкилзавай. ИкI, РагьакIидай патан Двинадин кефердихьай Прибалтийский 2 ва 3, гьакI Ленинградский фронтар гьужумдиз фена. Метлеб Прибалтика тамамвилелди душмандикай азад хьувун тир. Полесьедин кьибледихьай сад лагьай Украинский фронтни гьужумдиз фена. 1944-йисан июлдин кьвед лагьай паюна Яру Армияди гьужумзавай умуми фронтдин яргьивал 2 агьзур километрдилайни гзаф тир, ам Балтикадилай Карпатдин дагьларив къван экиа хьанвай.

Душмандин къушунрин аксивал авун алудиз, Яру Армиядин кIвенкIе авай частар 17-августдиз госсергьятдал экьечIна. Гьинай башламишнайтIа, дьае гила гьаниз атана - фашистрин Германиядин территориядиз.

Белоруссиядин операция Ватандин Чехи дьаведин важиблу женгерикай сад я. Ада фашистрин армия зайифарунин карда еке роль кьугьвана, ам тамамвилелди дарбадагь авунин вахт муькьва авуна. Гьакьикьатда душмандин лап къуватлу "Центр" группар тергна. Анжах гьарниз чIанвай 30 дивизия советрин къушунрин есирда гьат тавуна, телеф тахьана къакьатна, - кьхьанай Гитлеран генерал Весторала.

Красный Армияди нетижалу гьерекатар авуниди Белоруссия тамамвилелди душмандикай

михьи хьувуна. Чапхунчийрихь галаз пуд йисан кьене женг чIугур Белоруссиядин халкь азад хьхьана, адаз вичин вири къуватар халкьдин майишат гьунгуьна хтунал ва Яру Армиядиз кьумек гунал желбдай мумкинвилер ачух хьана.

Душмандин къушунар Белоруссияда дарбадагь авунихь дьае кьиле финин карда еке метлеб хьана, фашизмдин блокдин кризис мадни дерин хьунал гьана. Германиядин гьилибанри немсерин армиядивай Красный Армиядин къушунрин цIийи ягьунриз дурум гуз хьунал шак гьизвай.

Белоруссияда чIехи гьалибвал къачуниди Польшадин гзаф пайни азад хьхьана. Советринни Польшадин къушунар Висла вацIал экьечIна. Белоруссиядин операцияда къазанмишай еке гьалибвал чи Яракьлу Къуватри Советринни Германиядин фронтдин маса участокрани кьетIи гьерекатар авун патал ишлемишна.

Сфибуба Сфиеван 90 йис

Гекъигун авачир ирс

Мердали ЖАЛИЛОВ

Цинин йис зурба ватанъгли, яргал йисара республикадин къанун-къайда хуьдай арганра члехи къуллугърал хъайи, гъа са вахтунда писатель ва публицист язни чи культурадик ва литературадик лайихлу пай кутур, вири йисара чяхъ, "Лезги газетдин" редакциядин коллективдихъ, галазни сих алакъяар хвейи члехи арха, СССР-дин Государстводин хатасузвили къуллугъдин Гъурметлу работник, РФ-дин ва РД-дин лайихлу юрист **Сфибуба Юсуфович СФИЕВАН** 90 йисан юбилейдинди я. Чна и кар адан багърийриз, вири мискичвийриз мубаракзава.

И нумрада чаз, ам риклел хжун яз, ада тунвай ирсиникай куьрелди хъайитлани рахаз кланзава. Чун умудлу я, юбиляр риклел хкидай, адакай хъидай ксар мадни жеда. Чна гъабурзунни чка гуда.

С.Ю. Сфиев 1924-йисуз Докъузпара райондин Мискискарин хуьре дидедиз хъана. Ада ана мектеб, ахпа Дербентдин педучилище, Бакуда КГБ-дин школа, ДГУ-дин тарихдин ва Кеферпатан Осетиядин госуниверситетдин юридический факультетар куьтягъна.

Юрист яз, ада вичин чирвилер жуьреба-жуьре йисара СССР-дин КГБ-дин академияда, РФ-дин Правовой академияда, Вирисоюздин юстициядинни суддин органнын къуллугъчийрин чирвилер хкаждай институтда, масанра артурхарна. Лап вини дережадин чирвилерин сагиб яз, ада 1943-1970-йисара Дагъустан АССР-дин НКГБ-МВД-КГБ-да члехи къуллугърал къвалахна.

1971-1978-йисара ам чи республикадин юстициядин министр тир.

1978-1998-йисара адакай чи республикада РФ-дин юстициядин министерстводин суддинни экспертрин илимдинни ахтармишунрин центранин начальник хъана.

Къве сеферда ДАССР-дин Верховный Советдин депутатвиле хъана.

Икъван йисарин дурумлу ва бегьерлу зегъмет адаз къадалай виниз жуьреба-жуьре дережайрин наградаяр, гъурметдин тварар, пишкешар гуналди къейдна.

1999-йисуз Сфибуба Юсуфовичаз РФ-дин юстициядин министрводин лап члехи награда - А.Ф. Конидин тварунихъ галай медаль гайила, чна, ам тебрикун яз, ик! хъенай:

*Къад награда авайд тир,
Мад алава хъхъана!
А.Ф. Конидин тварунихъ
Галай медаль хъана!
Им себеб я "чухъудай" -
Цлийи тебрик кхъидай.*

*Ятла яраб пагыливан,
Алай мизан-терездал!
Атлудайла гъахъ-дуван,
Пайгъамбар вич эвезда!*

Чи газетда а члавуз тебрикар мадни хъанай. А.Ф. Конидин тварунихъ галай медалдикай хъенва:

"Государственный ва общественный члехи деятель, зурба алим - юрист, суддин рекъай бажарагълу оратор, писатель - мемуарист, вичин девирдин лап савадлу ксарикай сад яз хъайи Анатолий Федорович Конидин тварунихъ галай медаль РФ-дин юстициядин министрводин лап члехи награда я. Ам къанунар мягкемарунин карда еке лайихлувилерай юстициядин органнын ва илимдинни ахтармишунардай идарайрин руководителриз гузвайди я..."

С.Сфиеван юриствилин, чекиствилин бажарагъдикай "Шалбуз дагъдин цавун кланик" ктабда (49-чин) Дагъустандин твар-ван авай чекист-ветеран Эмир Къазиеван риклел хжунар гъатнава: "1943-йисан гатфариз зун анжах арадал гъанвай НКГБ-дин Докъузпара райондин отделдин

начальниквиле тайинарнавай. Лап четин месэла анаг кутугай кадрийралди (пешекарралди) таъминарун тир. Гьик! хъи, фашистри Яру Армиядин далу патаз ракъурзавай агентрихъ, къенепатан дезертирихъ (дьяведикай катнавайбурухъ) галазни къетли женг члугуна кланзавай. Райондин вири хуьрера вил къеуьрайдалай къуллугъ заз а члаван "Дагъустандин правда" газетдин са нумра гъатна. Ана С.Сфиеван къвалахдикай хъенвай...

"Ада, райондин пионеррин лагердин начальниквиле къвалахиз, агъалийрин арада женгинин чирвилерни машгъурзавай... И жегъил кас, иллаки адан михъивал, ачухвал, намуслувал (рахайдала чинив яр къеъкъифзавай) акурла, ам рикли члугуна. Гъа йикъалай адакай госуларстводин хатасузвиле органнын къуллугъчи хъана..."

Сфибуба Юсуфовича госуларстводин къуллугърин къвалахдин рекъай сад лагъай муаллим-тербиячи, вичиз рекъер ачухайди, гъакъван вичивайни, масабурувайни гзаф истемешунардай Эмир Къазиевич Къазиев хъайиди риклел хкидай... С.Ю. Сфивакайни и рекъе чи са гзаф жегъилриз меслятчи, насигъатчи, госкъуллугъдин вини дережайрихъ фидай рекъер къалурайди хъайидал шак алач. (Абурун жергеда гила къенин девирдин Верховный Судда къвалахзавай лайихлу юрист, ветеран З.Б. Седрединови ава).

Гила С.Ю.Сфиеван писателвиле, публициствилин ирсиникай рахан.

Сфибуба Юсуфович Сфиев чи газет келзавай парабуроз гъурметлу чекист, хатасузвилин органнын ветеран яз чида. Адан писателвиле бажарагъдикай гилан аямдин жегъилриз я малум я, я туш. Амма алаптай асирдин 70-80-йисара **Сфи-Бубадин** твар (адан ктабрал автордин твар ик! ала) жегъилринни студентрин мецелай алатдачир. Мектебрани техникумра, вузра писатель Сфи-Буба гъурметлу мугъман тир, адахъ галаз гуръушмишвилер, адан ктабрал еке диспутар, конференцияр тешиклун адетдиз элкъевнай. "Лишан - "Рехи Каспий" (1967), "Клус-клус авур къалхан" (1970), "Кавказдин къеле" (1978), "Ругъдин саилар" (1981) - килиг садра гьихътин тварар туштла! Вири санлай абуруз чекистрикай повестар лугъуза, абури (абуру урус члалал хъенва) Дагъустандин литературада махсус чин арадал гъанва.

Твар къунвай ктабрилай гъейри документрин бинедаллаз хъенвай "Хкахъ тавунвай гъед" (гуьгъуьнлай "23 йиса авай нарком" твар алаз ахкъудна, Дагъустандин чилерин рекъай сад лагъай нарком, мискичви Мирзебег Ахундовакай), "Георгийдин хашарин иесидин хва" (Дагъустандин милициядин сад лагъай генерал Гъасайни Абакаровакай), маса авторрихъ галаз санал хъенвай "Дагъустандин чекистрикай" (3 паюникай ибарат), "Мискиска-

рин хуьрйяй тир инсанар", "Шалбуз дагъдин цавун кланик", "Суддин экспертри суьгъбетзава" ва маса ктабрин автор, соавтор ва редактор тир касдикай чи аямдин члехи публицистикай, журналистикай хъиз рахун дуьшуьшдин кар туш.

Сфи-Буба Юсуфович СССР-дин журналистрин Союздин член тир. Гъавилляй Дагъустандин литературадин илимда С.-Б.Сфиеваз писатель Виталий Горбачалай гуьгъуьниз ("Иифен мугъманар", "Хъендин царцелай анихъ", "Иифен къудран" ва маса ктабрин автор) чи литературадиз детективдин (законар хуьдай органнын сагибрин крарикай кхъенвай) жанрдин эсерар гъанвай автордиз, журналистикада ва публицистикада Агъед Агъаев, Мегъамед Бутаев, Мегъамед-Султан Ягъев хътин авторрин хъсан адетар виликди тухвай касдиз хъиз къимет гуза.

Писатель Сфи-Буба урус члалал акъатнавай са жерге гъикайрин авторни я. Абурухъ чпин тамам сюжетар, гъакъван гуьрчег члал, дерин гъиссер ва келдайбуру чпел желбдай таъсирни ава.

Ихътин фикиррал чун Махачкъалада (2004-йис) "Юпитер" чапханада басма авунвай Сфи-Буба Сфиеван "Очеркар, риклел хжунар, гъикайяр" твар алай цлийи ктабдини гъана.

Ктабдин асул пай чи баркаллу ватангълийрин арадай акъатнавай къагъримман рухвайрин ва рушарин къисметриз бахшнавай очеркар я. Сад лагъайди Дагъустандин цлийи девирдин сифте жергедин лап члехи руководителрикай сад хъайи большевик, Октябрьдин революциядин ва Граждан дьяведин игит, женгинин къве ордендин сагиб, МВД-дин сад лагъай комиссар, чи республикада социализмдин эцигунрин сад лагъай члехи регъбер ва тешкилатчи, алим-тарихчи Нажмудин Самурскийдин къадар-къисметдиз бахшнава. Авторди вичин эсерда устадивелди чи тарихдин илимда Н.Самурскийдин къисметдиз, крариз гузвай къиметра гъалтазавай хейлин къалпвилер ред ийизва, суалар алудзава, келзавай касдин вилик лап члехи ватандашдин ва инсанпересдин экуь къамат ачухарзава. Гзаф документрикайни менфят къачунва. Самурскийдин къисмет - им Дагъустандин тарих ва къисметни я, тестикъарзава авторди. Абурун рекъер лап четинбуру, гзаф еке магъумвилерал гъалтайбуруни хъана. Амма гъахълувал чуьнуьхиз жедач. Чи республикадин къенин йикъан шиклини, ада къачузвай камарни, къилиз акъудзавай крарни вичин вахтунда Н.Самурскийди теклифайбуру, ада къил кутурбуру, къува гайибуру я.

Самурский лекеламишиз алахъун - им вири Дагъустан, адан накъан ва къенин аямар, гъатта къвезмай рехъни шаклувилик кутун тирди рикелай ракъурна кландач.

Гъа ихътин дережада "Чилерин рекъай сад лагъай нарком", "Черкесовар", "Къазиевар", "Къарибоврин-чекистрин корпус", "Гъасен Балатов", "Серкеровар", "Гъевчи хуьрйяй тир члехи алим (ДГУ-дин ректор хъайи рагъметлу М.Мерзаметовакай), "Алим ва писатель" (илимрин доктор Къ.Акимовакай), "Накъан аскер - къенин депутат" (РД-дин Халкъдин Собранидин депутат М.Гъаниевакай), "Цивильный переводин юрист" (яргал йисара РД-дин Верховный Суддин судья хъайи Ф.Примовадикай), "Шамиль Загърабович Асланов", "Чекистдин хва чекист" (ФСБ-дин полковник Гъ.Абдуллаевакай), ва маса очеркар хъенва.

Ктабдин са пай писатель С.-Б.Сфиеван эсеррикай абуру келай ксари - литераторри, алимри, муаллимри, жергедин инсанри лагъанвай, чеб виликдай печатдиз акъатай макъалайрай къачунвай фикиррикай ибарат я.

Эхъ, им гъекъигун авачир ирс я. Ирс амай къван хчин тварни халкъдин арада амуькъда.

СФИ-БУБА

Эхиримжи муьгъуьббат

(Гъикайдай)

И ихтилат заз, са сеферда поездда аваз физвайла, зи рекъин юлдашди авуна.

- Квез, писателриз, - башламишна ада вичин суьгъбет, - адет яз, куь игитрин сифте муьгъуьббатдикай кхъиз хуш я. Ингъе, месела, ихътин муьгъуьббат ик! хъанай, ак! хъанай... Эхъ, за ктабрин игитрихъ муьгъуьббат авач, жедач лугъузвач. Гъа са вахтунда тарихда хъайи лап зурба ксарин уьмуьрдал, абурун члехи муьгъуьббатдални гъейранвалзава, гзафбуруз чешне язни къалурзава.

Месела, Франциядин зурба писатель Виктор Гюгодиз вири уьмуьрда Жюльетта Дружэ кландай. Гъатта вичихъ гъурметзавай паб, аялар авайтлани. Жюльеттадал ам квелелай ашукъ тир. Вичин кланидаз ада ихътин кхъинар алай портрет багъишна: "Кланивилин 50 йис - им виридалайни хъсан мехъер я". Франциядин маса зурба векил - Александр Дюмадиз - бубадиз вичин уьмуьрда клан хъайибуру мадни гзаф я...

Э-эгъ, зун гъинай? Ктабрин игитар гъинай? Акъван зурба инсанриз зун агакъдани?...Амма муьгъуьббат анжах са зурба инсанризни ктабрин игитрихъ хас тир чка авач къван. Писателрикай, вуж тиртла риклел аламач, сада тестикъарзава хъи, инсандин рикли къвалахзамай къван, ам ашукъни жеда. Масабурбу субутзавайвал, инсан уьмуьрда халисандакъаз анжах са сеферда ашукъ жеда... Бес кланибурукай сад уьмуьрдин сегънедилла фад хъфейтла, муькуьда вуч авун лавим я? Ада вичи вич, уьмуьр амай къван къефесда туна, агалдани? Дуьз лагъайтла, тарихда ихътин дуьшуьшарни гзаф малум я.

Нина Чавчавадзе, месела, адан гъуьл Александр Сергеевич Грибоедов бедбахтвилелди телеф хъайидалай къуллугъ вич рекъидалди клани касдин руьгъдиз вафалу яз амуькъна. Абуру анжах вад варзни 8 юкъуз санал яшамиш хъанай. Александр Сергеевич телеф жедайла, Нина цлерид йисавни агакънавачир. Ам адетдинди тушир муьгъуьббат тир...

Гъар сеферда Тифлидиз акъатайла, зун Грибоедован сурал фида, а сурун къванцел Нинадин тапшуругъдалди кхъенвай "Ви акъулни крар урусрин рикелай садрани алатдач, бес вучиз зи кланивал валай яргалди яшамиш хъана?" гафар келиз сятралди акъвазда.

Анжах зурба муьгъуьббатди Нинадиз Сандродин гъакъиндай икъван риклиз таъсирдай гафар кхъидай мумкинвал гана...

Элеоноради - "члехи Робеспьеран папа", итим кечмиш хъана 40 йис алапайлани, адан руьгъдиз вафалувал хуьнин лишан яз, вичелай ясдин партал хтлунначир.

Рикле лап еке муьгъуьббат авайвилляй декабристрин папарни итимрин гуьгъуьниз, акъван четин шартларизни килиг тавуна, Сибирдин суьругъндиз фенай...

Гила жуван муьгъуьббатдикай. Сад лагъай сеферда зун зи къад йис хъайила ашукъ хъана. 25 йисуз санал яшамиш хъайидалай къуллугъ зи муьгъуьббат гъамшалугъ яз и дуьньядай хъфена. Зун текдиз амуькъна. Къил квахъна зи. Вучдатла чизмачир. Уьмуьрди са лезетни хузумачир. Зунни жуван кланидан гуьгъуьниз а дуьньядиз физ гъазур тир.

Амма уьмуьр... Аламат я. Адан къува-тар пара я! За адан вилик юкъ агъузана ик-рамзава. Ада заз яшамиш хуьнин гуьрчегвал вуч ятла къалур хъуьнуна. Белки, уьмуьр тушиз, масада, са сеферда рекъе гъалтай гуьзелди, зи вилер ачух хъуьнуна, зун уяхарна. Куьне фикирмир хъи, анжах са Лермонтован Бэла "кланивилин пери" тир, я тахайтла Пушкинан Анна Керн "михъи ашкъидин Аллагъ" тир. Ибурни гъахъ гафар я. Амма Бэла Кавказдин дагъларин марал - литературадин игит я. Зал гъалтайди гъакъикъатдин марал я. Чир хуьхъ - чан алай марал...

(Урус члалай.
Таржума - Мерд АЛИДИН)

Гъвечли ва юкьван карчивилиз - государстводин куьмек

Алай аямдин шартлара республикадин экономика дурумлувилелди вилик тухунин замин, яшайишдин экономикадин месзлайрин комплекс гялуни куватлу такьат гъвечли ва юкьван карчивал (предпринимательство) хьун лазим я. Чпин кар ачухзавай ксари агъалияр кваллахдал желбзава, гьар юкьуз яшайишда ишлемишдай жуьреба-жуьре товарар, продукция акьудзава (абурухъ неинки чи республикада, гьак Россиядин Федерациядин маса регионрани игътияж ава), жуьреба-жуьре кьуллугьар, сервис арадал гъизва.

миллион манат, федеральный бюджетайни 285 миллион манат чара авуна. 2013-йисуз и рекъмар, талуьк тирвал, 119 миллион манатдиз ва 336,1 миллион манатдиз барабар тир.

Дагъустан Республикади Россиядин Федерациядин экономикадин жигъетдай вилик финин министерстводи тешкилзавай конкурсра активдаказ иштиракзава ва кивенквечи чкаяр къазва. Ихътин конкурсар себеп яз гьар йисуз республикада карчивал вилик тухуниз федеральный бюджетдай 300 миллион манат пул гудайвал ийизва.

мек агакьуни гъвечли ва юкьван карчивилел машгул жезвай бизнесменри алава яз кваллахдин 550 чка арадал гъана.

2012 ва 2013-йисара кредитрихъ галаз алакьалу Заминвиллин (Гарантийный) фондун карчийриз 88,5 миллион манат пул къачудай мумкинвал яратмишна. Алай вахтунда и Фондун Россиядин Федерациядин 8 банкунихъ галаз икьрарар кутуннава.

И делилри къалурзавайвал, гъвечли ва юкьван карчивилел машгул ксари государстводин патай агакьзавай и жуьредин куьмекдиз еке майил ийизва. Гьик лагъайтла, абурухъ чпин кваллах гегеншардай, артухан продукция акьуддай, бейкаррин къадар тимиладардай, чпиз, муниципалитетриз, республикадиз хийир гудай мумкинвал жезва.

Карчивал вилик тухунин кар алай терефрикай сад шегъерра сифте яз чпин кар ачухиз кванзавай офисдин, производстводин дараматар къезилвилер аваз кирида кьунин, маса кьуллугьар авуни карда куьмек гудай бизнес-инкубаторар тешкилун яз гьисабзава. Алай вахтунда республикада 3 бизнес-инкубатор кардик ква. Абуру карчийрив мебелдалди, оргтехникадалди, компютерралди, алакьадалди, Интернетдалди тадаракламишнавай кабинетар, дараматар вугузва. Идалай гьейри, налогар гунихъ, бухгалтериядин учетдихъ, кредитрихъ, ихтиярар хунихъ, бизнесдин планар туйкьрунихъ галаз алакьалу месзлаяр гялунизни куьмек гузва.

Алай вахтунда карчивилел машгул жезвайбуруз коммерциядинди тушир Дагъустан Республикадин карчивал вилик тухунин центради гзаф куьмекар гузва. Ина информация-

Чи регионда бизнес вилик тухунин карда гъвечли ва юкьван карчивилиз члехи чка гузва, гьик хь, бизнесдин гъвечли жуьрейри югъ-къандавай дегеш жезвай базардин шартлара фад чпиз лайихлу чка къазва, республика ва муниципалитетар вилик финин кардик еке пай кутазава. Абуру чпин кваллахда алай аямдихъ галаз къазвай техника, тешкиллувиллин цийивилер ишлемишзава.

Са рахунни алач, регионда карчивал вилик фин бизнес авай гьаларилайни аслу я. Абурук праводин, экономикадин, административный мумкинвилер акатзава. Республикада карчивал вилик тухунин ва адаз кутугай, къулай шартлар тешкилунин мураддалди тайин тир серенжемар къабулзава. Государство карчивилиз куьмек гуз, лазим шартлар тешкилиз алахъзава.

Гъвечли ва юкьван карчивилел машгулбуруз государстводин патай куьмек гун гъвечли ва юкьван карчивал вилик тухуниз талуькьарнавай программадин бинедаллаз киле тухузза.

Малум тирвал, республикада гъвечли ва юкьван карчивал вилик тухуниз талуьк 7 лагъай программа уьмуьрдиз кечирмишзава. Адан бинедаллаз кредитдинни финансрин рекъяй чирвилер гуни, илимдинни методикадин жигъетдай хабардарвиллин серенжемар киле тухузза. И крар себеп яз республикада карчивилин кваллах хьсанаруни жигъетдай са бязи агалкьунарни хьанва.

2012-2013-йисара РД-да "2012-2015-йисара Дагъустан Республикада гъвечли ва юкьван карчивал вилик тухун" лугъудай, 2012-йисан 5-июндиз къабулай 27-нумрадин закондалди тестикьарнавай метлебдин программа уьмуьрдиз кечирмишзавай. Ахътин программаяр республикадин 52 муниципалитетдани тестикьарнава. Абурун макьсадар ихътинбур я: республикадин территориядал гъвечли ва юкьван карчивал дурумлувилелди вилик тухун патал экономикадин, праводин ва яшайишдинни зегъметдин къулай шартлар тешкилун, агъалирин гегенш къатар карчивилел машгуларун, вири дережайрин бюджетриз къезвай пуларин къадар артухарун.

2012-йисуз гъвечли ва юкьван карчивал вилик тухунин программа уьмуьрдиз кечирмишун патал республикадин бюджетдай 105

2013-йисуз Дагъустан Республикади видидихъ твар кьунвай са конкурсда иштиракна, кивенквечивал къазанимишна ва 336,1 миллион манат къазанимишна.

И жуьредин конкурсра иштирак авуни программаяр кутунвай крар гегеншдиз тамардай мумкинвал гузва. Карчивилел машгул инсанрин иштягьар ачухарзава. Абуру гьасилзавай продукциядин къадарарни артух жезва. Алай вахтунда Дагъустан Республикада гъвечли ва юкьван карчивал вилик тухуниз мумкинвал гузвай лазим тир вири жуьредин нормативно-правовой актлар къабулнава.

Гъвечли ва юкьван карчивилел машгул ксарин кваллахдик юзун кутунин, абур финансрин такъатриз мукьва авуни мураддалди Дагъустан Республикада гъвечли ва юкьван карчивилин карханаяр финансламишдай ва абуроз кредитар чара авуни карда куьмекар гудай фондлар кардик кутунва. 2012-йисуз карчийр финансламишдай Фондун 90,6 миллион манатдин кьимет авай 138 микрозайм, 2013-йисуз 284,2 миллион манатдин кьимет авай 377 микрозайм гана. Ихътин куь-

ядинни аналитикадин 14 центр кардик ква. Гьа ибуруз ухшар коммерциядинбур тушир организацияр республикадин 20 шегъердани районар тешкилнава.

Ибуру алава РД-дин алишверишдин, инвестициядин ва карчивилин министерстводин куьмекни галаз карчивилин 7 объединени тешкилнава ва абур беъгерлувилелди кваллахзава. Киле тухузвай и серенжемрихъ виле акьадай нейтижарни жезва.

2012-2013-йисара гъвечли ва юкьван бизнесдал машгул 3 агъзур руководителди махсус курсара чирвилер къачуна, пешекарвал хкажна. Хейлинбурув чпин жуьреба-жуьре дердияр, крар туйкьрун патал субсидияр, эвездин, лицензиядин пулар, кредитар агакьна. Агъзурдалай виниз жегьил карчийриз 240 миллиондин грантин куьмек гана. Агъзурдалай виниз жегьил карчийриз бизнесдин рекъяй чирвилер къачудай ва артухардай мумкинвал яратмишна.

РД-дин алишверишдин, инвестициядин ва карчивилин рекъяй Министерств.

“Къизилдин зул - 2014”

Гъазурайди -
Земфира БАБАЕВА

РИА-ди хабар гайивал, алай йисан 8-11-октябрдиз Москвада ВДНХ-дин выставкайрин комплексда “Къизилдин зул” твар алай Вирироссиядин агропромышленный 16-выставка киле фида. Малум хъайивал, выставкада Дагъустандин 18 карханади ва фермеррин майишатри иштиракда.

Гьар йисуз киле физвай агропромышленный выставкада маса иштиракчийрихъ галаз санал Дагъустандин карханайризи еке мумкинвилер ганва. Выставкадин кваллахда Дагъустандин грантар тир “Къизлярдин коньякар акьуддай завод” ГУП-ди, “Дербентдин коньякар акьуддай комбинат” ОАО-ди, “Дербентдин чехиррин завод” ОАО-ди, “Денеб” ОАО-ди, “Дагагрохолдинг” ООО-ди, “Тидибский чай” ГУП-ди, “Кизляр агрокомплекс” ОАО-ди, “Кизляр Урицкий мяскокомбинат” ООО-ди, “Широкопольский рыбокомбинат” ОАО-ди, АПК “Нагорный Дагестан” ООО-ди, “Кикунин консервирардай завод” ООО-ди, “Аквариус” ООО-ди, “Пищевик” ОАО-ди, “Брянский рыбзавод” ООО-ди, “БАЗторгай Ногайский район” КФХ-ди, Избербаш Еврокондди, “Дидо” КФХ-ди, “Азамат” КФХ-ди иштиракда.

Чи республика патал им важиблу мьрекат я. “Къизилдин зул” выставкада недай-хъвадай шейзрилай, алишверишдин тадаракрилай, суьрсетдилай гьейри, муштерийриз хуьрун майишатдин цийи техника, набататар цунин, малдарвал, къушчивал вилик тухунин карда цийи тадаракар теклифда. Къейд авун лазим я хь, жинсинин малариз талуьк раздел выставкадин виридалайни машгулбурук акатда. И хилен пешекарри выставкадиз къведайбуруз хьсан жинсинин къарамалар ва лапагар, жинсинин къушар (верчер, къазар, гьундуьшкаяр), багъа хамунин гьайванар (сиклер, норкаяр, къуьрер) къалурда. Выставкадин йикъара махсус майдандал къарамаларин виридалайни хьсан жинсер къалурда, гьак машинралди нек ацадай устадрин вини дережа акьадайвал конкурсни тешкилда.

Лагъана кьанда, адет тирвал, “Къизилдин зул” выставкадин сергъятра аваз килди хилерин конкурсарни тешкилда. Гьа жигъетдай яз “Вини дережадин хатасузвал аваз суьрсет гьасилунин”, “Хуьрун майишатдин культурайрин цийи сортар ва гибридар тешкилунин” рекъерайни. Конкурсра гьалибчийри къачур дипломарни медалар абур гьасилзавай продукциядин еридин гарантар тирди лугъуз жеда.

Рекъемрихъ галаз къугъунар

“Черновик” газетдиз (30 май, 2014-йис) акъатай “Кядани, тахъайтла кядачни?” макъаладиз жаваб

Назим ГЪАЖИЕВ

Дагъустандин Кьил Рамазан Абдулатипован Чарчел асаслу яз, парламентдин спикер Хизри Шихсаидова гайи тапшуругдалди 21-майдиз РД-дин Халкъдин Собранидин чкадин сомоуправленидин Комитетди яб акалунар кьиле тухвана, анал шегъерар ва абур элкьюрна юкьва тунвай районар сад садак ахкадар хъувналди абурукай сад тир муниципальный округар хъувунин месэла къарагъарнавай.

Ихтилат Хасавюрт, Къизилюрт, Буйнакс, Къизляр, Дербент шегъеррикай ва гъа и тварар алай районрикай физива. И карни 5 муниципалитет тимиляр хъувун патал ийизвайди я. За фикир Дербент шегъердин округдал желбзава. Дагъустандин алай вахтунин политикадин умуьр муракабди я. Дербентдин кьиле Имам Яралиев ва я Къурбан Къурбанов жеда ни. Заз анин кьиле республикадин регъберди вуж эцигайтани сад туш. “Черновик”: “Дербентдин зонада гъалар международный политикадин душуйшдал аватзава. Агъалирин переписди лугъузвайвал, сад хъувунвай Дербентдин шегъердин округдин кьиле азербайжанви хъана кланда. Лезгийрин къадардихъ галаз гекъигайла, азербайжанвиар, гъам процентрал, гъамни къадардал гъалтайла, гзаф ава. Ихътин гъалди, са шакни алачиз, Лезгистанда миллетчивилини гъалар генани къызгын ийида, абур “Абдулатипова Дербентни Къиблепатан Дагъустан вичин дуст Илгъам Алиев ва хъузувани?” лугъудай тема цийи килелай сад лагъай чкадал эхцигда. “И суалдиз жаваб (милли суал) демографияди гун лазим я”, - кхъизва газетди.

2010-йисан переписдин официальный делилар ихътинбур я: Дербентда лезгийри - 40188 (33%) кас, азербайжанвиар 38523 (32, 32%) кас ава. Дербент районда лагъайтла, азербайжанар 57476 (58,02%), лезгийри 18626 (18,80%) кас ава.

Районда ва шегъерда санлай азербайжанвиар - 95999, лезгийри - 58814 ава.

Эхъ, официальный делилралди, санлай къачурла “азербайжанвиар” твар алайбурун къадар лезгийрилай хейлин гзаф я, амма инал гзаф суалар арадал къеззва: переписра “азербайжанвиар” твар алай миллет мусалай пайда хъанвайди я? Абур моноэтнический халкъар яни? Виликдай авай татар-мурманар, терекемейвиар, персер... гъиниз квахъна?

И суалриз зун галай-галайвал жаваб гуз алахъда. Сад лагъайди, неинки Дагъустанда, гъакни вири Кавказда 1938-йисалди “азербайжанвиар” лугъудай халкъ чизвайди тушир. Чна, лезгийри, Къиблепатан Кавказдин туькериз гъамиша мугъулар (могул) лугъудайди тир, джардин аварийри - мугъалар, гуржийри - татарар, эрменийри - туркесар, къайтагъвийри - таркамар. Гъатта Сталина вичин ктабра абуруз Закавказьедин татарар лугъузва, гъа са вахтунда лезгийриз лезгийри лугъузва (И.Сталин. Социализм ва милли суал (месэла) 1913 йис). “Азербайжанви” гаф этноним лагъай члал туш, ам дегъ персерин Атропетдин антропоним я, а гаф Кавказдиз XX асирдин 30-йисара къалп теьгерда атана.

Къвед лагъайди, “азербайжанвиар” твар алайбурун Дагъустанда гъакъикъи тушир къайдада политэтноческидика арадал атанвайди я, и кардиз рехъ гайибур ва къени кваз гузвайбурун Азербайжандин Дагъустандин властар я.

1886-йисан переписдалди, Дагъустанда яшамис жезвай: Кавказдин татарар 5202 - 24,85% туькер 1519 - 7, 27% терекемейвиар 5852 - 27,95% татар-мурманар 3609 - 17,24% персер 4749 - 22, 69% Вири: 20931 - 100%

Винидихъ къалурнавай, чебчелай арадал атанвай иран члаланни туьрк члалан халкъар Дагъустандин властри садзава ва абуруз “азербайжанвиар” лугъузва, яни Азербайжандин гражданинар. “Азербайжанви” им миллет туш, ам къунши республикадин граждандо я.

Кавказдин татарар гзафни гзаф алай вахтунин Табасаран райондин мулкарал яшамис хъана. Гъеле 19-асирда абурун иран члалан татарарни акатзавай. Миллетдал гъалтайла вич тат тир, 19-асирдин машгъур тарихчи А.Бакиханова (вичи къейдзавайвал, адан ери-бине Амсарин хуьрйя) кхъизвайвал, чеб “татар” яз чизвай, Жалгъан, Рукель, Камах, Мугъарты, Зидьян, Гимейди, Митаги ва Билгади хуьрерин агъалияр кеферпатан сенгерар мягъкемарун патал Дербент райондиз Персиядай куьчарнавайбурун я.

“Дагъустан областдин халкъарин агъалияр” твар алаз А.Комарован къелемдикай хкатнавай къвалахда кхъизвайвал, татрин члал 19-асирдин 70-йисара туькерин члалалди дегиш жез башламишна. И кардал асаслу яз, ихътин веревирд ийиз жеда: Дербент районда чеб “азербайжанвиар” я лугъуз кхъизвайбурун виликан татар я, инки Дербентдин кеферпатаз къайтагърин Агъмед твар алай умийди куьчарай терекемейар акатзава.

2002-2010-йисара татринни терекемейвиарин къадар гъикъван тиртла чаз Интернетдай чир жезва, амма Дагъустандин гъукуматди абур кьилдин халкъар яз къейдзава.

Дербент районда татар яшамис жезва (2010-йисан делилар): Рукелда 2746 кас, Хазарда 1420, Агъа Жалгъанда 2140, Сабнавада 3820 кас, Чинарда 2600, Бильгадида 609, Белижда 165, Агълабда 2002, Араблинскийда 239, Белиж хуьре 2000, Жалгъанда 7025, Митаги-Къазмалар хуьре 1776, Мугъартыда 2530, Музаимда 1946 кас.

Вири санлай: 32576 кас. Куьне абурун тварариз фикир це, абур тек са татриз хас я. И карди абур панторкистрин сиясатдин есирда гъатнавай татар-мурманар тирди мад сеферда тести-къарзава.

Дагъустандин гъукуматдини миннаци тарихдин гъахълувал арадал хкун ва винидихъ тварар къунвай вири хуьрера татрин мектебар ачухун ва абурун мил-

ли культурадал, члалал, адетрал чан хкун лазим я.

Терекемейвиар Дербент райондин кеферпата битавдаказ агъадихъ галай хуьрера яшамис жезва (2010-йисан делилар): Падарда 2266 кас, Саликда 1763, Татлярда 1208, Къарадагълыда 779, Уллутерекмеда 1599, Мамедкъала поселоқда 3548, Берикейда 3424, Великентда 4282, Геджухда 4860, Деличубан хуьре 2217. Жемикентда 2608, Къалада 1752 кас.

Вири санлай: 30164 кас. “Азербайжанвиарилар” тафаватлу яз, терекемейвиарин чпин дегъ этноним хвена, ада вичин бине дегъ сельджукрилай къачузва. Дагъвийрихъ галаз къвал-къвала аваз яшамис хъайивилияр абуру чи гзаф ериар чпик кужумна. Терекемейрин культура, ацукун-къарагъун, кьилихар дагъустанвиариз гзаф мукъва я. Абур женгчиар я, виликдай абур хъсан атляр тир. Абур дагъустанвиариз антропологически жигъетдайни мукъва я. Алим-этнограф Сакинат Гъажиевади абур кьилдин этнос яз къейдзава.

Дербент магъалдин агъалияр куьч хъанвай персер я, абуру чпи чебни гъа ихътинбур яз гъисабзава, и делил абур элкьюрна юкьва тунвай маса агъалирини раижзава. Журеба-жуьре йисара Дербентдиз мугъман хъайи сиягъатчийриз, тарихчийриз, ахтармишунар кьиле тухудайбурун ва члалан алмириз абурун персер акуна ва абуру чпини и кар хиве къазва. Абурун члала гзаф фарсизмар ама. Табасаран райондин Ерси хуьрун агъалирини чеб туькер яз гъисабзава.

2010-йисан переписдай чаз акъазвайвал, гъакъикъи тушир жуьреда арадал гъанвай “азербайжанвиарин” къадар 130900 касдив агъарнава. Амма 1938-йисалди гъи миллетди гъикъван процентар тешкилзавайтла чизвайла, гъар са кьилдин халкъдин къадар гъикъван ятла тайинариз алакъзава, абур вири гъахъсуздаказ “азербайжанвиарин” жергеяра тунва.

Гъакъикъат лагъайтла, ихътинди я:

Кавказдин татар 24,85% - 32553 кас
туькер 7,27% - 9524 кас
терекемейвиар 27,95% - 36615 кас

татар-мурманар 17,24% - 22584 кас
персер 22,69% - 29624 кас
Вири 100% - 130900

Абурун кьилдин халкъар яз аннамишун патал Владимир Путин абурун виридаз милливилини код тайинарива.

Ик, Дербент шегъерда ва районда санлай къачурла яшамис жезва:

лезгийри - 58814 кас, лезги члалан халкъарни кваз - 93403 кас, татар-мурманар - 32576 кас терекемейвиар - 30164

Амай, чеб “азербайжанвиар” я лугъузвай 33259 касдикай члехи пай персер яз гъисабзавайди тир.

Дербент - им вири Кеферпатан Лезгиниядин стратегиядин центр я. Шегъер ва къеле чкадин лезгино-албанский халкъари эцигайди я. Моисей Каганкатвацидин “Агвандин тарих” кьела. Къез шегъердин ва райондин кьиле вуж акъвазун лазим ятла чир жеда.

Образование. Хци месэла Профтехучилище тун тлалабзава

Дашдемир ШЕРИФАЛИЕВ

Келунин цийи йисан сифте йикъара чун Ахцегъа, дуьшуьшдай хъиз, жегъилрин суьгъбетдин шагъидар хъана.

- Вунани ПТУ-дай документар вахчунани? - хабар къазвай сада.

- Эхъ, агалзава къван чи ПТУ. Кандатла Белиждиз келлиз вач лугъузва. 9-классдилай къулухъ заз чкадал сварщиквилин пеше къачудай фикир авай. Белиждиз фидай мумкинвал захъ авач, гъакл вахтар акъудиз мектебдизни хъфидач: ЕГЭ-дикай кичле я.

- Зунни гъа вун хъиз я. Гележегда физ хъайитлани, Дербентдиз ва я Махачкъаладиз фида. Чидач, исятда вучдатла, килигин...

Ихътин хабарди къалабулух кутур зун ПТУ-диз фена. Классра тарсар авай, канцелярияда завуч Гульназ Гъажиевовади “лазим атайтла, чна кьез хабар хгуда” лугъуз, жегъилрин чпин документар вахкузвай.

- Эхъ, стха, РД-дин образованидин ва илимдин министрстводин векилрин нубатдин ахтармишунрилай къулухъ Ахцегърин 29-нумрадин ПТУ Белиждинда кухтадайвал хъанва. Гъелбетда, хъсан кар хъанвач: 3-4 райондай више агакъна жегъилрин документар вахкузва. Абурун члехи пай ГИА-ринни ЕГЭ-рин нетижада, гъакл яшайишдин себебрикдини Дербентда, Махачкъалада, гъакл Белиждин келунар давамардай мумкинвал авачир кесиб хизанрай тир жегъилар я. Чкадал ПТУ-дин база мягъкемаруналди, хуьре лазим са пешекарвал гана, къвалахдалди таъминарна клани чкадал жегъилар куьчейра твазва. Гъакл хъайила, жегъилар патарихъ алатиз, чклизва чи хуьрер, - гъайиф члугуниви лугъузва Гульназ Гъажиевовади (малум хъайивал, адакай агалзавай училищедин директор хъанвай).

- Ахцегърин училище хуьнин, мягъкемарунин гъакъиндай куьне, къунши районрин регъберин къуларни алаз, республикадин руководстводиз ракъурай тавакъудин чарчи са нетижани ганачни?

- Ваъ. Куьрелди, “РД-дин Гъукуматдин махсус къарардалди Дагъустанда 10-лай артух училищяар агална, цийиикла тешкил хъийизва. Ахцегърин

училище девирдин истемешунрин къур типовой дараматда авач. Ина жегъилриз пешекарвил чирвилерни тежрибадин вердишвилер гун вахтунин истемешунрин къазвач. Вич кардик кваз хъайи 24 йисан девирда тахъай и месэляар гилани квевай гъализ жедач...

Ингъе ихътин фикирин жаваб хтана чаз. Ятлани чун гъилер куьрсарна акъвазнавач. 2-3-курсарин 130 жегъилдиз келун давамардай мумкинвал гун патал гъеле 1,5 йисуз чун кардик кумукъда. Умудлу я хъи, и девирда Къиблепатан Дагъустандин райадминистрацийрин ва месэлядин гъавурда авай ватанперес спонсоррин куьмекдалди чавай чи училище гъар са рекъай алай аямдин истемешунрин къазвай “пешекарвилин идарадиз” элкьюрна хуьз жеда. Акси дуьшуьшда, гъайиф хъи, чи муаллимарни (13 дестедиз пай хъана, 7 пешедай тарсар гузвай 24 муаллим ава) райондин бейкаррин жергеяра гъатда.

Фикиррик акатна, училищедин гъаятдай эхъгечдайла, чал “им вуч хабар я, пешекарвилин тарсар къачуз иниз атай аялар гъиле документарни аваз хтанва” лугъуз, къалабулух кваз акъатнавай диде-бубаар гъалтна. Ингъе гъихътин арза авунатла абуру чаз “Лезги газетда” чапун патал.

“Чаз, хуьрун майишатдин зегъметдал са бубат кьил хуьзвай парабуруз, чи аялар шегъерриз масанрихъ рекъе твадай мумкинвал авач. Училище агалуниди кар-кеспидик жвачир вишералди хуьрун жегъилар, куьчедин пис таъсирдик акатна, абуру пиянискавилизни маса крариз кьил ягъунихъай ва я шегъеррихъ алатунихъайни кичлезва. Хуьрун майишатдинни яшайишдин гъар жуьре пешекарар гъазурзавай училище мягъкемарна кланзавай. Ам агалун бес вичикай икъван пара рахазвай терроризмдинни экстремизмдин вилик пзд кун яни?! Месэлядин важибувал рикивай аннамишунналди, чна республикадин, улкведин гъукумдарривай Къиблепатан Дагъустанда РФ-дин госсергъятдал алай Ахцегърин 29-нумрадин профтехучилище тун ва Къиблепатан Дагъустандин райадминистрацийринни жумарт спонсорин кууватралди ам лап вини дережадин еридин пешекарар гъазурдай келунин идарадиз элкьюрун тлалабзава!”

Пожарный часть ачухна

1

Батырбиева лагъайвал, Къванцила пожарный часть федеральный программадин сергъятна аваз республикадин бюджетдин такъатрихъ эцигнавайди я. И программа 2010-йисуз Н.Къазимгъамедовалай хуьз алакъна.

“Пчлап куьруе вахтара эцигна куьтыгъна, им къимет гуниз лайихлу къвалах я, - лагъана Бейдулла Мирзоева ва “Сельсовет Канцильский” МО-дин кьил

Я.Агъабеговаз Гуьрметдин грамота гунин гъакъиндай къабулнавай къарар малумарна. Гъакни ПЧ виниз тир ери аваз эцигуник лайихлу пай кутур Къванцилрин эцигунин бригадин старший бригадир И.Арсланбеговаз ва рабочий М.Велихановазни чухсагъул малумарна.

Мярекат шад гъалара ярулент атлуналди ва пожарный частуниз килигуналди акъалтна. Эхирдай Къванцилрин школьникри мугъманриз концерт гана.

Терроризм негъна

Дашлемир ШЕРИФАЛИЕВ

Улкведа терроризмдиз акси женгина рейсавилин йикъан серенжемдин сергъятра аваз 3-сентябрдиз Ахцегъа тарихдин ва край чирдай музейдин вилик "Терроризм негъна къанда" лишандик кваз шикилрин махсус выставка-экспозиция ачухна. Террор негъуниз, гъич са тахсирни квачир исляг инсанар - террордин къурбандар эбеди рикел хуниз талукъарнавай и мярекат музейдин директор, РД-дин культурадин лайихлу къуллугъчи **Агъмед ДАГЪЛАРОВА** ачухна.

- Гъурметлу аялар, - лагъана ада, Ахцегърин 1-нумрадин юкъван чирвилерин мектебдин чехи классра къелзавай аялрихъ элкъвена (тарихдин нубатдин тарс абуру чпин муаллим Сейфулагъ Назаровахъ галаз экспозициядин вилик тухвана), - гъар касдин рикиз пис таъсирдай мусибатдин манайрин и шикилар за, чидач, вучиз ятани, къватна, къе и юкъуз махсус экспозицияда куь фикирдиз гъанва. Мурад-метлеб сад я: чпис террористар лугъуз-

вай тахсиркарин гъакъикъи чин, чулав гъерекатрин не-тижаяр обществодиз ашкара авун, тахсирсуз ксарин чанариз къастар ийизвай "монстрар" (абуроз инсанар лугъуз жедач) акъвазарун, абурон вилик пад къун.

Мусибатдин и шикилрай акъвазайвал, 1996-йисан 16-ноябрдиз Каспийскда Ленинан куьчеда 58-нумрадин къвал (ана 64 кас телеф хъана), 1998-йисан 4-сентябрдиз Буйнаксда Леваневский куьчеда 3-нумрадин къвал (мад 64 кас къена, 246-дал хирер хъана), 2002-йисан 9-майдиз Каспийскда Гъалибвилин суварин парад хъиткъинарна (43 кас къена, 120-дал хирер хъана), 10 йис вилик Кеферпатан Осетияда Беслан шегъердин мектебдин аялар есирда къуна (350 кас телеф хъана), къурбандар халкъдин рикъий садрани акъатдач..., - келимайрилай къулухъ къват къанвайбуру, са декъкъада кисна акъвазуналди, терроризмдин къурбандрихъ яс къуна.

"Терроризмдин вилик пад къун патал чун хъсан чирвилер авай, гъукматдин политикадин дуьз гъавурда авай, хъсан-писдай къил акъудиз жезвай риклин сидкъидай тир ватанпересар яз, мукъаят хъана къанда. Вучиз лагъайтла, гъавурдик квай савадлу кас рекъелай алудиз четин я", - къейдна вичин рахунра тарихдин тарсар гузвай муаллим Сейфуллагъ Назарова.

Къецел акъуднавай махсус экспозициядихъ галаз вешералди районгълиярни мугъманар таниш хъана. Гъа и юкъуз терроризмдиз акси митингар зегъметдин ветеранрин ва чкадин администрациярин векилрин иштираквални аваз райондин саки вири мектебрани киле фена.

Къве йис кар гана

Махачкъала шегъердин судди чкадин са агъалидиз пуд йис кар гана. Дагъустан Республикадин прокуратурадин пресс-къуллугъди хабар гайивал, ачухдиз агъалияр экстремиствилин, террориствилин рекъел гъиз чалишмишвилер авунай махачкъалавидиз судди къве йис кар гана.

Лугъузайвал, 31 йисан яшда авай Закаригъаев Мегъамедсаида "Одноклассники" сайтдиз "Моджахеды Имарата Кавказ призвали русских к восстанию против Путина" твар алаз макъала акъуднавай. Абурук экстремиствилиз эвер гунар квай.

Прокуратурадин пресс-къуллугъди лугъузайвал, ам "публичные призывы к осуществлению экстремистской деятельности", "публичные призывы к осуществлению террористической деятельности или публичное оправдание терроризма" ва "возбуждение ненависти либо вражды, а равно унижение человеческого достоинства" статьяйрай тахсирлу авуна.

Пресс-къуллугъри хабар гузва

МВД-дин къуллугъчи - суддик

Силисдин комитетдин Дагъустан Республикада авай Управленидин векилди хабар гайивал, МВД-дин виликан къуллугъчиди ва адахъ галаз таниш сада наркотикар квай шейэр къанунсуздаказ къачунай абуру суддин вилик жаваб гуда.

- Дагъустандин Прокуратуради МВД-дин ведомственыйди тушир охранидин виликан къуллугъчи Руслан Исмаилов ва адан дуст Абакар Мирзаев уголовный рекъий жавабдарвиллиз чулгунва. Абуру къведни РФ-дин УК-дин 228 статьядай тахсирлу я, - лугъузва СКР-дин векилди.

Къурулушдин делилрай, силисди тестикъарнава: 2014-йисан 30-майдиз Исмаилова ва Мирзаева, Интернетдин

махсус са порталдай наркотикар квай шейэр заказна. Абуру терминалдай 1300 манат пулни гана. Гуьгъуьнлай абуру СМС-чар атана. Чарче Махачкъалада Имам Шамилан тварунихъ галай куьчеда авай са къваллай заказ вахчу лагъанвай. Ик1, абуру фена а къваллай наркотикар квай къве кисе вахчуна.

Абуру подъезддай экъечнамазди Россиядин ФСКН-дин Дагъустан Республикада авай Управленидин къуллугъчийри къуна. Гъа чкадал абурувай наркотикар квай шейэр вахчуна.

Ик1, Исмаилов МВД-дин къурулушда къвалахдила алудна ва дело суддиз ракъурнава.

Газдай буржлу тир

Дагъустан Республикадин Арбитражный судди керпичрин завод "Фрешмаркет" ООО-дивай "Газпром межрегионгаз Пятигорск" ООО-дин хийирдиз 12 млн манат вахчун къетна, - хабар гана суддин пресс-къуллугъди.

Гузвай делилрай, "Газпром межрегионгаз Пятигорск" ООО-ди гъеле алатай йисан февралдин вацра РД-дин Арбитражный суддиз арза авунай. Арзада къейднавайвал, "Фрешмаркет" ООО 2012-йисан 1-июндилдай 21-де-

кабрдалди газовикрин вилик 12 миллион манатдин буржлу хъана.

Керпичрин завод къватнавайди малумаруниз талукъ делони судда ава. Вич къватнавайди яз гъисабун патал арза гъаз "Фрешмаркет" ООО алай йисан майдин вацра республикадин Арбитражный суддиз атанай.

2014-йисан июлдин вацра судди и арзани бине авайди яз гъисабна ва къатуниз талукъ серенжемар къабулна. Керпичрин заводда вахтуналди управляющий яз Кабир Гуьсейнов тайнарнава. Октябрдин вацра финансриз талукъ ахтармишунрай суддин заседание жедда.

Яракъар вахкана

Чна виликрай хабар гайивал, республикада "Оружие - выкуп" серенжем малумарнавай. И серенжемдин сергъятра аваз агъалийривай къанунсуздаказ хуьзвай яракъар ва женгинин тадаракар къайдаяр хуьдай къурулушрихъ вахкуз жезвай. Вири районрин полициярин отделра яракъар къабулдай пунктар кардик кутунвай. Серенжемдин сергъятра аваз яракъар вахкай ксариз государстводин патай тайин къадарда аваз пулни гузвай ва абуру, эгер а яракъдин къумекдалди авунвай тахсиркарвал авачтла, къанундин вилик (яракъ къанунсуздаказ хуьнай) жавабни гузвач. Ик1, серенжем киле физвай вахтунда Дагъустандин районра агъалири вахкай яракърин сиягъ чна агъадихъ гузва.

Ботлих район: къве РГД-5 граната, къве УЗГМ, 5,45 уьлчмедин 30 патрум, АКМ-3-дин пуд регъ.

Буйнакский район: гъурчехъанрин, резъба авачир ТОЗ-18 тфенг.

Дагъустандин Огни: гъурчехъанрин, 7,62 уьлчмедин ОП-СКС тфенг.

Дахадаев район: гъурчехъанрин, 16 уьлчмедин, резъба авачир тфенгдин нумраяр алуднавай луьле.

Избербаш: къвале туькьурнавай 9 миллиметрдин уьлчмедин патрумар твазвай патрумар авачир тапанчи.

Къумторкъала район: 5,45 уьлчмедин 60 патрум ва 7,62 калибрдин 21 патрум.

Лак район: Ф-1 граната ва 5,45 миллиметрдин 58 патрум.

Табасаран район: гъурчехъанрин, резъба авачир, 20 уьлчмедин ТОЗ тфенг.

Тарумовский район: 16 уьлчмедин, резъба авачир ИЖ-17 тфенг.

Тлярата район: 1958-йисуз акъуднавай, 32 уьлчмедин, резъба авачир тфенг, 1951-йисуз акъуднавай, резъба авачир тфенг.

Хасавюрт район: 9 миллиметрдин 368 патрум.

Южно-Сухокумск: гъурчехъанрин, 16 уьлчмедин, 1966-йисуз акъуднавай ТОЗ тфенг.

Наркотикар квай милли тлуьнар

Профилактикадин "Мак-2014" серенжемдин сергъятра аваз алай вахтунда лап худда аваз къвалахзава. Наркополицийскири гъар юкъуз наркотикар квай шейэр жагъурзава, агъалийривай абуру вахчузва ва тахсиркарар жавабдарвиллиз чулгуззава. Наркотикар квай веькер пуч авун гъар йисан месэладиз элкъвена. Мисал яз, Унцукуль райондин Харчи хуьр. РФ-дин ФСКН-дин РД-да авай управленидин къуллугъчийри и хуьре гъар йисуз канабдин агъзурралди кул-кусар, цай яна, лугъзава. Амма ина абуру акъван гъаф ава хъи, наркополицийскиривай махсус техника гъачиз абуру тергна куьтгъиз жезвач. Гъа са вахтунда чкадин агъалийри наркополицийскириз къумекни ийизвач.

Харчидиз фидалди вилик чун Унцукуль райондин къилихъ галаз гуьруьшмиш хъана. Ада къейдайвал, са шумуд сеферда Харчи хуьруьн къилихъ галаз гуьруьшмишарни киле тухвана, наркотикар терг авун патал вири чалишмишвилер ийизва. Къвалин вилик квай бустанда наркотикар квай шейэр цан тийизвайбуру и хуьре къериз-царуз гъалтзава... Бязи харчивийри канабдин кул-кусрин юкъвара картуфар, къабахар, гъажибугъдаяр ва я маса майваяр цазва. И хуьре канабдин миллион къван кул-кус ава лугъуз жедда. Вири санлай пучизни агъкъзвач. Хуьр райцентрадивай къуд километрдин яргъа ава. Рехъни хъсанди я лугъуз жедач. Шей квай веькери вири са чкада цанвач эхир. И кардини абуру

пучдайла четинвилер арадал гъизва, вучиз лагъайтла комбайн ва я трактор анриз къазвач. Ятлани наркополицийскири и хуьруьз феи юкъуз санбар кул-кусар пучна, къуд уголовный дело къарагъарна. Месела, канабар жагъай са участокдин иеси 77 йис хъанвай дишегъли я. Лап гъаф хъайитла, судди а дишегълидиз шартлуналди кар гуда. Канаб цунай саки гъар са харчивидиз шартлуналди кар ганва эхир.

РФ-дин ФСКН-дин Дагъустанда авай Управленида Харчи хуьруьн гъаларин гъакъиндай ахтармишунар киле тухвана. Харчивийрин арада гъич садрани наркотикар ишлемишзавай ва я ам маса гузвай кас винел акъудиз хъанвач. Хуьре амай жегъил

карни тупларалди гъисабиз жедда. Гъаф къвалера цуд йисаралди са касни яшамиз жезвач. Хуьруьнвийрин гафарай, абуру канабдин фин гъар жуьре милли тлуьнар гъазурун патал ишлемишзава. Амма наркотикар квай набататар гъасилун РФ-дин къанундалди къадагъа я, гъавилай харчивийри чпин милли тлуьнар канаб квачиз гъазуруниз ва тлуьниз мажбуру жезва эхир.

Гила Унцукуль райондин къилин ва РД-да авай УФСФН-дин регъбердин дережада аваз, гъар са харчивидиз канаб гъасилун къадагъа тирдан гъакъиндай предписание гуьнин меслятдал атанва. Килигин, гуьзетин, къведдай йисалди вуч жедатла.

понедельник, 15 сентября

**ТВ ДАГЕСТАН
РОССИЯ**

8.05-8.08 Местное время. Вести Дагестан
8.36-8.41 Местное время. Вести Дагестан
11.30 Местное время. Вести Дагестан
14.30 Местное время. Вести Дагестан
17.45 Местное время. Вести Дагестан
18.20 Парламентский вестник
18.50 День Единства Народов Дагестана
19.35 Местное время. Вести Дагестан

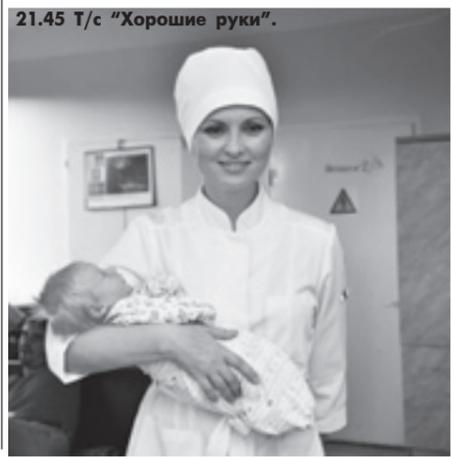
РГВК

07.00 Время новостей Дагестана. Итоги
07.30 Мультфильм
08.30 Х/ф «Не бойся, я с тобой!»
11.30 Д/ф «Разгром Надири-Шаха»
12.30 Х/ф «Шамиль. Рай под тенью сабеля»
14.10 «Служа Родине»
14.30 К 15-летию разгрома бандформирований в Дагестане. Д/ф «Они живут рядом с нами»
15.50 «Чистое сердце»
16.05 Мультфильм
16.30 Время новостей Дагестана
17.00 Д/ф «Дагестан. Путь от прошлого к настоящему»
18.05 Передача на табасаранском языке «Мил»
19.00 «День единства народов Дагестана» Прямая трансляция с Центральной площади г. Махачкалы
22.10 «Преступление и наказание» «День знаний»
22.30 Время новостей Дагестана
23.00 Время новостей. Махачкала
23.20 Web-обзор
23.50 Спорт на канале
00.30 Время новостей Дагестана

01.00 Спорт на канале
01.40 К 15-летию разгрома бандформирований в Дагестане. Д/ф «Они живут рядом с нами»
02.35 Х/ф «Королев»
04.25 Д/ф «Дагестан. Путь от прошлого к настоящему»
05.05 Х/ф «Дорогой мой человек»

ПЕРВЫЙ

5.00 «Доброе утро!»
9.00 Новости.
9.15 «Контрольная закупка»
9.45 «Жить здорово!» (12+)
10.55 «Модный приговор».
12.00 Новости.
12.20 «Сегодня вечером».
14.05 «Добрый день».
15.00 Новости.
15.15 «Время покажет».
16.00 Т/с «Верь мне».
17.00 Т/с «Наедине со всеми».
18.00 Новости.
18.45 «Давай поженимся!»
19.50 «Пусть говорят».
21.00 «Время».
21.45 Т/с «Хорошие руки».
23.45 «Вечерний Ургант».
0.20 Новости.
0.35 Т/с «Форс-мажоры».
1.30 Х/ф «Прощай, любовь».

21.45 Т/с «Хорошие руки».

3.00 Новости.
3.05 Х/ф «Прощай, любовь».
3.30 «В наше время». (12+)
4.25 «Контрольная закупка».

РОССИЯ 1

5.00 «Утро России».
9.00 «Танки. Уральский характер». Фильм 1.
9.55 «О самом главном».
11.00 «Вести».
11.30 «Местное время. Вести - Москва».
11.50 «Вести. Дежурная часть»
12.00 Т/с «Тайны следствия».
13.00 «Особый случай».
14.00 «Вести».
14.30 «Местное время. Вести - Москва».
14.50 «Вести. Дежурная часть».
15.00 Т/с «Сердце звезды».
16.00 Т/с «Пока станица спит».
17.00 «Вести».
17.45 «Местное время. Вести - Москва».
18.05 «Вести. Дежурная часть».
18.15 «Прямой эфир».
19.35 «Местное время. Вести - Москва».
20.00 «Вести».
20.50 «Спокойной ночи, малыши!»
21.00 Т/с «Узнай меня, если сможешь».
23.40 «Вечная жизнь. Медицина будущего».

НТВ

4.00 Т/с «Женщины на грани».
2.40 Т/с «ТАСС уполномочен заявить...»
4.00 «Комната смеха».
6.00 «НТВ утром».
8.10 «До суда».
9.05 Т/с «Возвращение Мухтара».
10.00 «Сегодня».
10.20 Т/с «Возвращение Мухтара».
11.30 «Чрезвычайное происшествие. Обзор».
11.55 «Суд присяжных».
13.00 «Сегодня».
13.20 «Суд присяжных. Окончательный вердикт».
14.30 «Чрезвычайное происшествие. Обзор».
14.55 «Прокурорская проверка».
16.00 «Сегодня».
16.30 Т/с «Москва. Три вокзала».
17.30 «Чрезвычайное происшествие. Обзор».
18.00 «Говорим и показываем».
19.00 «Сегодня».
20.00 Т/с «Брат за брата».
22.00 Анатомия дня.
23.00 Т/с «Ментовские войны».
0.55 Т/с «Глухарь. Возвращение».
1.50 «ДНК».
2.50 «Дикий мир».
3.10 Х/ф «Ржавчина».
5.00 Т/с «Супруги».

ТВЦ

6.00 «Настроение».
8.20 Комедия «За двумя зайцами».
9.50 Х/ф «В Москве проездом».
11.30 «События».
11.50 «Постскриптум».
12.50 «В центре событий».
13.55 «Простые сложности».
14.30 «События».
14.50 «Город новостей».
15.10 «Петровка, 38».
15.25 «Осторожно, мошенники!»
16.00 Детектив «Чисто английское убийство». (Великобритания).

17.30 «События».
17.50 Детектив «Чисто английское убийство». (Великобритания).
18.25 «Право голоса».
19.30 «Город новостей».
19.45 Т/с «Мать-и-мачеха».
21.45 «Петровка, 38».
22.00 «События».
22.30 «Украина. На руинах независимости». Спец-репортаж.
23.05 «Без обмана».
«Слезть с пальмы».
0.00 «События. 25-й час».
0.35 «Футбольный центр».
1.05 «Мозговой штурм. Вселенная до большого взрыва».
1.45 Т/с «Вера». (Великобритания).
3.35 Комедия «На кого Бог пошлет».
5.00 Д/ф «Любовь под контролем».

СТС

6.00 М/ф «Василек».
6.40 М/с «Миа и я». (6+).
7.10 М/с «Пинвиненок Пороро». (6+).
7.30 М/с «Клуб Винкс - школа волшебниц». (12+).
8.00 6 кадров.
9.00 Т/с «Воронины».
9.30 Шоу Уральских пельменей. Май-на!
10.25 Боевик «Трансформеры 3. Темная сторона Луны». (США).
13.20 6 кадров.
13.30 6 кадров.
14.00 Т/с «Кухня».
16.00 Т/с «Семейный бизнес».
16.25 Т/с «Восьмидесятые».
17.00 Т/с «Воронины».
18.30 Т/с «Воронины».
19.00 Т/с «Воронины».
20.00 Т/с «Восьмидесятые».
21.00 Т/с «Семейный бизнес».
22.00 Боевик «Форсаж».
0.00 6 кадров.
0.30 Кино в деталях с Ф. Бондурюком.
1.30 6 кадров.
1.45 Хочу верить.
2.45 Не может быть!
4.25 Животный смех.
4.55 М/ф «Заколдованный мальчик».
5.45 Музыка на СТС.

REN TV

5.00 «Территория заблуждений с Игорем Прокопенко».
6.00 «Званный ужин».
7.00 «Информационная программа 112».
7.30 «Смотреть всем!»
8.30 «Новости 24».
9.00 «Военная тайна с Игорем Прокопенко».
11.00 «Странное дело»: «Тайны Иуды».
12.00 «Информационная программа 112».
12.30 «Новости 24».
13.00 «Званный ужин».
14.00 «Тотальная распродажа».
15.00 «Семейные драмы».
16.00 «Не ври мне!»
17.00 «Не ври мне!»
18.00 «Верное средство».
19.00 «Информационная программа 112».
19.30 «Новости 24».
20.00 «Свободное время».
20.30 Х/ф «Медальон». (США).
22.20 «Смотреть всем!»
23.00 «Новости 24». Итоговый выпуск.
23.30 «Смотреть всем!»
0.00 Х/ф «Медальон». (США).
2.00 Х/ф «Параллельные миры».
4.00 «Следаки».
6.00 «Сейчас».
6.10 «Утро на "5"». (6+).
9.30 «Место происшествия».
10.00 «Сейчас».
10.30-17.40 Т/с «Кулинар 2»
12.00 «Сейчас».
15.30 «Сейчас».
18.30 «Сейчас».
19.00 Т/с «Детективы. Детский шантаж».
19.30 Т/с «Детективы. Влюбленный гостарбайтер».
20.00 Т/с «Детективы. Дела семейные».
20.30 Т/с «След. Убийца поневоле».
21.20 Т/с «След. Пятиконечная звезда».
22.00 «Сейчас».
22.25 Т/с «След. Трудно быть другом».
23.20 «Момент истины».

0.15 «Место происшествия. О главном».
1.15 «Большой папа».
1.50 «День ангела».
2.15-5.30 Т/с «Детективы. Детский шантаж».

КУЛЬТУРА

7.00 Канал «Евроньюс».
10.00 «Новости культуры».
10.20 «Наблюдатель».
11.15 Х/ф «Подозрения мистера Уичера. Убийство в поместье Роуд-Хилл».
12.45 «Линия жизни». Шавкат Абдусаламов.
13.40 Х/ф «Ходже по мухам»
15.00 «Новости культуры».
15.10 «Academia». Андрей Линде. «У истока Вселенной», 1 лекция.
15.55 Д/ф «Георгий Семёнов. Знак вечности».
16.40 Д/ф «Город-2»
17.20 Д/ф «Лимес. На границе с варварами».
17.35 Международный музыкальный фестиваль в Вервье. Сольный концерт Дениса Мацуева.
18.30 Д/с «Запечатленное время». «Гараж Его Величества».
19.00 «Новости культуры».
19.15 «Главная роль».
19.30 «Сати. Нескуная классика...» с В. Зельдиным, Е. Шипулиной и А. Ястребовым.
20.10 «Правила жизни».
20.40 «Спокойной ночи, малыши!»
21.30 «Монолог в 4-х частях».
22.00 «Тем временем».
22.45 Д/ф «Иоганн Вольфганг Гете». (Украина).
22.55 «Кинескоп» с П. Шепотинником. 71 Венецианский международный кинофестиваль.
23.40 «Новости культуры».
0.00 Д/ф «Импрессионизм и модерн». (Франция).
0.55 Концерт Фестивального оркестра Вервье. Солисты Рено и Готье Капюсоны.
1.40 «Наблюдатель».

ДОМАШНИЙ

6.30 Удачное утро.
7.00 Джейми у себя дома.
8.00 Полезное утро.
8.40 М/ф.
9.10 По делам несовершеннолетних.
11.10 Снимите это немедленно!
12.05 Домашняя кухня.
13.05 Астролог.
14.05 Т/с «Две судьбы».
17.05 Т/с «Мои восточные ночи». (Румыния).
18.00 Т/с «Она написала убийство». (США).
18.55 Одна за всех.
19.00 Т/с «Не родись красивой».
20.40 Т/с «Мои восточные ночи». (Румыния).
21.35 Т/с «Доктор Хаус».
0.00 Одна за всех.
0.30 Х/ф «Кадина всякий знает».
2.00 Астролог.
3.00 Домашняя кухня.
4.00 Мужская работа.
5.00 Тайны еды.
5.30 Джейми у себя дома.

ТВ-3

6.00 М/ф.
9.00 Д/ф «Далеко и еще дальше с М. Кожуховым».
10.00 Параллельный мир.
11.30 Д/ф «Незримые наблюдатели».
12.30 Д/ф «В ожидании контакта».
13.30 X-Версии. Другие новости.
14.00 Д/ф «Охотники за привидениями».
15.00 Мистические истории.
16.00 Д/ф «Гадалка».
17.00 Д/ф «Гадалка».
17.30 Т/с «Слепая».
18.00 X-Версии. Другие новости.
18.30 Т/с «Пятая стража».
19.30 Т/с «Касп».
21.15 Т/с «Секретные материалы».
22.05 Т/с «Секретные материалы».
23.00 Х/ф «Мгла». (США).
1.30 X-Версии. Другие новости.

вторник, 16 сентября

**ТВ ДАГЕСТАН
РОССИЯ**

8.05-8.08 Местное время. Вести Дагестан
8.36-8.41 Местное время. Вести Дагестан
09:00 Канал национального вещания «Маданият»
11:30 Местное время. Вести Дагестан
14:30 Местное время. Вести Дагестан
17:45 Местное время. Вести Дагестан
18:20 «Российский Кавказ» . Репортаж с Международного политологического форума
18:50 Репортаж с Сессии НС РД
19:35 Местное время. Вести Дагестан

РГВК

07.00 Время новостей Дагестана
07.10 Передача на табасаранском языке «Мил»
08.00 Мультфильм
08.30 Время новостей Дагестана
08.50 Д/с «Лондон глазами гурмана с Нардой»
09.25 Х/ф «Выше радуги»
12.10 «Преступление и наказание» «День знаний»
12.30 Время новостей Дагестана
12.55 «Вдохновение»
13.30 Web-обзор
14.00 Д/ф «Табасаран»
14.30 Время новостей Дагестана
14.50 Спорт на канале
16.30 Время новостей Дагестана
17.00 «Доктор Лазер» в прямом эфире
17.40 «Парламентский вестник»
18.45 Передача на лакском языке «Аьрчи ва агьлу»
19.30 Время новостей Дагестана

20.00 Время новостей. Махачкала
20.20 «Бизнес Дагестана»
20.50 В/ф «Расул Гамзатов. Мой Дагестан. Исповедь»
22.00 «Правовое поле»
22.30 Время новостей Дагестана
23.00 «Крупным планом»
23.30 Т/с «Оранжевые ерши»
00.30 Время новостей Дагестана
01.00 Т/с «Под прикрытием»
01.50 Х/ф «Моя прекрасная леди»
04.35 Д/с «Загадочные места»
05.20 Х/ф «Семеро смелых»

ПЕРВЫЙ

5.00 «Доброе утро!»
9.00 Новости.
9.15 «Контрольная закупка»
9.45 «Жить здорово!» (12+).
10.55 «Модный приговор».
12.00 Новости.
12.20 Т/с «Хорошие руки».
14.25 «Добрый день».
15.00 Новости.
15.15 «Время покажет».
16.00 Т/с «Верь мне».
17.00 «Наедине со всеми».
18.00 Новости.
18.45 «Давай поженимся!»
19.50 «Пусть говорят».
21.00 «Время».
21.45 Т/с «Хорошие руки».
23.45 «Вечерний Ургант».
0.20 Новости.
0.35 Т/с «Форс-мажоры».
1.30 Х/ф «Расчет».
3.00 Новости.
3.05 Х/ф «Расчет».
3.20 «В наше время». (12+).
4.10 «Контрольная закупка»

РОССИЯ 1

5.00 «Утро России».
9.00 «Танки. Уральский характер». Фильм 2.
9.55 «О самом главном».
11.00 «Вести».
11.30 «Местное время. Вести - Москва».

11.50 «Вести. Дежурная часть».
12.00 Т/с «Тайны следствия».
13.00 «Особый случай».
14.00 «Вести».
14.30 «Местное время. Вести - Москва».
14.50 «Вести. Дежурная часть».
15.00 Т/с «Сердце звезды».
16.00 Т/с «Пока станица спит».
17.00 «Вести».
17.45 «Местное время. Вести - Москва».
18.05 «Вести. Дежурная часть».
18.15 «Прямой эфир».
19.35 «Местное время. Вести - Москва».
20.00 «Вести».
20.50 «Спокойной ночи, малыши!»
21.00 Т/с «Узнай меня, если сможешь».
22.50 «Специальный корреспондент».
23.55 «Заставы в океане. Возвращение».
0.55 Т/с «Женщины на грани»
2.50 Т/с «ТАСС уполномочен заявить...»
4.15 «Комната смеха».

21.00 Т/с «Узнай меня, если сможешь».

НТВ

6.00 «НТВ утром».
8.10 «До суда».
9.05 Т/с «Возвращение Мухтара».
10.00 «Сегодня».
10.20 Т/с «Возвращение Мухтара».
11.30 «Чрезвычайное происшествие. Обзор».
11.55 «Суд присяжных».
13.00 «Сегодня».
13.20 «Суд присяжных. Окончательный вердикт».
14.30 «Чрезвычайное происшествие. Обзор».
14.55 «Прокурорская проверка».
16.00 «Сегодня».
16.30 Т/с «Москва. Три вокзала».
17.30 «Чрезвычайное происшествие. Обзор».
18.00 «Говорим и показываем».
19.00 «Сегодня».
20.00 Т/с «Брат за брата».
22.00 Анатомия дня.
22.30 Футбол. Лига чемпионов УЕФА. «Бенфика»
0.45 Т/с «Ментовские войны»
2.40 Т/с «Глухарь. Возвращение».

ТВЦ

3.40 «Квартирный вопрос».
4.45 «Дикий мир».
5.05 Т/с «Супруги».
6.00 «Настроение».
8.20 Х/ф «Дом, в котором живу»
10.20 Д/ф «Жизнь и судьба артиста Михаила Ульянова».
11.10 «Петровка, 38».
11.30 «События».
11.50 Х/ф «Пять невест»
13.35 «Простые сложности».
14.10 «Наша Москва».
14.30 «События».
14.50 «Город новостей».
15.10 «Без обмана».
«Слезть с пальмы».
16.00 Детектив «Чисто английское убийство».
17.30 «События».
17.50 Детектив «Чисто английское убийство».
18.25 «Право голоса».
19.30 «Город новостей».
19.45 Т/с «Мать-и-мачеха».
21.45 «Петровка, 38».
22.00 «События».
22.30 «Осторожно, мошенники!»
23.05 «Без обмана».
«Слезть с пальмы».
0.00 «События. 25-й час».
0.35 «Стихий».
1.05 Х/ф «Затерянные в лесу»
3.05 «Тайны нашего кино».
«Москва слезам не верит»
3.25 Д/ф «Руссо туристо. Впервые за границей».
5.10 Д/с «Как вырастить сумчатое». (США).

СТС

6.00 М/ф
8.00-9.30 Т/с «Воронины».
10.30 Т/с «Восьмидесятые».
11.00 Т/с «Семейный бизнес»
11.25 Боевик «Форсаж».
13.30 Т/с «Воронины».
14.00 Т/с «Кухня».
16.00 Т/с «Семейный бизнес»
16.25 Т/с «Восьмидесятые».
17.00-19.00 Т/с «Воронины»
20.00 Т/с «Восьмидесятые»
21.00 Т/с «Семейный бизнес»
22.00 Боевик «Двойной форсаж».
0.00 6 кадров.
0.30 Студенты.
1.30 Хочу верить.

4.45 «Дикий мир».
5.05 Т/с «Супруги».

ТВЦ

6.00 «Настроение».
8.20 Х/ф «Дом, в котором живу»
10.20 Д/ф «Жизнь и судьба артиста Михаила Ульянова».
11.10 «Петровка, 38».
11.30 «События».
11.50 Х/ф «Пять невест»
13.35 «Простые сложности».
14.10 «Наша Москва».
14.30 «События».
14.50 «Город новостей».
15.10 «Без обмана».
«Слезть с пальмы».
16.00 Детектив «Чисто английское убийство».
17.30 «События».
17.50 Детектив «Чисто английское убийство».
18.25 «Право голоса».
19.30 «Город новостей».
19.45 Т/с «Мать-и-мачеха».
21.45 «Петровка, 38».
22.00 «События».
22.30 «Осторожно, мошенники!»
23.05 «Без обмана».
«Слезть с пальмы».
0.00 «События. 25-й час».
0.35 «Стихий».
1.05 Х/ф «Затерянные в лесу»
3.05 «Тайны нашего кино».
«Москва слезам не верит»
3.25 Д/ф «Руссо туристо. Впервые за границей».
5.10 Д/с «Как вырастить сумчатое». (США).

СТС

6.00 М/ф
8.00-9.30 Т/с «Воронины».
10.30 Т/с «Восьмидесятые».
11.00 Т/с «Семейный бизнес»
11.25 Боевик «Форсаж».
13.30 Т/с «Воронины».
14.00 Т/с «Кухня».
16.00 Т/с «Семейный бизнес»
16.25 Т/с «Восьмидесятые».
17.00-19.00 Т/с «Воронины»
20.00 Т/с «Восьмидесятые»
21.00 Т/с «Семейный бизнес»
22.00 Боевик «Двойной форсаж».
0.00 6 кадров.
0.30 Студенты.
1.30 Хочу верить.

REN TV

5.00 «Следаки».
6.00 «Званный ужин».
7.00 «Информационная программа 112».
7.30 «Свободное время».
8.00 «Смотреть всем!»
8.30 «Новости 24».
9.00 «Военная тайна с Игорем Прокопенко».
11.00 «Секретные территории»: «Похищение души»
12.00 «Информационная программа 112».
12.30 «Новости 24».
14.00 «Тотальная распродажа».
15.00 «Семейные драмы».
16.00 «Не ври мне!»
18.00 «Верное средство».
19.00 «Информационная программа 112».
19.30 «Новости 24».
20.00 «Свободное время».
20.30 Х/ф «Золото дураков».
22.40 «Смотреть всем!»
23.00 «Новости 24». Итоговый выпуск.
23.30 «Смотреть всем!»
0.00 Х/ф «Золото дураков».
2.10 Х/ф «От заката до рассвета 2: Кровавые деньги из Техаса». (США).
4.00 «Следаки».

ПЕТЕРБУРГ - 5 КАНАЛ

6.00 «Сейчас».
6.10 «Утро на "5"». (6+).
9.30 «Место происшествия».
10.00 «Сейчас».
10.30 Детектив «Сержанта милиции». (12+).
12.00 «Сейчас».
12.30 Детектив «Сержанта милиции». (12+).
15.00 «Место происшествия».
15.30 «Сейчас».
16.00 «Открытая студия».
16.55 Комедия «Дети Дон-Кихота». (12+).
18.30 «Сейчас».
19.00 Т/с «Детективы. Полтора процента».

19.30 Т/с «Детективы. Билет в один конец».
20.00 Т/с «Детективы. Перемена судьбы».
20.30-23.15 Т/с «След. Игры мажоров».
22.00 «Сейчас».

КУЛЬТУРА

0.00 Мелодрама «Сверстницы». (12+).
1.40 Детектив «Сержанта милиции». (12+).
6.30 Канал «Евроньюс».
10.00 «Новости культуры».
10.20 «Наблюдатель».
11.15 Х/ф «Печать зла».
13.05 «Пятое измерение».
13.40 Х/ф «Ходже по мухам»
15.00 «Новости культуры».
15.10 «Academia». Андрей Линде. «У истока Вселенной», 2 лекция.
15.55 «Кинескоп» с П. Шепотинником. 71 Венецианский международный кинофестиваль.
16.40 «Острова». А. Балабанов.
17.20 Д/ф
17.35 Международный музыкальный фестиваль в Вервье.
18.20 Д/ф «Сирано де Бержерак». (Украина).
18.30 Д/с «Запечатленное время». «На заре воздухоплавания».
19.00 «Новости культуры».
19.15 «Главная роль».
19.30 «Искусственный отбор»
20.10 «Правила жизни».
20.40 «Спокойной ночи, малыши!»
20.50 «Больше, чем любовь». Николай Эрдман и Ангелино Степанова.
21.30 «Монолог в 4-х частях»
22.00 «Игра в бисер» с И. Волгиным. «Апулей. «Метаморфозы, или Золотой осел»».
22.45 Д/ф «Божевненное правосудие Кромвеля»
23.40 «Новости культуры».
0.00 Х/ф «Печать зла».
1.50 Д/ф «Сирано де Бержерак». (Украина).
1.55 «Наблюдатель».

ДОМАШНИЙ

6.30 Удачное утро.
7.00 Джейми у себя дома.
8.00 Полезное утро.
8.40 М/ф.
9.10 По делам несовершеннолетних.
11.10 Снимите это немедленно!
12.05 Домашняя кухня.
13.05 Астролог.
14.05 Т/с «Две судьбы».
17.05 Т/с «Мои восточные ночи». (Румыния).
18.00 Т/с «Она написала убийство». (США).
18.55 Одна за всех.
19.00 Т/с «Не родись красивой».
20.40 Т/с «Мои восточные ночи». (Румыния).
21.35 Т/с «Доктор Хаус».
0.00 Одна за всех.
0.30 Комедия «Женатый холостяк».
2.15 Астролог.
3.15 Домашняя кухня.
4.15 Мужская работа.
5.15 Тайны еды.
5.30 Джейми у себя дома.

ТВ-3

6.00 М/ф.
9.00 Д/ф «Далеко и еще дальше с М. Кожуховым».
10.00 Параллельный мир.
11.30 Т/с «Секретные материалы».
13.30 X-Версии. Другие новости.
14.00 Д/ф «Охотники

среда, 17 сентября

ТВ ДАГЕСТАН РОССИЯ

8.05-8.08 Местное время. Вести Дагестан
8.36-8.41 Местное время. Вести Дагестан
11:30 Местное время. Вести Дагестан
14:30 Местное время. Вести Дагестан
17:45 Местное время. Вести Дагестан
18.20 Ботлихские события. 15 лет спустя
18.40 Планета «Культура». Издательство «Эпоха». К Дню единства народов Дагестана
19:35 Местное время. Вести Дагестан

20.20 Сессия НС РД
21.00 «Час размышлений»
21.40 «Все грани» с Анваром Багировым
22.10 «Новые сказки»
22.30 Время новостей Дагестана
23.00 «Аутодафе»
00.30 Время новостей Дагестана
01.00 Т/с «Под прикрытием»
01.50 Х/ф «Соломенные псы»
03.45 Дагестанский Государственный театр оперы и балета. Хореографическая драма М. Кажлаева «Имам Шамиль»
05.15 Х/ф «Разные судьбы»

ПЕРВЫЙ

5.00 «Доброе утро!»
9.00 Новости.
9.15 «Контрольная закупка».
9.45 «Жить здорово!» (12+).
10.55 «Модный приговор».
12.00 Новости.
12.20 Т/с «Хорошие руки».
14.25 «Добрый день».
15.00 Новости.
15.15 «Время покажет».
16.00 Т/с «Верь мне».
17.00 «Наедине со всеми».
18.00 Новости.
18.45 «Давай поженимся!»
19.50 «Пусть говорят».
21.00 «Время».
21.45 Т/с «Обнимая небо».
23.45 «Вечерний Ургант».
0.20 Новости.
0.35 Т/с «Форс-мажоры».
1.30 Х/ф «Цена измены».
3.00 Новости.
3.05 Х/ф «Цена измены».
3.30 «В наше время». (12+).
4.25 «Контрольная закупка».

РОССИЯ 1

5.00 «Утро России».
9.00 «Роковые числа. Нумерология».
9.55 «О самом главном».
11.00 «Вести».
11.30 «Местное время. Вести - Москва».
11.50 «Вести. Дежурная часть».

ПЕРВЫЙ

5.00 «Доброе утро!»
9.00 Новости.
9.15 «Контрольная закупка».
9.45 «Жить здорово!» (12+).
10.55 «Модный приговор».
12.00 Новости.
12.20 Т/с «Обнимая небо».
14.25 «Добрый день».
15.00 Новости.
15.15 «Время покажет».
16.00 Т/с «Верь мне».
17.00 «Наедине со всеми».
18.00 Новости.
18.45 «Давай поженимся!»
19.50 «Пусть говорят».
21.00 «Время».
21.45 Т/с «Обнимая небо».
23.45 «Вечерний Ургант».
0.20 Новости.
0.35 Т/с «Форс-мажоры».
1.30 Х/ф «Казанова».
3.00 Новости.
3.05 Х/ф «Казанова».
3.35 «В наше время». (12+).
4.25 «Контрольная закупка».

ПЕРВЫЙ

5.00 «Доброе утро!»
9.00 Новости.
9.15 «Контрольная закупка».
9.45 «Жить здорово!» (12+).
10.55 «Модный приговор».
12.00 Новости.
12.20 Т/с «Обнимая небо».
14.25 «Добрый день».
15.00 Новости.
15.15 «Время покажет».
16.00 Т/с «Верь мне».
17.00 «Наедине со всеми».
18.00 Новости.
18.45 «Давай поженимся!»
19.50 «Пусть говорят».
21.00 «Время».
21.45 Т/с «Обнимая небо».
23.45 «Вечерний Ургант».
0.20 Новости.
0.35 Т/с «Форс-мажоры».
1.30 Х/ф «Казанова».
3.00 Новости.
3.05 Х/ф «Казанова».
3.35 «В наше время». (12+).
4.25 «Контрольная закупка».

12.00 Т/с «Тайны следствия».
13.00 «Особый случай».
14.00 «Вести».
14.30 «Местное время. Вести - Москва».
14.50 «Вести. Дежурная часть».
15.00 Т/с «Сердце звезды».
16.00 Т/с «Пока станица спит»
17.00 «Вести».
17.45 «Местное время. Вести - Москва».
18.05 «Вести. Дежурная часть».
18.15 «Прямой эфир».
19.35 «Местное время. Вести - Москва».
20.00 «Вести».
20.50 «Спокойной ночи, малыши!»
21.00 Т/с «Узнай меня, если сможешь».
23.45 Д/ф «Неудина Европа»
0.40 Т/с «Женщины на грани»
2.40 Т/с «ТАСС уполномочен заявить...»
4.10 «Честный детектив».
4.45 «Вести. Дежурная часть».

НТВ

6.00 «НТВ утром».
8.10 «До суда».
9.05 Т/с «Возвращение Мухтара».
10.00 «Сегодня».
10.20 Т/с «Возвращение Мухтара».
11.30 «Чрезвычайное происшествие. Обзор».
11.55 «Суд присяжных».
13.00 «Сегодня».
13.20 «Суд присяжных. Окончательный вердикт».
14.30 «Чрезвычайное происшествие. Обзор».
14.55 «Прокурорская проверка».
16.00 «Сегодня».
16.30 Т/с «Москва. Три вокзала».
17.30 «Чрезвычайное происшествие. Обзор».
18.00 «Говорим и показываем».
19.00 «Сегодня».
20.00 Т/с «Брат за брата».
22.00 «Анатомия дня».
22.30 Футбол. Лига чемпионов УЕФА «Рома» (Италия) - ЦСКА (Россия).

0.45 «Лига чемпионов УЕФА. Обзор».
1.15 Т/с «Ментовские войны»
3.10 Т/с «Глухарь. Возвращение».
4.10 «Главная дорога».
4.45 «Дикий мир».
5.05 Т/с «Супруги».

ТВЦ

6.00 «Настроение».
8.10 Комедия «Где находится нофельд?»
9.50 «Тайны нашего кино». «Где находится нофельд?»
10.25 Д/ф «Владимир Меньшов. Один против всех».
11.10 «Петровка, 38».
11.30 «События».
11.50 Х/ф «Пять невест»
13.35 «Простые сложности».
14.10 «Наша Москва».
14.30 «События».
14.50 «Город новостей».
15.10 «Без обмана». «Слезть с пальмы».
16.00 Детектив «Чисто английское убийство».
17.30 «События». (22.44).
17.50 Детектив «Чисто английское убийство».
18.25 «Право голоса».
19.30 «Город новостей».
19.45 Т/с «Мать-и-мачеха».
21.45 «Петровка, 38».
22.00 «События».
22.30 «Линия защиты».
23.05 «Хроники московского быта. Секс, ложь, видео».
0.00 «События. 25-й час».
0.35 Х/ф «Ты у меня одна».
2.35 «Петровка, 38».
2.55 Т/с «Исцеление любовью».
3.50 Д/ф «Страсти по Иоанну».
4.55 «Берегись автомобиля». Фильм по фильму.

СТС

6.00 М/ф
8.00 Т/с «Воронины».
9.00 Т/с «Воронины».
9.30 Т/с «Воронины».
10.30 Т/с «Восьмидесятые».
11.00 Т/с «Семейный бизнес».
11.25 Боевик «Двойной форсаж».

13.30 Т/с «Воронины».
14.00 Т/с «Кухня».
16.00 Т/с «Семейный бизнес»
16.25 Т/с «Восьмидесятые».
17.00 Т/с «Воронины».
19.00 Т/с «Воронины».
20.00 Т/с «Восьмидесятые».
21.00 Т/с «Семейный бизнес».
22.00 Боевик «Тройной форсаж: токийский дрейф».
23.50 6 кадров.
0.00 6 кадров.
0.30 Студенты.
1.30 Хочу верить.
2.30 Не может быть!
4.10 Животный смех.
5.05 М/ф «Чиполлино».
5.50 Музыка на СТС.

REN TV

5.00 «Следаки».
6.00 «Звонный ужин».
7.00 «Информационная программа 112».
7.30 «Свободное время».
8.00 «Смотреть всем!»
8.30 «Новости 24».
9.00 «Территория заблуждений с Игорем Прокопенко».
11.00 «Тайны мира с Анной Чапман». «Берегись автомобиля».
12.00 «Информационная программа 112».
12.30 «Новости 24».
13.00 «Звонный ужин».
14.00 «Тотальная распродажа».

20.30-23.15 Т/с «След. Синдром Святого Альфреда».
22.00 «Сейчас».

0.00 Драма «Добровольцы».
1.55 Х/ф «Фронт без флангов». (12+).
4.30 Х/ф «Фронт за линией фронта» (12+).

КУЛЬТУРА

6.30 Канал «Евроныос».
10.00 «Новости культуры».
10.20 «Наблюдатель».
11.15 Х/ф «За пригоршню долларов».
12.55 Д/ф «Шарль Перро».
13.05 Красуйся, град Петров! Зодиачий Джакомо Кваренги.
13.40 Х/ф «Хождение по мукам»
15.00 «Новости культуры».
15.10 «Academia». Михаил Маров «Солнечная система», 1 лекция.
15.55 «Искусственный отбор».
16.40 «Больше, чем любовь». Николай Эрманд и Ангелина Степанова.
17.20 Д/ф
17.35 Международный музыкальный фестиваль в Верье.
18.30 Д/с «Запечатленное время». «Четверное остронавты».
19.00 «Новости культуры».
19.15 «Главная роль».
19.30 «Абсолютный слух».
20.10 «Правила жизни».
20.40 «Спокойной ночи, малыши!»
20.55 «Гении и злодеи». Гавриил Улизаров.
21.30 «Монолог в 4-х частях».
21.55 «Власть факта». «История для всех: между наукой и фантазией».
22.35 Д/ф «Поль Сезанн».
22.45 Д/ф «Божественное правосудие Кромвелля»
23.40 «Новости культуры».
0.00 Х/ф «За пригоршню долларов».
1.40 Д/ф «Негев - обитель в пустыне». (Германия).
1.55 «Наблюдатель».

ДОМАШНИЙ

6.30 Удачное утро.
7.00 Джейми у себя дома.
7.30 Пир на весь мир с Джейми Оливером.
8.00 Полезное утро.
8.40 М/ф.
9.10 По делам несовершеннолетних.
11.10 Снимите это немедленно!
12.05 Домашняя кухня.
13.05 Астролог.
14.05 Т/с «Две судьбы».
17.00 Т/с «Она написала убийство». (США).
18.00 Т/с «Она написала убийство». (США).
18.55 Одна за всех.
19.00 Т/с «Не родись красивой».
20.40 Т/с «Мои восточные ночи». (Румыния).
21.35 Т/с «Доктор Хаус».
0.00 Одна за всех.
0.30 Мелодрама «Ксения, любимая жена Федора».
2.15 Астролог.
3.15 Домашняя кухня.
4.15 Мужская работа.
5.15 Тайны еды.
5.30 Джейми у себя дома.
6.00 Пир на весь мир с Джейми Оливером.

ТВ-3

6.00 М/ф.
9.00 Д/ф «Далеко и еще дальше с М. Кожуховым».
10.00 Параллельный мир.
11.30 Т/с «Секретные материалы».
13.30 Х-Версии. Другие новости.
14.00 Д/ф «Охотники за привидениями».
15.00 Мистические истории.
16.00 Д/ф «Годалка».
16.30 Д/ф «Годалка».
17.00 Д/ф «Годалка».
17.30 Т/с «Слепая».
18.00 Х-Версии. Другие новости.
18.30 Т/с «Пятая стража».
19.30 Т/с «Косп».
21.15 Т/с «Секретные материалы».
23.00 Х/ф «Библиотекарь 2: Возвращение в копию царя Соломона». (США).
1.00 Х-Версии. Другие новости.

четверг, 18 сентября

ТВ ДАГЕСТАН РОССИЯ

8.05-8.08 Местное время. Вести Дагестан
8.36-8.41 Местное время. Вести Дагестан
09:00 Канал национального вещания «Шалбуздаг» (на лезгинском языке)
11:30 Местное время. Вести Дагестан
14:30 Местное время. Вести Дагестан
17:45 Местное время. Вести Дагестан
18.20 Состояние и перспективы социально - экономического развития РД
18.50 Токс ведет поиск. «Характер, закаленный глубиной»
19.05 Ботлихские события. 15 лет спустя
19:35 Местное время. Вести Дагестан

18.25 Обзор газеты «Хакыкьат»
18.45 Передача на аварском языке «Паданги галамалги заманиги»
19.30 Время новостей Дагестана
20.00 Время новостей Махачкала
20.20 «На виду. Спорт в прямом эфире»
21.10 «Ах, вернисаж!»
21.45 Проект «Дагестанцы в Москве»
22.00 «Агросектор»
22.30 Время новостей Дагестана
23.00 «Колеса»
23.30 Т/с «Оранжевые ерши»
00.30 Время новостей Дагестана
01.00 Т/с «Под прикрытием»
01.50 Х/ф «Третий человек»
03.33 Х/ф «Легенда о Сурамской Крепости»
04.55 Д/ф «Кавказская история. Баллада о герое»
05.20 Х/ф «Сердца четырех»

ПЕРВЫЙ

5.00 «Доброе утро!»
9.00 Новости.
9.15 «Контрольная закупка».
9.45 «Жить здорово!» (12+).
10.55 «Модный приговор».
12.00 Новости.
12.20 Т/с «Обнимая небо».
14.25 «Добрый день».
15.00 Новости.
15.15 «Время покажет».
16.00 Т/с «Верь мне».
17.00 «Наедине со всеми».
18.00 Новости.
18.45 «Давай поженимся!»
19.50 «Пусть говорят».
21.00 «Время».
21.45 Т/с «Обнимая небо».
23.45 «Вечерний Ургант».
0.20 Новости.
0.35 Т/с «Форс-мажоры».
1.30 Х/ф «Казанова».
3.00 Новости.
3.05 Х/ф «Казанова».
3.35 «В наше время». (12+).
4.25 «Контрольная закупка».

РОССИЯ 1

5.00 «Утро России».
9.00 «Младший сын Сталина»
9.55 «О самом главном».
11.00 «Вести».
11.30 «Местное время. Вести - Москва».
11.50 «Вести. Дежурная часть».
12.00 Т/с «Тайны следствия».
13.00 «Особый случай».
14.00 «Вести».
14.30 «Местное время. Вести - Москва».
14.50 «Вести. Дежурная часть».
15.00 Т/с «Сердце звезды».
16.00 Т/с «Пока станица спит»
17.00 «Вести».
17.45 «Местное время. Вести - Москва».
18.05 «Вести. Дежурная часть».
18.15 «Прямой эфир».
19.35 «Местное время. Вести - Москва».
20.00 «Вести».
20.50 «Спокойной ночи, малыши!»
21.00 Т/с «Узнай меня, если сможешь».
22.50 Х/ф «Мамина любовь».
0.45 «Диктатура женщин».
1.40 Т/с «Женщины на грани»
3.35 «Младший сын Сталина»
4.35 «Вести. Дежурная часть».

НТВ

6.00 «НТВ утром».
8.10 «До суда».
9.05 Т/с «Возвращение Мухтара».
10.00 «Сегодня».
10.20 Т/с «Возвращение Мухтара».
11.30 «Чрезвычайное происшествие. Обзор».
11.55 «Суд присяжных».
13.00 «Сегодня».
13.20 «Суд присяжных. Окончательный вердикт».
14.30 «Чрезвычайное происшествие. Обзор».
14.55 «Прокурорская проверка».
16.00 «Сегодня».
16.30 Т/с «Москва. Три вокзала»
17.30 «Чрезвычайное происшествие. Обзор».

18.00 «Говорим и показываем».
19.00 «Сегодня».
20.00 Т/с «Брат за брата».
22.00 «Анатомия дня».
22.50 Футбол. Лига Европы УЕФА «Лилль» (Франция) - «Краснодар» (Россия).
1.00 «Лига Европы УЕФА. Обзор».
1.35 Т/с «Ментовские войны».
3.35 «Дачный ответ».
4.40 «Дикий мир».
5.00 Т/с «Супруги».

ТВЦ

6.00 «Настроение».
8.15 Х/ф «Урок жизни».
10.20 Д/ф «Надежда Румянцева. Во всем прошу винить любовь».
11.10 «Петровка, 38».
11.30 «События».
11.50 Т/с «Хроника гнусных времен»
13.35 «Простые сложности».
14.10 «Наша Москва».
14.30 «События».
14.50 «Город новостей».
15.10 «Хроники московского быта. Секс, ложь, видео».
16.00 Детектив «Чисто английское убийство».
17.30 «События».
17.50 Детектив «Чисто английское убийство».
18.25 «Право голоса».
19.30 «Город новостей».
19.45 Т/с «Мать-и-мачеха».
21.45 «Петровка, 38».
22.00 «События».
22.30 «Истории спасения».
22.35 Д/ф
0.00 «События. 25-й час».
0.35 Х/ф «Черные береты».
2.00 «Петровка, 38».
2.20 Д/ф «Владимир Меньшов. Один против всех».
3.10 Т/с «Исцеление любовью».
4.10 Д/ф «Смех. Секретное оружие».
5.05 Т/с «Энциклопедия. Муравьи». (США).

СТС

6.00 М/ф
8.00-9.30 Т/с «Воронины».

10.30 Т/с «Восьмидесятые».
11.00 Т/с «Семейный бизнес».
11.25 Боевик «Тройной форсаж: токийский дрейф».
13.20 6 кадров.
13.30 Т/с «Воронины».
14.00 Т/с «Кухня».
16.00 Т/с «Семейный бизнес»
16.25 Т/с «Восьмидесятые».
17.00-19.00 Т/с «Воронины»
20.00 Т/с «Восьмидесятые».
21.00 Т/с «Семейный бизнес»
22.00 Боевик «Форсаж 4».
0.00 6 кадров.
0.30 Студенты.
1.30 Хочу верить.
2.30 Не может быть!
4.10 Животный смех.
4.40 М/ф «Смех и горе у бела моря». (6+).
5.50 Музыка на СТС.

REN TV

5.00 «Следаки».
6.00 «Звонный ужин».
7.00 «Информационная программа 112».
7.30 «Свободное время».
8.00 «Смотреть всем!»
8.30 «Новости 24».
9.00 «Документальный спецпроект: «Титаник». Репортаж с того света».
11.00 «Тайны мира с Анной Чапман»: «Пуп Земли».
12.00 «Информационная программа 112».
12.30 «Новости 24».
13.00 «Звонный ужин».
14.00 «Тотальная распродажа».
15.00 «Семейные драмы».
16.00 «Не ври мне!»
17.00 «Не ври мне!»
18.00 «Верное средство».
19.00 «Информационная программа 112».
19.30 «Новости 24».
20.00 «Свободное время».
20.30 Х/ф «Пассажир 57».
22.10 «Смотреть всем!»
23.00 «Новости 24». Итоговый выпуск.
23.30 «Смотреть всем!»
0.00 Х/ф «Пассажир 57».
1.40 «Чистая работа». (12+).
2.30 Х/ф «Как громом пораженный». (США).
4.30 «Следаки».

ПЕТЕРБУРГ - 5 КАНАЛ

6.00 «Сейчас».
6.10 «Утро на 5». (6+).
9.30 «Место происшествия».
10.00 «Сейчас».
10.30 Х/ф «Фронт за линией фронта» (12+).
11.50 Х/ф «Фронт в тылу врага». (12+).
12.00 «Сейчас».
12.30 Х/ф «Фронт в тылу врага». (12+).
15.00 «Место происшествия».
15.30 «Сейчас».
16.00 «Открытая студия».
16.50 Драма «Добровольцы»
18.30 «Сейчас».
19.00-20.00 Т/с «Детективы. Жерта алчности».
20.30-23.15 Т/с «След. Дальний родственник».
22.00 «Сейчас».
0.00 Комедия «Дети Дон-Кихота». (12+).
3.10 Х/ф «Фронт в тылу врага». (12+).

КУЛЬТУРА

6.30 Канал «Евроныос».
10.00 «Новости культуры».
10.20 «Наблюдатель».
11.15 Х/ф «Багси Мэлоун».
12.50 Д/ф «Негев - обитель в пустыне».

ДОМАШНИЙ

6.30 Удачное утро.
7.00 Пир на весь мир с Джейми Оливером.
8.00 Полезное утро.
8.40 М/ф.
9.10 По делам несовершеннолетних.
11.10 Снимите это немедленно!
12.05 Домашняя кухня.
13.05 Астролог.
14.05 Т/с «Две судьбы».
17.00 Т/с «Мои восточные ночи». (Румыния).
18.00 Т/с «Она написала убийство». (США).
18.55 Одна за всех.
19.00 Т/с «Не родись красивой».
20.40 Т/с «Мои восточные ночи». (Румыния).
21.35 Т/с «Доктор Хаус».
0.00 Одна за всех.
0.30 Комедия «Здравствуй и прощай».
2.20 Астролог.
3.20 Домашняя кухня.
4.20 Мужская работа.
5.20 Тайны еды.
5.30 Пир на весь мир с Джейми Оливером.

ТВ-3

6.00 М/ф.
9.00 Д/ф «Далеко и еще дальше с М. Кожуховым».
10.00 Параллельный мир.
11.30 Т/с «Секретные материалы».
13.30 Х-Версии. Другие новости.
14.00 Д/ф «Охотники за привидениями».
15.00 Мистические истории.
16.00 Д/ф «Годалка».
17.00 Д/ф «Годалка».
17.30 Т/с «Слепая».
18.00 Х-Версии. Другие новости.
18.30 Т/с «Пятая стража».
19.30 Т/с «Косп».
21.15 Т/с «Секретные материалы».
23.00 Х/ф «Кошмар на улице Вязов: Повелитель сна». (США).
0.45 Чемпионат Австралии по покеру. (18+).
1.45 Х-Версии. Другие новости.

пятница, 19 сентября

ТВ ДАГЕСТАН

РОССИЯ

8.05-8.08 Местное время. Вести Дагестан
8.36-8.41 Местное время. Вести Дагестан
11.30 Местное время. Вести Дагестан
14.30 Местное время. Вести Дагестан
17.45 Местное время. Вести Дагестан
18.20 Мир вашему дому
18.40 Здоровье и жизнь
19.05 «В памяти народной». К 90 летию Героя Советского Союза Х. Нурадилова
19.35 Местное время. Вести Дагестан

19.30 Время новостей Дагестана
20.00 Время новостей. Махачкала
20.20 Специальный репортаж
20.30 «Здоровье» в прямом эфире
21.20 Проект «Мастер спорта» Муса Хаманов
21.40 «Все грани» с Анваром Багировым
22.10 Время новостей. Криминал
22.30 Время новостей Дагестана
23.00 «Город молодых»
23.20 Т/с «Оранжевые ерши»
00.30 Время новостей Дагестана
01.00 Т/с «Под прикрытием»
01.50 Х/ф «Отверженные»
04.55 Д/ф «Исправленному верить»
05.40 Х/ф «Моя любовь»

ПЕРВЫЙ

5.00 «Доброе утро!»
9.00 Новости.
9.15 «Контрольная закупка».
9.45 «Жить здорово!» (12+).
10.55 «Модный приговор».
12.00 Новости.
12.20 Т/с «Обнимающая небо».
14.25 «Добрый день».
15.00 Новости.
15.15 «Время покажет».
16.00 «Заговор диетологов».
17.00 «Жди меня».
18.00 Новости.
18.45 «Человек и закон».
19.50 Телеигра «Поле чудес».
21.00 «Время».
21.45 «Голос». (12+).
23.55 «Вечерний Ургант».
0.50 Т/с «Дэвид Боуи».
2.00 Х/ф «Канкан».
4.30 «В наше время». (12+).

РОССИЯ 1

5.00 «Утро России».
8.55 «Мусульмане».
9.10 «Жизнь в ритме марша. Сага о Покрассах».
10.05 «О самом главном».

11.00 «Вести».
11.30 «Местное время. Вести - Москва».
11.50 «Вести. Дежурная часть».
12.00 Т/с «Тайны следствия».
13.00 «Особый случай».
14.00 «Вести».
14.30 «Местное время. Вести - Москва».
14.50 «Вести. Дежурная часть».
15.00 Т/с «Сердце звезды».
16.00 Т/с «Пока станица спит».
17.00 «Вести».
17.45 «Местное время. Вести - Москва».
18.05 «Вести. Дежурная часть».
18.15 «Прямой эфир».
19.35 «Местное время. Вести - Москва».
20.00 «Вести».
21.00 «Артист».
0.00 Комедия «Крепкий брак».
2.00 «Горячая десятка».
3.05 «Жизнь в ритме марша. Сага о Покрассах».

НТВ

6.00 «НТВ утром».
8.10 «До суда».
9.05 Т/с «Возвращение Мухтара».
10.00 «Сегодня».
10.20 Т/с «Возвращение Мухтара».
11.30 «Чрезвычайное происшествие. Обзор».
11.55 «Суд присяжных».
13.00 «Сегодня».
13.20 «Суд присяжных. Окончательный вердикт».
14.30 «Чрезвычайное происшествие. Обзор».
14.55 «Прокурорская проверка».
16.00 «Сегодня».
16.30 Т/с «Москва. Три вокзала».
17.30 «Чрезвычайное происшествие. Обзор».
18.00 «Говорим и показываем».
19.00 «Сегодня».
19.45 Т/с «Брат за брата».
22.30 «Брат за брата. Послестроение к третьему сезону».

23.30 «Список Норкина».
0.20 Т/с «Глухарь. Возвращение».
2.20 «Авиаторы». (12+).
2.50 Х/ф «Ржавчина».
4.45 Т/с «Супруги».

ТВЦ

6.00 «Настроение».
8.10 Х/ф «Игра без правил».
10.05 Д/ф «Зоя Федорова. Неоконченная трагедия».
11.10 «Петровка, 38».
11.30 «События».
11.50 Т/с «Хроника гнусных времен»
13.35 «Простые сложности».
14.10 «Наша Москва».
14.30 «События».
14.50 «Город новостей».
15.10 Д/ф «Знаменитые соблазнитель. Джейсон Стэтхэм».
16.00 Детектив «Чисто английское убийство». (12+).
17.30 «События».
17.50 Детектив «Чисто английское убийство». (Великобритания).

18.25 «Право голоса».
19.30 «Город новостей».
19.45 Т/с «Пуаро Агаты Кристи». (Великобритания).
21.45 «Петровка, 38».
22.00 «События».
22.30 «Приют комедиантов».

СТС

0.25 Т/с «Мисс Фишер».
1.35 Комедия «Разрешите тебя поцеловать».
3.25 Т/с «Исцеление любовью».
4.20 Т/с «Яд в подарок от ведьмы».
6.00 М/ф «Следы на асфальте».
6.40 М/с «Миа и я». (6+).
7.10 М/с «Пингвиненок Пороро». (6+).
7.30 М/с «Клуб Винкс - школа волшебниц». (12+).
8.00 Т/с «Воронины».
9.00 Т/с «Воронины».
9.30 Т/с «Воронины».
10.30 Т/с «Восьмидесятые».
11.00 Т/с «Семейный бизнес».

11.25 Боевик «Форсаж 4». (США).
13.30 Т/с «Воронины».
14.00 Т/с «Кухня».
16.00 Т/с «Семейный бизнес».
16.30 Шоу Уральских пельменей. Вялые паруса.
18.30 Т/с «Воронины».
19.00 Шоу Уральских пельменей. По уши в ЕГУ.
20.20 Шоу Уральских пельменей. Шагом фарш!
21.50 Шоу Уральских пельменей. Худеем в тесте.
23.50 Студенты.
1.20 Хочу верить.
2.50 Триллер «Мантукора».
4.50 М/ф «Двенадцать месяцев».

REN TV

5.00 «Следаки».
6.00 «Звонкий ужин».
7.00 «Информационная программа 112».
7.30 «Свободное время».
8.00 «Смотреть всем!»
8.30 «Новости 24».
9.00 «Документальный спецпроект»: «Титаник». Секрет вечной жизни».
12.00 «Информационная программа 112».
12.30 «Новости 24».
13.00 «Звонкий ужин».
14.00 «Тотальная распродажа».
15.00 «Семейные драмы».
16.00 «Не ври мне!»
17.00 «Не ври мне!»
18.00 «Верное средство».
19.00 «Информационная программа 112».
19.30 «Новости 24».
20.00 «Тайны мира с Анной Чапман»: «Это любят даже ангелы».
21.00 «Странное дело»: «Сон. Тайная власть».
22.00 «Секретные территории»: «Скрытые под водой».
23.00 «Смотреть всем!»
0.00 Х/ф «Опасный человек». (США - Канада). (18+).
1.50 Х/ф «Эквилибрум».
3.50 Х/ф «Черный орел». (США).

ПЕТЕРБУРГ - 5 КАНАЛ

6.00 «Сейчас».
6.10 «Момент истины».
7.00 «Утро на "5"». (6+).
9.30 «Место происшествия».
10.00 «Сейчас».
10.30-17.00 Х/ф «Освобождение» (12+).
12.00 «Сейчас».
15.30 «Сейчас».
18.00 «Место происшествия».
19.00 Д/ф «Проклятие Авроры». (12+).
19.35-1.50 Т/с «След. Орден».
2.35-5.15 Т/с «Детективы. Билет в один конец».

КУЛЬТУРА

6.30 Канал «Евроныюз».
10.00 «Новости культуры».
10.20 Х/ф «Джамия».
11.50 Д/ф «Ваттовое море. Зеркало небес». (Германия).
12.05 Д/ф «Странник. Илес Татаев».
13.05 «Письма из провинции». Меленки (Владимирская область).
13.35 Х/ф «Залив счастья».
15.00 «Новости культуры».
15.10 Д/ф «То падаешь, то летишь».
15.50 «Кто мы?» «Первая мировая». Фильм 2. «Мобилизация».
16.15 Д/ф «Сакро-Монтеди-Оропа». (Германия).
16.30 «Царская ложа». Мариинский театр.
17.15 Д/ф «Монтсеррат Кабалье. По ту сторону музыки».
19.00 «Новости культуры».
19.15 «Смехоностальгия». Е. Весник.
19.45 «Искатели». «Печать хана Гирея».
20.30 Х/ф «Человек на своем месте».
22.45 Х/ф «Одиссей и Остров туманов».
0.30 Х-Версии. Громкие дела.
1.15 Европейский покерный тур. (18+).
2.15 Х/ф «Кашмар на улице Вязов: Повелитель сна».
4.00 Х/ф «Детоксикация».

ДОМАШНИЙ

6.30 Удачное утро.
7.00 Жить вкусно с Джейми Оливером.
7.30 Жить вкусно с Джейми Оливером.
8.00 Полезное утро.
8.40 М/ф.
9.10 Звездная жизнь.
10.10 Комедия «Семь жен одного холостяка».
18.00 Т/с «Она написала убийство». (США).
18.55 Одна за всех.
19.00 Детектив «Дом-фантом в приданое».
23.00 Звездная жизнь.
0.00 Одна за всех.
0.30 Мелодрама «Любовь одна»
2.25 Мужская работа.
5.30 Жить вкусно с Джейми Оливером.

ТВ-3

6.00 М/ф.
9.00 Д/ф «Далеко и еще дальше с М. Кожуховым».
10.00 Параллельный мир.
11.30 Т/с «Секретные материалы».
12.30 Т/с «Секретные материалы».
13.30 Х-Версии. Другие новости.
14.00 Д/ф «Охотники за привидениями».
14.30 Д/ф «Охотники за привидениями».
15.00 Мистические истории.
16.00 Д/ф «Гадалка».
16.30 Д/ф «Гадалка».
17.00 Д/ф «Гадалка».
17.30 Т/с «Слепая».
18.00 Х-Версии. Громкие дела.
19.00 Человек-невидимка.
20.00 Х/ф «Гарри Поттер и узник Азкабана».
22.45 Х/ф «Одиссей и Остров туманов».
0.30 Х-Версии. Громкие дела.
1.15 Европейский покерный тур. (18+).
2.15 Х/ф «Кашмар на улице Вязов: Повелитель сна».
4.00 Х/ф «Детоксикация».

суббота, 20 сентября

ТВ ДАГЕСТАН

РОССИЯ

10.05 Реклама
10.10 Концерт, посвященный Дню Единства Народов Дагестана.
10.55 Реклама.
11.10 Местное время. Вести Дагестан
14.20 Местное время. Вести Дагестан

20.10 Проект молодых журналистов «Квадрат»
21.20 «Полифония»
22.30 Время новостей Дагестана
23.00 «Добрые вести»
23.40 Т/с «Оранжевые ерши»
00.30 Время новостей Дагестана
01.00 Х/ф «Унесенные ветром»
04.40 Х/ф «Старший сын»

ПЕРВЫЙ

5.30 Х/ф «Муж собаки Баскервиль».
6.00 Новости.
6.10 Х/ф «Муж собаки Баскервиль».
6.50 Т/с «Три товарища».
8.45 М/с «Смешарики. Новые приключения».
9.00 «Играй, гармонь любимая!»
9.45 «Слово пастыря».
10.00 Новости.
10.15 «Смак». (12+).
10.55 Владимир Меньшов. «С ним же по улице нельзя пройти...» (12+).
12.00 Новости.
12.15 «Идеальный ремонт».
13.10 «В наше время». (12+).
14.25 «Голос». (12+).
15.00 Новости.
15.15 «Голос». (12+).
16.55 «Кто хочет стать миллионером?»
18.00 Новости.
18.15 «Ледниковый период».
21.00 «Время».
21.30 «Сегодня вечером».
23.10 «Что? Где? Когда?»
0.20 Х/ф «Отверженные».
3.15 Х/ф «Грязная Мэри, безумный Ларри». (12+).
5.00 «В наше время». (12+).

РОССИЯ 1

4.45 Комедия «По главной улице с оркестром».
6.35 «Сельское утро».
7.05 «Диалоги о животных».
8.00 «Вести».

8.10 «Местное время. Вести - Москва».
8.20 «Военная программа».
8.50 «Планета собак».
9.25 «Субботник».
10.05 «Моя планета» представляет. «Люди воды».
11.00 «Вести».
11.10 «Местное время. Вести - Москва».
11.20 «Вести. Дежурная часть».
11.55 «Танковый биатлон».
13.00 Е. Петросян. Большой бенефис «50 лет на эстраде». Вечер второй.
14.00 «Вести».
14.20 «Местное время. Вести - Москва».
14.30 Е. Петросян. Большой бенефис «50 лет на эстраде». Вечер второй.
15.50 «Субботный вечер».
17.50 «Клетка».
18.55 «Хит».
20.00 «Вести в субботу».
20.45 Х/ф «Любимые женщины Козановы».
0.35 Х/ф «Личное дело майора Баранова».
2.40 Х/ф «Лабиринт Фавна». (Испания).

НТВ

5.40 Т/с «Дорожный патруль».
7.25 «Смотр».
8.00 «Сегодня».

8.15 «Золотой ключ».
8.45 «Медицинские тайны».
9.25 «Готовим с Алексеем Зиминим».
10.00 «Сегодня».
10.20 «Главная дорога».
10.55 «Кулинарный поединок».
12.00 «Квартирный вопрос».
13.00 «Сегодня».
13.20 «Своя игра».
14.10 «Я хую».
15.10 «Женские штучки».
16.00 «Сегодня».
16.20 «Новая жизнь».
17.00 «Тайны любви».
18.00 «Контрольный звонок».
19.00 «Центральное телевидение».
20.00 «Новые русские сенсации».
21.00 «Хочу к Меладзе».
23.00 «Ты не поверишь!»
23.50 «Мужское достоинство». (18+).
0.30 Т/с «Дознаватель».
2.30 «Авиаторы». (12+).
3.00 Х/ф «Ржавчина».
4.55 Т/с «Супруги».

ТВЦ

4.50 «Марш-бросок».
5.25 «АБВГДейка».
5.50 Т/с «Энциклопедия. Муравьи». (США).
6.50 Х/ф «Женя, Женечка и «Катюша»».

8.30 «Православная энциклопедия». (6+).
9.00 Х/ф «Королевство Крытых Зеркал».
10.20 Х/ф «Неоконченная повесть».
11.30 «События».
11.45 Х/ф «Неоконченная повесть».
12.35 Комедия «Разрешите тебя поцеловать».
14.45 «Петровка, 38».
14.55 Комедия «Жандарм в Нью-Йорке». (Франция). (6+).
16.55 Детектив «Непридуманное убийство».
21.00 «Постскриптум».
22.00 «Право знать!»
23.05 «События».
23.15 «Право голоса».
1.20 «Украина. На руинах независимости». Спецрепортаж.
1.55 Т/с «Пуаро Агаты Кристи». (Великобритания).
3.50 «Петровка, 38».
4.15 Т/с «Энциклопедия. Киты». (США).

СТС

6.00 М/ф «Как один мужик двух генералов прокормил».
7.20 М/с «Куми-куми». (6+).
7.45 М/с «Пингвиненок Пороро». (6+).
8.05 М/с «Макс Стилл».
8.30 М/с «Флиппер и Лопка».
9.00 М/с «Смешарики».
9.25 М/ф «Скуби Ду и лохнесское чудовище». (США). (6+).
10.45 Т/с «Восьмидесятые».
13.15 Т/с «Семейный бизнес».
15.00 Шоу Уральских пельменей. Вялые паруса.
16.00 6 кадров.
16.30 Шоу Уральских пельменей. Вялые паруса.
17.30 Анимационный фильм «Монстры против пришельцев». (США). (12+).
19.10 Боевик «Голодные игры». (США).
21.45 Боевик «Голодные игры. И вспыхнет пламя». (США). (12+).
0.25 Триллер «Мантукора».

2.25 Не может быть!
4.05 Животный смех.
4.50 М/ф «Новые приключения полугая Кеши».
5.50 Музыка на СТС.

REN TV

5.00 Х/ф «Черный орел». (США).
5.45 Т/с «Отблески».
9.40 «Чистая работа». (12+).
10.30 «На 10 лет моложе».
11.15 «Это - мой дом!»
11.45 «Смотреть всем!»
12.30 «Новости 24».
13.00 «Военная тайна с Игорем Прокопенко».
17.00 «Территория заблуждений с Игорем Прокопенко».
19.00 Концерт «Поколение папперсов».
21.00 Х/ф «Мы из будущего».
0.40 Х/ф «Ночные сестры».
2.30 Х/ф «Руслан». (США - Канада).
4.30 Т/с «Последняя минута».

ПЕТЕРБУРГ - 5 КАНАЛ

6.00 М/ф: «Крылья, ноги и хвосты», «Приключение пингвиненка Лоло», «Дуодочка и кувшинчик», «Волшебный клад», «Последняя невеста Змея Горыныча», «Самый маленький гном», «Горшок кашки», «Гадкий утенок».
9.35 «День ангела».
10.00 «Сейчас».
10.10-17.40 Т/с «След. Проверка на дорогах».
18.30 «Сейчас».
19.00-21.55 Х/ф «Грозные ворота»
22.55-1.50 Х/ф «Ялта-45»
2.40 Х/ф «Освобождение» (12+).

КУЛЬТУРА

6.30 Канал «Евроныюз».
10.00 «Библейский сюжет».
10.35 Х/ф «Человек на своем месте».
12.15 «Большая семья». Алексей Герман-мл.

РАДИО

ИСЛЕН, 15-СЕНТЯБРЬ
12.10 «Дагустан». Хабарар.
12.35 «Хважамжам».
САЛАСА, 16-СЕНТЯБРЬ
12.10 «Дагустан». Хабарар.
12.30 «Карчи Дагустан».
АРБЕ, 17-СЕНТЯБРЬ
12.10 «Дагустан». Хабарар.
12.30 «Девирар».
ХЕМИС, 18-СЕНТЯБРЬ
12.10 «Дагустан». Хабарар. Газетин обзор
12.30 «Вахт ва жегилар».
ЖУЬМА, 19-СЕНТЯБРЬ
12.10 «Дагустан». Хабарар.
12.30 «Исламдин сес».
КИШ, 20-СЕНТЯБРЬ
10.43 «Гьафтедин нетижар».
10.50 Концерт.
ГЬЯД, 21-СЕНТЯБРЬ
10.43 «Кард». Аялар патал программа

РАДИО

ТВ-3
6.00 М/ф.
9.30 Школа доктора Комаровского.
10.00 М/ф.
11.00 Х/ф «Предчувствие любви».
12.30 Х/ф «Не могу сказать прощай».
14.15 Х/ф «Поцелуй на удачу». (США).
16.15 Х/ф «Гарри Поттер и узник Азкабана».
19.00 Х/ф «Гарри Поттер и кубок огня». (США).
22.00 Х/ф «Сайлент Хилл».
0.30 Х/ф «Город воров».
3.00 Х/ф «Кудряшка Сью».
5.00 Д/ф «Тайны мистических открытий».

воскресенье, 21 сентября

ТВ ДАГЕСТАН РОССИЯ

10.20 Местное время. Вести Дагестан. События недели. Информационно-аналитическая программа
РГВК
07.00,08.30 Время новостей Дагестана
07.15 Передача на лезгинском языке «Ватар ва инсанар»
07.40 Мультфильмы
08.50 Х/ф «Деревенский детектив»
10.30 Киножурнал для детей «Хочу все знать»
10.40 «Полифония»
11.50 Проект молодых журналистов «Квадрат»
13.05 «Наши дети»
13.30 Память поколений. Ханпаша Нуродилов»
14.10 Х/ф «Иван Бровкин на Целине»
16.00 Мультфильмы
16.30 «Прогулки по музею»
17.20 «Гаперья вкусов»
18.05 Д/ф «От Хосреха до Парижа»
18.40 Фильм Патимат Бурзевой «Последний житель Гамсутля»
19.05 «Служа Родине»
19.30,22.30 Время новостей Дагестана. Итоги
20.10 «7 news»
20.20 Х/ф «1210»
23.10 Х/ф «Повесть о первой любви»
01.00 Концерт Рената Каримова

ПЕРВЫЙ

6.00 Новости.
6.10 Т/с «Три товарища».
8.10 «Армейский магазин».
8.40 М/с «Смешарики. Пинкод»
8.55 «Здоровье».
10.00 Новости.
10.15 «Непутевые заметки».
10.35 «Пока все дома».
11.25 «Фазенда».
12.00 Новости.
12.15 «История российской кухни».
12.45 «Точь-в-точь».
15.30 «Большие гонки». (12+)
16.55 «Черно-белое».
18.00 Новости.
18.15 «Своими глазами».
18.45 «Три аккорда».
21.00 «Время».
22.30 «Политика».
23.30 Х/ф «Неудержимые 2».
1.20 Х/ф «Прощай, Чарли».
3.35 «В наше время». (12+)
4.30 «Контрольная закупка».
РОССИЯ 1
5.25 Х/ф «Безотцовщина».
7.20 «Вся Россия».
7.30 «Сам себе режиссер».
8.20 «Смехопанорама».
8.50 «Утренняя почта».
9.30 «Сто к одному».
10.20 «Местное время. Вести - Москва». Неделя в городе.
11.00 «Вести».
11.10 «Личное пространство».
12.10 Х/ф «Я счастливая!»
14.00 «Вести».
14.20 «Местное время. Вести - Москва».
14.30 «Смеяться разрешается».

16.20 «Наш выход!»
18.00 Х/ф «Мой белый и пушистый».
20.00 «Вести недели».
22.00 «Воскресный вечер с Владимиром Соловьевым».
23.50 Х/ф «Вдовий парад».
1.55 Х/ф «Не сошлись характерами».
3.35 «Комната смеха».

НТВ

5.55 Т/с «Дорожный патруль».
8.00 «Сегодня».
8.15 Лотерея «Русское лото плюс».
8.50 «Хорошо там, где мы есть!» Туристическая программа.
9.25 «Едим дома!»
10.00 «Сегодня».
10.20 «Первая передача».
11.00 «Чудо техники». (12+)
11.50 «Дачный ответ».
13.00 «Сегодня».
13.20 СОГАЗ - Чемпионат России по футболу 2014-2015. ЦСКА - «Локомотив».
16.00 «Сегодня».
16.20 «Поедем, поедим!»
17.00 «Следствие вели...»
18.00 «Чрезвычайное происшествие. Обзор за неделю».
19.00 «Сегодня».
20.10 «Профессия - репортер».
20.45 Х/ф «Восьмерка».
22.35 Великая война.
23.35 Х/ф «Шхера-18».
1.30 «Ржев. Незвестная битва Георгия Жукова».
3.05 Х/ф «Ржавчина».
4.55 Т/с «Супруги».

ТВЦ

5.10 Х/ф «Королевство Кри- вых Зеркал».
6.30 М/ф «Белка и Стелка. Звездные собаки».
7.55 «Фактор жизни». (6+).
8.35 Д/ф «Великие праздни- ки. Рождество Пресвятой Богородицы».
9.00 Х/ф «В добрый час!»
10.55 «Барышня и кулинар».
11.30 «События».
11.45 Детектив «Пропащие среди живых».
13.25 «Смех с доставкой на дом».
14.20 «Приглашает Б. Ноткин». Е. Варнава и Д. Хрусталев.
14.50 «Московская неделя».
15.20 Х/ф «Дом на краю».
17.15 Х/ф «Я все преодолел»
21.00 «В центре событий».
22.10 Т/с «Вера».
0.20 «События».
0.00 Х/ф «Апельсиновый сок»
2.15 Х/ф «Женя, Женечка и «Катюша».
3.55 Д/ф «Леонид Броневой. А Вас я попрошу остаться».
5.00 Т/с «Энциклопедия. Собаки». (США).

СТС

6.00 М/ф
9.30 Т/с «Восьмидесятые».
12.00 Успеть за 24 часа.
13.00 Анимационный фильм «Монстры против пришельцев». (США). (12+).
14.40 Шоу Уральских пельменей. По уши в ЕГЭ.
16.00 6 кадров.
16.30 Боевик «Голодные игры». (США).
19.05 Боевик «Голодные игры. И вспыхнет пламя». (США). (12+).

21.45 Боевик «Мстители».
0.25 Триллер «Вертикальный предел».
2.45 Не может быть!
4.25 Животный смех.
4.55 М/ф «Шайбу! Шайбу!»
5.45 Музыка на СТС.

REN TV

5.00 Т/с «Последняя минута»
5.20 Х/ф «Ночные сестры».
7.15 Х/ф «Танго и Кэш».
9.15 Х/ф «Специалист».
11.20 Концерт «Поколение ламперсов».
13.20 Х/ф «Мы из будущего»
17.00 Х/ф «Танго и Кэш».
19.00 Х/ф «Специалист».
21.00 Х/ф «Руслан».
23.00 «Добров в эфире».
0.00 «Военная тайна с Игорем Прокопенко».
4.00 «Территория заблуждений с Игорем Прокопенко».
ПЕТЕРБУРГ - 5 КАНАЛ
6.55 М/ф:
9.25 «Большой папа».
10.00 «Сейчас».
10.10 «Истории из будущего»
11.00-13.30 Х/ф «Ялта-45»
14.20-17.05 Х/ф «Грозовые ворота»
18.00 «Главное».
19.45-1/45 Х/ф «Смерть шпионам. Крым»
3.50 Х/ф «Освобождение»
5.00 Х/ф «Освобождение»
КУЛЬТУРА
6.30 Канал «Евроьюс».
10.00 Д/ф «Рождество Пресвятой Богородицы».
10.35 Х/ф «Суворов».
12.20 «Легенды мирового кино». Софи Лорен.

12.45 «Россия, любовь моя!» «Поморы. Сейгод и навсегда».
13.15 «Гении и злодеи». Генрих Шлиман.
13.40 Д/с «В королевстве растений». «Чудеса адаптации».
14.30 «Пешком...» Москва посольская.
15.00 «Что делать?»
15.45 Украинский народный хор им. Г. Веревки. Концерт в Москве.
16.50 «Эпизоды».
17.30 Д/ф «Рождество Пресвятой Богородицы».
18.00 Итоговая программа «Контекст».
18.40 «Искатели». «Коллекция Колбасьева».
19.25 «Романтика романса». «Осенние листья».
20.25 Х/ф «Подозрения мистера Уичера. Убийство на улице ангелов».
21.55 «По следам тайны». «Человек эпохи динозавров».
22.40 Опера «Богема». Королевский оперный театр «Ковент-гарден».
0.40 Д/с
1.35 М/ф: «Аркадия», «Лев и бык».
1.55 «Искатели». «Коллекция Колбасьева».

ДОМАШНИЙ

6.30 Удачное утро.
7.00 Жить вкусно с Джейми Оливером.
7.30 Жить вкусно с Джейми Оливером.
8.00 Полезное утро.
8.30 М/ф.
9.30 Главные люди.
10.00 Мелодрама «Любимый раджа». (Индия).
12.30 Муз. фильм «Танцор диско». (Индия).
15.15 Мелодрама «Танцуй, танцуй!». (Индия).
18.00 Т/с «Она написала убийство». (США).
18.55 Одна за всех.
19.00 Мелодрама «Жених для Барби».
0.00 Одна за всех.
0.30 Мелодрама «Право на надежду».
2.25 Мужская работа.
4.55 Тайны еды.
5.30 Жить вкусно с Джейми Оливером.
ТВ-3
6.00 М/ф.
8.15 Школа доктора Комаровского.
8.45 Х/ф «Маляк-с-пальчик»
10.30 Х/ф «Не могу сказать «прощай»».
12.15 Х/ф «Кудряшка Сью».
14.15 Х/ф «Одиссей и Остров туманов».
16.00 Х/ф «Гарри Поттер и кубок огня». (США).
19.00 Х/ф «Копи царя Соломона».
22.30 Х/ф «Сайент Хилл 2».
0.30 Х/ф «Я знаю кто убил меня». (США).
2.30 Х/ф «Пощелуй на удачу»
4.30 Х/ф «Предчувствие любви».

ТВ-3

СПОРТ с 15 ПО 21 СЕНТЯБРЯ

ПОНЕДЕЛЬНИК

5.10 Х/ф «Лектор».
7.00 «Панорама дня».
8.45 Т/с «Такси».
9.35 «Эволюция».
11.45 «Большой футбол».
12.05 Х/ф «На игре».
13.50 Х/ф «На игре 2. Новый уровень».
15.30 «24 кадра».
16.00 «Трон».
16.30 «Большой спорт».
16.55 Хоккей. КХЛ. «Трактор» (Челябинск) - СКА (Санкт-Петербург). Прямая трансляция.
19.15 Х/ф «Викинг».
22.50 «Большой спорт».
23.10 «Эволюция».
1.20 «24 кадра».
2.00 Хоккей. КХЛ. «Локомотив» (Ярославль) - «Ак Барс» (Казань). Прямая трансляция.
4.15 Т/с «Такси».

ВТОРНИК

5.10 Х/ф «Лектор».
7.00 «Панорама дня».
8.45 Т/с «Такси».
9.40 «Эволюция».
11.45 «Большой футбол».
12.05 Х/ф «Викинг».
15.35 «Я - полицейский!»
16.40 «Большой спорт».
17.00 Профессиональный бокс. Флойд Мейвезер (США) против Маркоса Майданы (Аргентина). Бой за титул чемпиона мира по версиям WBC и WBA.
18.20 Х/ф «Марш-бросок. Особые обстоятельства».
21.55 «Большой спорт».
22.20 Волейбол. ЧМ. Мужчины. Прямая трансляция из Польши.
0.10 «Эволюция».
2.15 «Моя рыбалка».
2.45 «Диалоги о рыбалке».
3.15 «Язь против еды».
3.45 «Трон».
4.15 Т/с «Такси».

СРЕДА

5.10 Х/ф «Лектор».
7.00 «Панорама дня».
8.45 Т/с «Такси».
9.40 «Эволюция».
11.45 «Большой футбол».
12.05 «Диверсанты». Ликвидатор.
13.00 «Диверсанты». Полярный лис.
13.55 «Диверсанты». Убить гауляйтера.
14.50 «Диверсанты». Противостояние.
15.45 «Большой скачок». Парашюты.

16.15 «Большой скачок». Дозаправка топливом в воздухе.
16.50 Х/ф «Путь».
19.00 «Большой спорт».
19.25 Хоккей. КХЛ. «Динамо» (Москва) - «Металлург» (Магнитогорск). Прямая трансляция.
21.45 «Большой спорт».
22.05 «Эволюция».
0.10 «Я - полицейский!»
1.15 «Наука на колесах».
2.00 Хоккей. КХЛ. «ХК Сочи» - «Ак Барс» (Казань).
4.15 Т/с «Такси».

ЧЕТВЕРГ

5.10 Х/ф «Лектор».
7.00 «Панорама дня».
8.45 Т/с «Такси».
9.40 «Эволюция».
12.00 «Большой футбол».
12.25 Хоккей. КХЛ. «Адмирал» (Владивосток) - «Барыс» (Астана). Прямая трансляция.
14.45 «Большой спорт».
15.05 Х/ф «Марш-бросок. Особые обстоятельства».
18.55 «Полигон». Десантура.
19.25 Х/ф «Слуга государев».
21.55 «Большой спорт».
22.20 Волейбол. ЧМ. Мужчины. Прямая трансляция из Польши.
0.10 «Эволюция».

2.15 «Полигон». БМП-3.
3.15 «Рейтинг Баженова». Самые опасные животные.
3.45 «Рейтинг Баженова». Человек для опытов.
4.15 Т/с «Такси».
ПЯТНИЦА
5.10 Х/ф «Платон».
7.00 «Панорама дня».
8.45 Т/с «Такси».
9.35 «Эволюция».
11.45 «Большой футбол».
12.05 Х/ф «Погружение».
15.45 «Большой спорт».
15.55 Хоккей. КХЛ. «Сибирь» (Новосибирская область) - «Салават Юлаев» (Уфа). Прямая трансляция.
18.15 Х/ф «Ключ саламандры».
20.20 Смешанные единоборства. Денис Гольцов (Россия) против Бретта Роджерса (США). Прямая трансляция.
0.00 «Большой спорт».
0.20 «Эволюция».
2.25 Top Gear. Тысяча миль по Африке.
3.25 «Мастера». Бондарь.
4.00 «За кадром». Узбекистан. Бухара.
4.30 «Человек мира». ЮАР.

СУББОТА

5.00 Смешанные единоборства. Bellator. Прямая трансляция из США.
5.00 «Мастера». Бондарь.
5.30 «За кадром». Узбекистан.
6.05 «Человек мира». ЮАР.
6.35 «Без тормозов». Маврикий.
7.00 «Панорама дня».
8.05 «Моя рыбалка».
8.35 «Язь против еды».
9.05 «Рейтинг Баженова». Война миров.
9.40 Х/ф «Ключ саламандры».
11.45 «Большой спорт».
12.05 «Полигон». БМП-3.
13.05 Х/ф «Слуга государев».
15.25 «Большой спорт».
15.45 «Формула-1. Гран-при Сингапура. Прямая трансляция.
18.15 Х/ф «Спираль».
20.20 Х/ф «Платон».
22.20 Волейбол. ЧМ. Мужчины. Финал. Прямая трансляция из Польши.
0.10 «Большой футбол».
1.00 Смешанные единоборства. Bellator. Трансляция из США.
2.30 Т/с «Такси».
3.25 Х/ф «Агент».

ТНТ с 15 ПО 21 СЕНТЯБРЯ

ПОНЕДЕЛЬНИК

7.00 Т/с «Юная лига справедливости». (12+)
7.30 М/с «Рыцари Тенкай». «Ключ дракона». (12+)
7.55 М/с «Кунг-Фу панда: Удивительные легенды».
8.20 М/с «Озорные анимашки». «Охраняю сад. Мы подружались в самолете». (12+)
9.00 «Дом 2. Lite».
9.30 «Битва экстрасенсов». «Измены. Нехорошая квартира».
12.00 Мелодрама «Это все она». (США). (12+)
14.00 Т/с «Универ». «О чем говорят мужчины».
14.30-19.00 Т/с «Физрук».
19.30 Т/с «Универ. Новая общага». «Первый секс Вали».
20.00 Т/с «Универ. Новая общага».
20.30 Т/с «Реальные пацаны»
21.00 Комедия «Одноклассники». (США).
23.00 «Дом 2. Город любви»
0.00 «Дом 2. После заката».
1.00 Триллер «Роковое число 23».
3.00 «СуперИнтуиция».
4.00 Т/с «Только правда».
4.55 Т/с «Салон Вероники».
5.20 «Джоуи 2».
5.50 «Школа ремонта». «Спальня Ладе в бисерном наряде». (12+)
6.45 Т/с «Саша+Маша».

ВТОРНИК

7.00 Т/с «Юная Лига Справедливости». «Опустошенные». (12+)
7.30 М/с «Рыцари Тенкай». «Вилуус нападает».
7.55 М/с «Кунг-Фу панда: Удивительные легенды».
8.20 М/с «Озорные анимашки». «По безумной реке. Трам-пам-пам, трам-пам-пам». (12+)
9.00 «Дом 2. Lite».
10.30 «Битва экстрасенсов». «Деревня. Локомотив».
12.00 Комедия «Одноклассники». (США).
14.00 Т/с «Универ». «Вор».
14.30-20.00 Т/с «Универ. Новая общага».
20.30 Т/с «Реальные пацаны».
21.00 Комедия «Американский пирог: Свадьба».
23.00 «Дом 2. Город любви»
0.00 «Дом 2. После заката».
1.00 Драма «Освободите Вилли 3: Спасение».
2.40 «СуперИнтуиция».
3.45 Т/с «Только правда».
4.35 Т/с «Салон Вероники».

ПОНЕДЕЛЬНИК

5.00 «Джоуи 2».
5.25 «Школа ремонта». «Прямые линии в проты формак». (12+)
6.25 Т/с «Саша+Маша». «Размер имеет значение».
СРЕДА
7.00 Т/с «Юная Лига Справедливости». «Цели».
7.30 М/с «Рыцари Тенкай». «Потерянный ключ».
7.55 М/с «Кунг-Фу панда: Удивительные легенды». (12+)
8.20 М/с «Озорные анимашки». «Редкая возможность. И снова хорошая идея - плохая идея. На крыльях любви». (12+)
9.00 «Дом 2. Lite».
10.30 «Битва экстрасенсов». «Игрушки Романовых. Вася».
12.00 Комедия «Лучшие друзья и ребенок». (Канада - США).
14.00 Т/с «Универ». «Сирота казанская».
14.30-19.00 Т/с «Интерны».
19.30 Т/с «Универ. Новая общага».
20.00 Т/с «Универ. Новая общага».
20.30 Т/с «Реальные пацаны».
21.00 Комедия «Американский пирог: Все в сборе». (США).
23.05 «Дом 2. Город любви».
0.05 «Дом 2. После заката».
1.05 Х/ф «Буря в Арктике». (Австралия - Канада).
2.55 Т/с «Салон Вероники».
3.25 Т/с «Только правда».
4.15 «СуперИнтуиция».
5.15 «Джоуи 2».
5.45 «Школа ремонта». «Двухкомнатная комната». (12+)
6.40 Т/с «Саша+Маша».

ПЯТНИЦА

7.00 Т/с «Юная Лига Справедливости». «Внутренний фронт». (12+)
7.30 М/с «Рыцари Тенкай». «О нет, это не я!» (12+)
7.55 М/с «Кунг-Фу панда: Удивительные легенды». (12+)
8.20 М/с «Озорные анимашки». «Невероятно. Сэр якулот». (12+)
9.00 «Дом 2. Lite».
10.30 «Битва экстрасенсов».
12.00 «Танцы».
14.00-19.30 Т/с «Универ». «Бой с тенью».
20.00 «Comedy Woman».
21.00 «Комеди Клуб в Юрмале».
22.00 «Comedy Баттл. Суперсезон».
23.00 «Дом 2. Город любви».
0.00 «Дом 2. После заката»
1.00 «Не спать!» (18+)
2.00 Комедия «Рыцари королевства Крутизны».
3.40 «Дом 2. Город любви».
4.40 Т/с «Салон Вероники».
5.10 Т/с «Только правда».
6.05 «Джоуи 2».
6.30 Т/с «Саша+Маша».
СУББОТА
7.00 «Comedy Club. Exclusive».
7.40 М/с «Губка Боб Квадратные штаны». «Школа сквидварда для взрослых. Вкусное донесение». (12+)
10.30 «Битва экстрасенсов». «Астро начинается». (Австралия - США). (12+)
14.00 Т/с «Универ». «Званный ужин».
14.30-19.00 Т/с «Реальные пацаны». «Борьба за работу».
19.30 Т/с «Универ. Новая общага».
20.00 Т/с «Универ. Новая общага».
20.30 Т/с «Реальные пацаны».
21.00 Комедия «Формула любви для узников брака». (США).
23.15 «Дом 2. Город любви».
0.15 «Дом 2. После заката».
1.15 Мелодрама «Незваные гости». (США).
3.35 Т/с «Салон Вероники».
4.05 Т/с «Только правда».
4.55 «СуперИнтуиция».
5.55 «Джоуи 2».
6.20 Т/с «Саша+Маша». «Перевоз».

10.30 «Битва экстрасенсов».
12.00 Боевик «Штра начинается». (Австралия - США). (12+)
14.00 Т/с «Универ». «Званный ужин».
14.30-19.00 Т/с «Реальные пацаны». «Борьба за работу».
19.30 Т/с «Универ. Новая общага».
20.00 Т/с «Универ. Новая общага».
20.30 Т/с «Реальные пацаны».
21.00 Комедия «Формула любви для узников брака». (США).
23.15 «Дом 2. Город любви».
0.15 «Дом 2. После заката».
1.15 Мелодрама «Незваные гости». (США).
3.35 Т/с «Салон Вероники».
4.05 Т/с «Только правда».
4.55 «СуперИнтуиция».
5.55 «Джоуи 2».
6.20 Т/с «Саша+Маша». «Перевоз».

ПЯТНИЦА

7.00 Т/с «Юная Лига Справедливости». «Внутренний фронт». (12+)
7.30 М/с «Рыцари Тенкай». «О нет, это не я!» (12+)
7.55 М/с «Кунг-Фу панда: Удивительные легенды». (12+)
8.20 М/с «Озорные анимашки». «Невероятно. Сэр якулот». (12+)
9.00 «Дом 2. Lite».
10.30 «Битва экстрасенсов».
12.00 «Танцы».
14.00-19.30 Т/с «Универ». «Бой с тенью».
20.00 «Comedy Woman».
21.00 «Комеди Клуб в Юрмале».
22.00 «Comedy Баттл. Суперсезон».
23.00 «Дом 2. Город любви».
0.00 «Дом 2. После заката»
1.00 «Не спать!» (18+)
2.00 Комедия «Рыцари королевства Крутизны».
3.40 «Дом 2. Город любви».
4.40 Т/с «Салон Вероники».
5.10 Т/с «Только правда».
6.05 «Джоуи 2».
6.30 Т/с «Саша+Маша».
СУББОТА
7.00 «Comedy Club. Exclusive».
7.40 М/с «Губка Боб Квадратные штаны». «Школа сквидварда для взрослых. Вкусное донесение». (12+)
10.30 «Битва экстрасенсов». «Астро начинается». (Австралия - США). (12+)
14.00 Т/с «Универ». «Званный ужин».
14.30-19.00 Т/с «Реальные пацаны». «Борьба за работу».
19.30 Т/с «Универ. Новая общага».
20.00 Т/с «Универ. Новая общага».
20.30 Т/с «Реальные пацаны».
21.00 Комедия «Формула любви для узников брака». (США).
23.15 «Дом 2. Город любви».
0.15 «Дом 2. После заката».
1.15 Мелодрама «Незваные гости». (США).
3.35 Т/с «Салон Вероники».
4.05 Т/с «Только правда».
4.55 «СуперИнтуиция».
5.55 «Джоуи 2».
6.20 Т/с «Саша+Маша». «Перевоз».

9-сентябрь - Виридуьньядин гуьрчегвилини югь

“Гуьрчегвили дуьнья хуьда”

Рагнеда РАМАЛДАНОВА

Гуьрчегвал виликамаз рикI муьтIуьгьарзавай ачух, хьсан кьимет эцигнавай кагьаз я.

Артур ШОПЕНГАУЭР

Уьмуьр арадал атайдалай инихь гьар са шейинихь тIвар, вичин мана хьиз, вичин гуьрчегвални ава. Эхь, дуьнья, адем халкь хьайидалай кьулухь чун - инсанар - гуьрчегвили гьейранарзава. Дуьньядин общественностди и кар фикирда кьуналди ХХ асирдин эхиррилай чна гьар йисан 9-сентябрь Виридуьньядин гуьрчегвилини югь яз кьейдзава. И югь хьагьун дуьшуьшдин кар туш жеда, гьикI лагьайтIа, 1888-йисан сентябрдиз Бельгияда гуьрчегвили талукь яз дуьньяда сад лагьай махсус конкурс, са кьадаг йисар арадай фейила (1951-йисан апрелдиз), Лондонда сифте сефер яз “Дуьньядин Мисс” конкурс тешкиллай.

РИКИЕЛ ХКИН: 1995-йисуз и югь сувар яз кьейд авунин теклиф гайиди эстетикадин ва косметологиядин месэлайрал машгьул Международной комитет (CIDESKO) тир. Виридуьньядин конгрессдал идан гьакьиндай кьарар кьабулнай.

Гьа чавалай инихь дуьньядин саки вири уьлквейра и юкьуз конкурсар, викторинаяр, модаяр кьалуруни талукь мярекатар тешкилзава, гуьрчег шейэрикой хьин, рахун адетдиз элкьвенва.

Гуьрчегвили талукь индустриядини кьвердавай цуьк акьудзава. Гьавилай, сифте нубатда, 9-сентябрь вири дишегьлийрин, ахпани и хиле зегьмет чIугвазвай гьар садан - кикер туькIурдай устIардилай пластикадин операцияр ийизвай хирургдалди- сувар я. Иник модельерар, парикмахерар, дизайнерар, гьакI “гуьрчегвилини кьуллугьда” авай вири ксарни акатзава. Виридаз и югь мубаракарай!

Вуч я гуьрчегвал?

И четин суалдиз чяхь гьар садахь вичин жаваб ава. Гуьрчегвал алцумдай затI-шей туш, адал анжах гьейранвал ийиз жеда. Чилин шардал низ чида гьикьван камаллу инсанри и суалдиз жаваб гун патал гьуьжетарнатIа! ЧIалан устадри, арифдарри, зурба алимири чпин фикирар лагьанва. ИкI, чи асирдал кьедалди Кьадам Римда яшаммиш хьайи Марк Цицерона (писатель, оратор, политический деятель) “Гуьрчегвал сагьламвилини кьакьудиз тежер пай, адаз хас тир лишан я”, “Гьардаз вичиз иер аквадай шей ава” лагьана кхьеная. “Гуьрчег шейинал вил ацукьда”, тештикарнай Иосиф Бродскийди (шаир, эссеист, драматург, таржумачи), “Заз чидай виридалайни гуьрчег затI сагьламвал я”, - гьисабзавай Генрих Гейнеди. Урус халкьдин зурба писатель-драматург Антон Чехова “Инсандин вири гуьрчег хьана кIанда: чинни, парталарни, руьгьни, хияларни” лагьанай. Зи фикирдалди, Антон Павловичахь галаз рази тежедай делилар авач. Дугьриданни, гьакI я.

Франциядай тир писатель, правовед ва философ Шарль Монтескьедиз чи девирдилай хабар хьанай жеда! ГьикI лагьайтIа, XVII-XVIII асирра яшаммиш хьайи ада ихьтин гафар кхьеная: “Дишегьлидиз гуьрчегди жедай анжах са рехь ава: гуьрчегди яз дидедиз хьун, амма фикир вичел чIугун патал агьзурралди мумкинвилер ава”. Дугьриданни, кьенин юкьуз дишегьлийрихь чпин кIалуб, чин, чIарар, кикер туькIурдай гзаф мумкинвилер ава. Абур кьве асирдилайни артух вахт идалай вилик фикирдиз гьиз хьунни мумкин тушир.

Пластикадин хирургия - сирлу алемдин кьуллугьда

Эстетикадин рекьай пластикадин хирургини международной общественностдин (ISAPS) пешекарри кьиле тухванвай ахтармишунрин нетижайри кьалурзавайвал, 2013-йисал кьедалди чилин шардал 40 миллиондалай гзаф инсанри пластикадин хирургини куьмекдилай менфят кьачуналди чпин чинин, бедендин кIалубар дегишарнава, рехнеяр хьуднава.

Пластикадин хирургияди ХХ асирда мягькем камар кьачуна. И чIавуз илимдин рекьелди гзаф ахтармишунар кьиле тухвана, косметикадин промышленность ва медицинадин косметология вилик фена. Акьван чIавалди мумкин тушир ва я алакь тийир крар гьар сана кьилиз акьудиз жедай уьмуьрдин нормадиз элкьвенва.

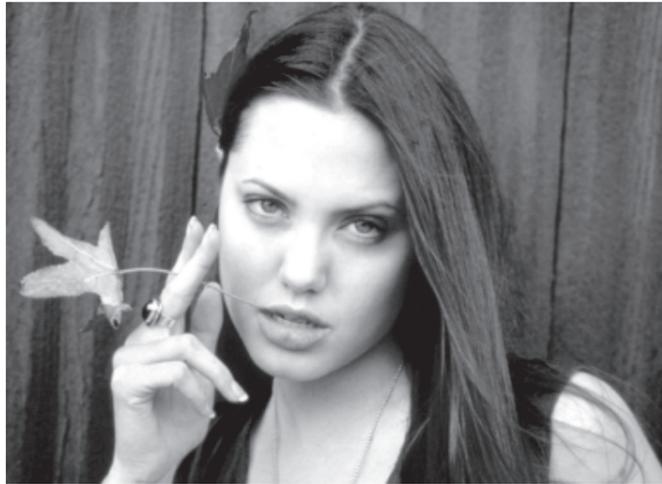
Авай малуматрал асаслу яз, и рекьай виридалайни вилик Америка ква. И жигьетдай операцияр ийизвай виридалайни кьилин чкани США яз гьисабзава. Инал лугьун кутугнава: сагьламвилини талукь яз операцияр авунайни и уьлкве 1-кадал ала. Гекьигун патал: Америкада са йисуз кьиле тухузвай вири операциярдин кьадаг 1,3 млрд я. Россияда лагьайтIа - 162 млн. Ибурукай - 500 агьзур пластикадиз талукьбур, и жуьредин операцияр авунин рекьай чи уьлкве 12-кадал ала. Россияда кьиле тухузвай операцияр виридалайни гзаф нер дуьзаруниз талукьбур я. И мукьвал йикьара ван атай дуьшуьшди пластикадин операцияр ийизвайбурун кьадаг артух хьунин гьакьиндай шагьидвалзава: са дишегьлиди, пластикадин операция авуна, чин туькIурун

ва бедендал алай пи алудун патал вичин кIвал маса ганвай.

РИКИЕЛ ХКИН: дуьньяда пластикадин хирургиядай сад лагьай операция Индияда гьеле чи эрадал кьедалди 6 асирда кьиле тухванай, ам нер дуьзар хьувуниз талукьди тир.

“Гьетери” чпин гуьрчегвал гьикI хуьзва?

Гуьрчегвиликай рахадай чIавуз гьасятда дишегьлидин гуьрчегвал фикирдиз атун дуьшуьшдин кар туш. ГьикI хьин, инсанитдин гуьрчег пай дишегьлийриз лагьанва эхир. Гуьрчегвал хьун патал гьар са дишегь-

ли чалишмиш жезва. Садбурулай и кар лап хьсандиз алакьни ийизва. Йисандавай-суз абур мадни гуьрчег жезвайди кьатIуз ва - иллаки телевизоррин экранрилай аквазвай “гьетер”. Абурухь галаз кьиле тухузвай суьгьбетрай малум жезвайвал, садбуру спортзалра хуси тренерин гуьзчивилик кваз чпин бедендин кIалубар хуьн патал гзаф гьекьер кIавадарзава, садбуру диетариллай элячIавач, муькуьбур йогдал машгьул жезва... са гафуналди, гуьрчегвал хуьдай гьардахь вичин сир ава.

Америкави манидар ва актриса Дженифер Лопеса вичиз вичин низамди куьмекзавайди тештикарзава. “За садрани гзаф тIуьн незвач, нефсиниз тербет гьува, я зун гишилани акьваззавач. За датIана жуван низамдин винел кIвалахзава. ИкI, за зун акI вердишарнава хьин, жуван бедендин кIюлар артух тахьун патал завай бязи недай шейэриз “ваь” лугьуз алакьзава. Абурук иллаки ширинлухар ква. Идалайни алатайла, кагьулвални зи дуь-

туш”. Зи фикирдалди, жуван сагьламвал, гуьрчегвал хуьз чалишмиш жезвай гьар сад гьа и жуьреда эгечIна кIанда.

Алимири вуч лугьуз ва?

Сир туш, 40 йисалай алатайла, тIебиатдин кьанунрихь галаз женг чIугун дишегьлийриз четин акьваззавай кар я, яшари чпикай гьикI хьайитIани хабар гуда. Амма са жерге меслятрал амал авуни яшариз “муьтIуьгь тахьунин” рекье куьмекда. Британиядин Пачагьлугьдин университетдин алимири, кьиле тухвай ахтармишунрин бинедаллаз тештикарзавайвал, дишегьлийрихь пластикадин операцияр галачизни чеб жегьилдаказ хуьдай гзаф мумкинвилер ава. ИкI, сифте кчадал сагьлам уьмуьр кечирмишун ала. Экспертри кьейдзавайвал, дишегьлидин винел патан акунрин чIехи пай гьа и кардилай аслу я. Абуру Великобританиядай, Китайдай, Испаниядай тир 600-дав агакьна дишегьлийрин иштираквал аваз кьиле тухвай ахтармишунрин нетижайди и кар тештикарна. Малум хьайивал, сагьлам уьмуьр кьиле тухузвайбурун винел патан акунар, чIарарин, хамуниин гал виле аквадай саягьда хьсан тир. ПIапIусар чIугвазвай, ички хьваззавай, кфетсуз тIуьн незвай

Гуьзелвилини кIвалера

Ханум ШАЙДАБЕГОВА

Гуьзелвилини международной йикьан вилик за гуьрчегвилини салонда кIвалахзавай зи мукьва-кьили Ф-вай и жуьредин бизнесдилай куьруь ихтилат авун тIалабна.

- Ваз чизвай хьин, - башламишна Ф-ди ихтилат, - 2-3-йис идалай вилик гьуьлуьни, жувани, югь-йиф талгьана, кIвалахзавайтIани, кIвалин, аялрин (3 велед) дердийрин кьил-кьилел гьиз жезвачир. Эхирни жува са тIимил хьайитIани гьавурдик кьайвилей за гуьрчегвилини салон ачухун кьетIна. Кутугай дарамат жагьурун виридалайни четин акьвазна. Кьекьвей кIваче цаз аквада лагьайвал, эхирни и кар туькIвена.

Гуьрчегвилини, гуьзелвилини рекьай дишегьлийриз кьуллугьзавай базарди неинки цуьк акьуднава, гьакI чIехи бегьерарни кьачуз ва. Чпиз хьсан кьуллугьзавай, яни кьаш-кьамат, акунар арадал гьун патал гелкьвезвай карчийриз чи меркездин агьалириз ийизвай харжийар гьайиф кьезвач. Кьенин юкьуз чи республикадихьни Россиядин гуьрчегвилини гзаф салонар ачухзавай чIехи шегьерриз ухшаммиш жедай хьтин мумкинвилер хьанва.

Кьуне элкьвенна вил вегь, килиг алай девирдин инсанриз, абурун акунриз, кьаш-кьаматдиз. Исятда михьин тушиз, жуван пад-кьил тавуна, общественоста пайда хьун айиб кар яз гьисабзава. Исятда инсанри кьил, чIарар гьакI твазвач, чIарар атIузвач. Абуру багьа парикмахера гуьрчег мекер ийизва, чIарариз, гилерин, кIвачерин кикериз рангар язава, фитнес-залриз, клубриз физва, гуьзелдиз акун патал харжзавай пулар гьайиф кьезвач.

Мад са кар кьейд ийиз кIанзава, - давамарзава зи мукьва-кьилиди, - алай вахтунда гуьрчегвилини салонриз неинки дишегьлийар, гьакI итимарни кьезва. Идал садани тажубвалзава. Им уьмуьрда лазим кар яз гьисабзава.

» ...алай вахтунда гуьрчегвилини салонриз неинки дишегьлийар, гьакI итимарни кьезва

Мадни пешекар косметологрин салонриз мукьвал-мукьвал, чпин гуьзелвилини цуьк акьудзавай хам туькIуьриз, са яшарай маса яшариз акьатзавай жаванарни кьезва.

Виликрай ихьтин чкайриз 30-40 йис хьанвай дишегьлийар анжах гуьрчег прическа авун патал кьейдай. Гила абурун лап чIехи паони косметикадин хам хьсанардай ва я беден тIарамардай багьа процедураяр авун тIалабзава. Гила вири гьавурдик акатнава: кIвалин шар-тIара, хьсан салонра хьтин, инсанра мягьтелардай нетижаяр кьазанмишиз жедач. Кеспидик кьай муьштеридин вахт кьенятзавай пешекардиз ихьтин салонри вижевай кьазанжийар гьизва. Салондин чIехивилелай, алай чкадилаини гзаф аслу жезва. Кар алакьдай касдиз им пис бизнес туш. Гьа жергедай яз зи дердийрин кьил-кьилел хьизни алакьна залай, - лугьуз ва Ф-ди.

Камалдин АГЪМЕДОВ

Секинвал

Инсандиз герек я секинвал,
Хъун патал атирар цуькверин,
Яб гурвал нагъмайриз нуькверин,
Хуьн патал булахрин михивал.

Инсандиз герек я секинвал,
Куьс гана гевеслу гилериз,
Чурухъан элкьюьриз никлериз,
Жедайвал клатIа кьюьл гъамиша...

Инсандиз герек я секинвал,
Шад хабар гун патал дидедиз,
Агална гъар са рехъ дяведиз,
Жедайвал кьайгъуда кьеперин...

Инсандиз герек я секинвал:
Даим хуьз бедендин цицивал,
Багъаз кьаз гъар йикъан цийивал,
Верцивал артухриз уьмуьрдин.

Дидедикай риваят

Азиз диде,
Ваз буржлу я эбеди,
Чан кутуна,
Уьмуьр чирна вуна заз.
Ингъе зунни
Квалани сагъиб, буба я.
Девирдални
Ашукъ я зун ви тIвар кьаз.

Зи япарай
Акьатзавач риваят,
Залан кьван хъиз,
Ам зи риклел ацукъна.
Зи гуьгьюьлдин
Лув хана и гафари.
Цав мурад яз,
Зун чилерал амуькна.

Хуьруьн кимел
Ацукънавай кьюьзубур,
Жегъиларни
Гвазвай патав, гузвай яб.

Субьбетзавай
Уьмуьр акур инсанри,
Квачир абрук
Зарафатни зерре таб.
Гьюьжетналдай,
Тугъметналдай дидедиз
Са сеферда
Хайи хци ажугъдив:
- Вуна гайи
Неклед кьадар вахкуда,
Лагъ ви кьимет,
Гьелекна зун йиф-югъди.

- АкI ятIа, хва,
Пуд йисуз на кIула яхъ,
Ахпа чна
Гьйда терез вахтунин,
Алцумда гьакI
Ви зегъметни зи зегъмет,
Чир жеда чаз
Аршни бине бахтунин.
Рази хъана
И кIвалахдал гадани,
Элкьвена ам
Дуьньядални пуд йисуз
Ахвуд тийиз
КIула кьуна дидени,
Хтай чIавуз
Гада хъана икI лугъуз.

Судийи шираар

- Гила, диде,
Хкатнани зегъметар,
Мад тугъметар
Ви мецелай лугъумир,
Килиг вун заз,
Зи гъилериз, кIвачериз.
Аман амач,
Дерт гъейридав вугумир. -
Хкажна кьил,
Жив хъиз лацу, дидеди
Жаваб гана:
"Тек са йифен зи зегъмет
Хкатна кье,
Амай зегъмет
Мидаим ваз гьалална...

Ша (МАНИ)

Гару гъана яргъарай
Гатфарикай авазар.
Фена риклин деринрай
Зи ярдикай хиялар.

ПРИПЕВ:
Къанлу дяве себеб яз
Сад-садавай кьакъатна.
КIани яр, вун риклевай
Хиялрай за минетна.

Ша, дагълар, гьюьлер кьулухъ таз,
Багъа савкъат - зи рикI гваз,
Ша, хиял хъиз ваъ, гьакъикъат.
Ша, яр, вун ша, яр, вун ша.

Ингъе кьизгъин хиялди
Чилер, гьюьлер кьулухъ таз,
Лув гана лап яргъариз
Ярдин патав зи рикI гваз.

Заз кичIе я

Заз кичIе я -
Рикле чуру ният аваз,
Душмандизни чан-чан лугъуз,
Хъуьтуьл, ширин гафар рахаз,
Кьулухъай ваз мез экъисиз.

Заз кичIе я -
Диде-буба риклелай физ,
Яргъал цава сирнав ийиз,
Къама ялар туна вичиз
Инсан тIветIрай гьисаб тийиз.

Заз кичIе я -
Писни хъсан течирдахъай,
Иблисдихъай, шейтандихъай,
Намерддихъай, вагъшидихъай,
Ватан течир инсандихъай.

Заз кичIе я -
Карни - кеспи квахъайдахъай,
Намус - эдеб тахъайдахъай,
Хуьруьн кимин кьванерихъай,
Анал жедай ванерихъай...

Муьгьюьббатдин лувараллаз

Заз ахварай аквазва вун,
Аквазва вун вацрал алаз.
Им вуч кар я чун кьакъатун,
Вафалувал эбеди яз.

Рики-рикл нез ала чилел,
Вахъ тамарзу хъана даим.
Ви фикирар закай ялда, -
КIанивилдин лишан я им.

Ангъе кье гьед агатиз кланз
Алахънава, килиг, цава.
А гъетер чи мурад ар
Чпиз гьеле тахъай дава.

Заз ахварай аквазва вун,
Аквазва вун цавараллаз,
Зун ви патав физ аквазва
Муьгьюьббатдин лувараллаз.

Рутулрин этюдари

I
Лацу-чулав булутар
Цавун юкьвал кикIизва.

Гьюьжетарна, эхирдай
Кьуд патахъди чикIизва.

Цуьк ракъиниз хъуьрена,
Кьил хкажна чиликай.
Зи ашкъидин тезенаг
Хъана адан рикликай.

II

Чайкади гьюьлел ийизва сирнав:
- Гьинва зи шараг? - падзава чил,
цав.
Чулавбур алаз дишегъли рекъел:
- Гьинва бес зи хва? - нагъь алаз
вилел.

Чайка аваза жагъуриз шараг,
Баладихъ диде кьекъевезва даим.
Лацувал язва хиялринни жанг,
Рехивал хъана пак гьиссиз гимн.

Эхъ, тIурфанрини кьена и шараг,
Дяведи руьхъна играми тир хва.
Амма дидейрихъ галуькнава жанг
Рехивал хъана аваза рахаз.

III

Гатфар я, экъечIзава мулдин
цуьквер -
Вун авач.
Мичи кIвале авач эквер -
Вун авач.
Тарцел билбил рахаз нагъма -
Вун авач.
Илисна на риклел тагъма -
Вун авач.
Я акунач, я раханач, эвернач.
Гьинва кье вун, гьинва кье вун,
гьинва вун?

IV

Заз ракъинай вун аквазва,
Гъар цуькведай вун рахазва.
Заз чарчардай вун хъуьрезава,
Гъар булагдай вун хъчезва.
Билбилдин сес дагъдал ала,
Кфилдин ван синералла -
А авазрай вун аквазва.
Вун тахъайла закай вучда?
Вучда цава рагъ хъаналди,
Вучда чилел багъ хъаналди,
Гьич са емиш ваз такурла.
Вун галачир уьмуьр кландач -
Вун руьгъдава, ава чанда...

V

Зун дуьньядиз атана,
Дуьньядайни хъфида:
Терс йикъари гатана,
Ракъарни гьич татана.

Амма рикле амуькда,
Вун заз акур берейар.
Гъил-гъилеваз физ хъайи
Шегъреярни дереяр.

VI

Гуьзет тавур марф хъиз, вун зи
гьенел
Атанай садра, атанай, гуьзел.
Цаварал марфар хъфей хъиз
куьруь,
Хъфена, хана вуна зи рикI, вири.
ГьакI ятIани, захъ галама якъин
Ви тIварциин ван, шекер хъиз
ширин.

Гъар ам хиялри авурла эзбер.
Къазва накъвари зи риклин пенжер.
...Ингъе мад цавай аватна са гъед,
Аватна рекъел, агъ, кьюьгъвай чун
къвед.

Инанмиш хуьхъ, яр, за тахай хатур.
Зи дерт гьиссай хъиз, цавари
къакъан
Хкаж хъана варз - экуь я майдан.
Заз а вацрай ви атана ухшар,
Артухзавай зи уьмуьрдин яшар.

VII

Къвазва, къвазва лацу живер - лаз
цаварин,
Япухъ галаз къацу кьив, гужлу зив
гатфарин.
Къвазва хъуьтуьн иман яз,
Шалбуз дагъдин аман яз,

Берекатдин дарман яз,
Такур хътин игъсан яз,
Зи квахънавай ахварин.

Лал дередиз сел жедай,
Генг майдандиз клел жедай,
Дагъдин хуьруьз мел жедай,
Амуьк чандиз тел жедай
Цуьквер - женнет цаварин.

VIII

Зи кIвал гвазва рекъин патав,
Гъахъдайла зи хайи хуьруьз.
Галуькнава рикIихъ ялав -
Моторрин ван - гьатта йифиз.

Зазни кландай рекъин нефес,
Хуш я рикIиз адан эвер.
Инсанрихъай катдани бес,
Гъерекатда хъайла эвел.

Сонетар

I

И дуьньядин сесери зун кьарсурна,
Багъа цуьк яз цаз - кьалгъанри
бамилшна.
Рагъ такурай лагъана заз
къаргъишна,
Хъуьтуьл чилер мичи ламу заз
сурна.

Дуьнья, дуьнья, вахъ вил галаз
рекъизва,
Зи назик рикI басрухзава фитнейра.
Текв-теквзава вагъши къайи
гуьллейри,
Гатун зегъем йикъара заз рекъизва.

Гатфар-гатар кьез хъфизва
са кьатда,
Садра варцихъ чулав ажал
акъатда,
Чпин карна малаикар хъфида.
Вуч амуькда валай кьулухъ
чилерал,
На цайи тум экъечIдатIа риклера.
ГьикI хъайтIани хайи кьванбур
рекъизва.

II

Вил вегъена кьуд патаз за
къанихъдиз,
Вуч акуна, вуч акунач вилериз.
Гьихътин шадвал гьйда жува
рекъериз,
Лугъун тийиз келимаяр синихъдай.

Сада вичиз пул ийизва датIана,
Садни ава, гъил хкудна, тIалабиз.
Кесибили ава зи рикI кабабиз,
Мублагъвилдин гъилер-кIвачер
атIана.

Сада - кIвачер галчIурзава чилелай,
Садан - накъвар алахъзава
вилелай.
Вучиз хана лугъуз вич и дуьньядиз.
Офисрани физва уьмуьр,
кеф чIугваз,
Ракъаринни мублагъвилдин нур
алаз.
Сад-дустагъда, ван текъез
пак дуьвадин.

III

Зи къакъанвал, гьи кукIушрив
рахазва?
Зи цIелхемар, гьи везиндихъ
къекъевезва?
Куьн зи патав гьи уьлчме гваз кье
къевезва.
Заз, шаирдиз, микънатIис яз
аквазвай?
И кукIушрал захъ галаз кье атана
Фирдоусид камаллувал еке тир,
Гъафизан чIал михъи риклин
тике тир,

Сааидин игитвал зав рахана.
Ибн-Синадин кьатI тежедай
фикирар
Тарих михъай а вахтарин сафунай
Гуьлчименрин акъвазардай
гад вилик.

Гапурдикай мукал гатай жигъиррай
Еке кьюват акур гужлу гафунай,
Умуд кутаз пакад йикъан шадвилек.

Этюдари

1

Вун атана садлагъана, марф хътин,
А марфадин стIалар захъ галуькна.
Вун атана, кхъин тавур
гъарф хътин -
ТIварциин везин зи япара амуькна.

Амач кье вун, лап яргъариз
акъатна,
Бейхабардиз ви тIвар кьурла
инсанди,
Зи рикI шезва, гуя чилел аватна -
Куьз вуна зун сефил туна,
масанди?

2

Кетин дагъдин кьилелла циф,
Галуькнава цIун хел-гапур,
Рахазва цав, рахазва йиф,
Кьурхувили гузва заз клур...

Атана марф - гъилер ламу
Кьуру чилихъ яргъи ийиз.
Хъуьрезва рагъ... Дагъ я зарлу
Зи кичIевал гьюьргьюь ийиз.

3

Килиг, кьюшари падзава цавар.
Вучиз кьарайсуз хъанва кье абур?
Чилелла шараг квахънавай сабур,
Мукай аватна, авач са дава.
КичIезва жеди за денбел тухуз -
Къакъудиз бала бици тир лувар.
Эхцигна шараг - пишкешна сувар,
Мукалла кьюшар манияр лугъуз.

4

Гъамга хътин чигеда,
ЦIай куькьюьриз нуларив,
Ава цава рагъ.
Лацу балкIан хътин циф
Чуьнуьх хъанва дереда,
ВацIал вегъез нагъва.
Са руш фена булагда,
Фена клус хъиз булутдин
Хал алай хъуьхъвел.
Зи хиялни тухвана
Ада вичин гелеваз,
Гуя язва клел.

5

Кьюьлерзава саврухди,
Шиткиниз гъаят,
Хъверзава на кье жуьре,
Зун жезва галат,
Гъа январдин саврух хъиз,
Килигна вун заз.
Галуькнава чинихъ жив
Гвай мукIратI - аяз.
Къайивал я им вили,
Кудай рикI-жигер,
Гьиссерин зи сегъер яз
Акьюдай гьекъер...

6

Хкатна марф. Катна цифер.
Къевезва рагъ.
Шад чайкайри незва гьюьлуьн
лепейар,
Гъилеваз туп кьумадалла
аял сагъ,
Вуч гуьзел я уьмуьрдин и
легъезар!

Бирдан кьати ван галуькна
япухъ зи -
Вулканди хъиз, бомбади чил
дегишна.
Аял, туп хъиз, гадар хъанай
кьулухъди,
И шикилди зи риклел терс
биришна...

Катна ахвар. Ахварик квай зи
свасни,
Зи гъил алай чагъа авай кьепинал,
Адан хъуьхъвел экуь хиял
кьюьгъвазвай,
Ислягъ уьмуьр патал авай
женгина.

Гьяким КЪУРБАНИ

2001-йисуз чна "Лезги зарияр" твар алай куьмекчи ктаб (справочник) басмадай акъуднай. Ам 271 гыкягчидикай, шаирдикай ва я драматургдикай кхьенвай малуматрикай ибарат тир. Ала-тай 13 йисан вахтунда лезги литература хейлин вилик фена: цудралди цийи эсерар акъатна, цийи зарияр пайда хъана... Лезги писателрин Союздин правленидал меслят хъайивал, чна "Лезги зарияр" куьмекчи ктаб, лезги дегишвилер кухтуна, 2-сеферда ахъудун патал гъазурвал аквазва.

И вакъадихъ галаз алакълу яз, агъадихъ литературадин тарихдикай, ам авай гъалдикай са шумуд фикир лугъуз кланзава.

Лезги литературадин тарихдин сергъатар, XX-XXI асиррин алимрин: Гь.Гъажибегован, М.Гъажибеван, А.Агъаеван, Гь.Гашарован, Гь.Садыкьидин, М.Ярагъмедован, Я.Яралиеван, Ф.Беделован, Ф.Нагъиеван, А.Мирзебегован, А.Къардашевван ва мсб. ахтармишунрин нетиха яз, йис-сандавай гегенш хъана. 1927-йисуз Москвада печатдай акъатай "Лезги шаирин члалар" ктаб XIX асирдин шаир Етим Эминалай, 1958-йисуз Махачкъалада акъатай "Лезгийрин поэзиядин антология" XVIII асирдин шаир Къуьчхур Саидалай, 1978-йисуз акъатай антология XVII асирдин шаир Ялцугъ Эминалай, 1990-йисуз акъатай "Лезгийрин революциядин вилик квай девирин литература" къватлал XIV асирдин шаир Куьре Меликалай башламыш хъанва. Къве йисалай лезги литературадиз VII асирдин шаир Давдакъ хтана.

Малум тирвал, лезгийр алпан халкъарикай сад я. Профессор Я.Яралиеван ахтармишунри чи халкъдин культурадин тарих мадни са шумуд виш йисан къадим хъувуна. 90-йисарин сифте килера алимди субут авурвал, алпанрин кхьинар лезги члалан са нугъатдал авунва, яни алай аямдин I-VII асирра Алпанистанда лезги члал гъевчи тайифаяр чеб-чпихъ галаз рахазвай, гьукматдин фарманар ва литературадин эсерар кхьизвай члал тир. Гъавилиял алпанрин культура, литература ва тарих гъам лезгийрин, гъамни лезги члаларал рахазвай халкъарин (агъулар, арчияр, будухар, рутулар, табасаранар, цахурар ва мсб.) ирс яз гьисабзава. И важиблу месъадихъ галаз алакълу яз, алпанрин зарияр ва алимар. Дасхуьруьви Моисей, Давдакъ, Мехсети-Ханум, Ширванви Хагани, Кушуви Михьитар, Хиниви Зайнаб, Генжеви Низами ва мсб. лезги культурадиз, литературадиз ва илимдиз хтун тлбени кар я. Къадим культурадин, кхьинрин ва улубрин сагиб тир алпан ва алай девирдин лезги халкъарин ала-

къаяр профессор Я.Яралиева "Алпанрин кхьинар ва лезги члал" ктабда (1995) ачухарнава.

2000-йисуз Я.Яралиева мад са надир ахтармишун кьилиз акъудна: алимди гъеле 1908-йисуз Крит кьураматдилай жагъай чепедин чархунал авунвай кхьинар (абур тахминан цийи аямдилай 1700 йисан вилик шикилралди атланва) сифте яз клелна ва Кавказдин са члалал (къадим лезги члалал) авунвайди тайинарна. ("Дагъустандин правда", 2000-йисан 17-май). Ихътин кьиметлу ахтармишунри чи халкъ Мукъвал тир Рагъэкъечдай патан къадим халкъарихъ галаз яшайишдин, культурадин, литературадин ва маса жигъетрай алакълу хъайиди субутарна.

Къецепатан члаларин ва литературадин таъсирдиз килиг тавуна, лезги зарийри чпин эсерар дидед члалал теснифзавай, и карни къвердавай гужлу жезвай. Чав агакънавай делилрай аквазвайвал, XIV асирда Куьре Мелика, XV асирда Миграгъ Къемера, XVI асирда Мискин Велиди, XVII асирда Лезги Къадира, XVIII асирда Къуьчхур Саида ва маса зарийри дидед члалал лап гужел эсерар теснифна, литература халкъдин руьгъдин игътияжриз мукъва авуна. И адалатлу рехъ XIX асирда Етим Эмина давамарна.

XX асирда, Советрин девирда, лезги литература, винидихъ кьейд авурвал, йигин еришралди вилик фена: ам вири жинсерин ва жанрайрин эсерар авай, тамам, дигмиш хъанвай литературадиз элкъвена; са жерге бажарагълу зарийри: Стлал Сулеймана, Нуредин Шерифова, Хуьруьг Тагъира, Алибег Фатахова, Къияс Межидова, Забит Ризванова, Межид Гъажиева, Алирза Саидова, Жамидина, Ибрагъим Гъуьсейнова, Ханбиче Хаметовади, Казим Казимова, Азиз Алама, Мердали Жалилова, Абдуселим Исмаилова, Муьзеффер Меликмамедова, Седакъет Керимовади, Арбен Къардаша ва масабур лезги ва Дагъустандин литературайра лайихлу чкаяр кьунва.

XX асирдин 2000-йисарин ва XXI асирдин сифте кьилерин литература улкъведа общественно-политический кьурулуш дегмш жезвай, демократиядиз рехъ гандвай ва социализм гужуналди капитализмдалди эвеззавай, халкъарик къал-макъал акатнавай шартлара вилик физва. Лезги зарийри общественно-политический гьерекатрани иштиракзава. 1989-йисуз лезги халкъдин "Садвал" гьерекат арадал атун ва адан къвалах З.Ризванованни И.Шерифован, Б.Салимованни М.Меликмамедован, Ф.Нагъиеванни А.Мурсалан, А.Магъмудованни Х.Хаметовадин тварарихъ галаз алакълу я. Лезги халкъ сад хъувунин ва Лезгистан Республика тешикулунин мурадихъ ялзавай зарийрин са дестеди 1990-йисан 27-октябрдиз Махачкъалада тарихда сифте яз лезги писателрин съезд къватлна ва ЛПС - Лезги писателрин союз тешиклна. Къибле Дагъустандин районар ва шегъерра вичин отделеияр авай яратмишдай союзди зарийриз куьмекар гузва, милли литература ва искусство пропаганда ийизва, "Риклин гаф" ва

"Шарвили" газетар, "Лезгистан" журнал акъудна, Азербайжанда яшамш жезвай лезги зарийрихъ галаз алакълу хуьзва.

Милли литература вилик финиз гъам гьукматдин газетри ва журналри ("Лезги газет", "Самур", "Кард", "Дагъустандин дишегъли" ва районрин газетар), гъамни аслу тушир газетрини журналри ("Садвал", "Риклин гаф", "Шарвили", "Самур", "Алпан", "Лезгистан", "Ватан", "ЧиРагъ" ва "Алам") еке куьмек гана ва и кар давамарзава.

Милли члаларин, литературадин ва искусстводин гъакъиндай гьукматдин къайгъударвал зайиф хъанвай ва базардин алакълу арадал хканвай девирда аслу тушир газетар ва журналар акъуд жезмак, гьукматдинбурни кьериз-царуз акъатзава, ктабханаярни лап четин гьалда ава: Дагъустандин агал хъувуна, Дагъустандин агал пулдин такъатар бес къадар ахъайзава. Ихътин шартлара зарияр чпин эсерар хуси такъатарди ва къаюмрин куьмекдалди акъудуниз мажбур жезва.

Амма литературадин гьерекат аквазнавач, акси яз, йигин хъанва: улкъведа ва дуьньяда кьиле физвай вакъайри цийи-цийи эсерар арадал гъизва. Нетихада цудралди шиарар, манияр, гимнияр ва поэмаяр, "Шарвили" эпос печатдай акъатна, клелзавайбурув агакъна. Абурун кьилин игитар лезги халкъдин къагъриман рухъаяр: Шарвили, Гъажи Давуд, Ярагъ Мегъамед ва масабур я. Лезги шиаратдин дережа хъаж хъунин, адан агалкъунрин гъакъиндай эхиримжи йисара чи бажарагълу шаирриз: Жамидиназ "Ваз ам чидач", А.Къардаша "Ватандин гум" ктабрай республикадин Госпремияр ва Б.Салимованни А.Исмаиловаз "Дагъустандин халкъдин шаир" тварар гуни. 2000-йисалай Ахъегъа "Шарвили" эпосдин сувар тухуни шагъидвалзава.

Шиаратдихъ хъиз, темайрин, эцигзавай месълайрин ва жанрайрин жигъетрай агалкъунар гыкягъдихъ ва драмадихъни ава. 90-йисара лезги гыкягъат цийи жанрайрин эсерри: А.Магъмудован "Веси" твар алай детективный повестди (1990), М.Меликмамедован "Лезги твар алатла..." эсседи (1991), Ф.Беделован "Миф" романди (1993), А.Агъаеван "Пад хъайирагъ" (1993) ва Гь.Къурбанан "Ирид чин алай хуьр" (1997) сатирадин романи девлетлу авуна.

Чи литературада къвердавай гъаф чка романи къазва: абурун къадар 25-далай алатнава. Уьмуьр дериндай ва гъаф терефрихъай къалуриз алакълу жанр яз, лезги романдин сергъатар гегенш жезва: эхиримжи йисара клелзавайбурув К.Казимован "Имамали-бег", Гь.Къурбанан "Къилинж Къемер" романагакъна.

Лезги литература маса члаларални виликди физва: бязи зарийри чпин эсерар урус (Н.Самуров, З.Акимова, З.Аминова ва мсб.), азербайжан (Т.Агъавердиев, С.Керимова ва мсб.) ва туьрк (М.Эсер) члаларал теснифзава. Литературадиз зарийрин цийи несилар (М.Агъмедов, М.Ибрагимов ва мсб.) къевезва.

Милли литература вилик финиз таржумачийрин къвалахди -

араб, азербайжан, туьрк, урус, фарс, Дагъустандин халкъарин ва маса члаларай лезги члалаз, лезги члалай улкъведин ва къецепатан члалариз литературадин, тарихдин ва илимдин эсерар элкъуьруни, дуьньядин литературадин лап гужел эсерар лезги члалал акъудуни еке куьмек гузва.

Алай девирдин четин шартларизни килиг тавуна, алимри ва критики лезги литература ахтармишун, литературадин илим вилик тухун давамарзава. И жигъетдай Р.Кельбеханова С.Сулейманан, Х.Тагъиран ва А.Фатахован яратмишунрикай кхъей пуд ктаб (1995), Гь.Гашарован "Лезги литература: тарих ва алай девир" твар алай члехи монография (1998), Къ.Акимован "Лезгийрин милли гыкягъат" (1998) ва маса ахтармишунар къалуриз жеда.

Литературадин илимда кьилди зарийрин уьмуьрдин ва яратмишунрин рехъ ахтармишунни давам жезва.

Лезги литературадин члалан месълаяр ва кьилди зарийрин (Е.Эминан, С.Сулейманан ва мсб.) эсерин члал твар-ван авай алимри: А.Гуьлмегъамедова, Ф.Нагъиева ва мсб. ахтармишзава. Милли литературадин и ва маса важиблу месълаяр Гь.Гашарован "Лезги эдебиятдин тарих" (2011) ктабда ачухарнава.

Лезги литература фадлай халкъдин руьгъдин игътияждиз, руьгъдин хазинадиз элкъвенва. Ихътин, гъар са терефдихъай тамма ва дерин, литература гъевчи ва члехи яшарин клелзавайбурув агакъарун патал, винидихъ тварар кунвай хътин ктабрилай гъейри, гъар са заридикай куьрелди суьгъбетзавай куьмекчи ктабни гъамиша герекзава. Куьмекчи ктабдихъ игътияж авайди а кардай малум жезва хъи, лезги литература, кьилди учебный предмет яз, Дагъустандин мектебра, юкван пешекар училищейра, колледжра, институтра ва университетра чирзава, амма аялар, студентар ва муаллимар патал куьмекчи ктабар авач.

Гила чун "Лезги зарияр" куьмекчи ктабдал хъвен. Адан 2-издание квелди тафаватлу жеда? Адан тафаватлувилер ва цийи-вилер ихътинбур жеда: 1) алатай асирра яшамш хъайи, къадим чешмейра анжах асирар къалурнавай зарияр хайи ва кьейи йисар, литературадин алимрихъ галаз меслят авуна, тахминан тайинарнава; 2) вири малуматар цийи хъийида; 3) сад лагъай изданидик акат тавур ва цийиз пайда хъанвай зарийрикай малуматар гуда; 4) чпин хуси эсерар авай ашукърикай малуматар жеда; 5) литература ахтармишзавай алимрикай ва критикикай малуматар гуда; 6) вири малуматрихъ шикилар акализ алахъда ва умуми (коллективрин) шикиларни гуда.

"Лезги зарияр" ктаб - лезги литературадин чан алай тарих я. Ам, 2 ктаб 1 агъуз манатдай подписка тешиклна, 2015-йисан 2-паюна акъудиз жеда. Малуматар къватлун ва подписка тешиклун чна районар кардик квай Лезги писателрин союздин отделеиярин председателривай, "ЛП"-дин мухбирривай ва маса юлдашривай тлабанава.

Жамидина 80 йис Къетлен хатл

Гъуьсейн РАМАЗАН

ГЪАЖИМУРАДОВ Жамидинахъ галаз зун 1959-йисалай таниш тир. За Дербентдавай культпросветшколада клелзавайла (ам гила Махачкъаладиз хканва), Тахта базардин къвалав гвай туьквендай адан "Къалгъанар" твар алай ктаб къачунай. Ам зав гилани гума, герек хъайила мектебда ишлемишзава.

Сифте яз шаир зал радиовещанида къвалахзавай йисара гьалтна, 70-йисара. Жуван сифте ктаб акъуддайла, рукописдихъ галаз ам танишарнай. Ада, са инжиклувални тавуна, секциядал зи тереф хвена, вич анжах къенивилин рекъе авай кас яз къалурнай.

Инсанвилин барадай ам чешне-лу кас яз хъанай. Меркездиз гъар сеферда фейила, Жамидина эвелни-эвел зун гина фаракъат хъана лагъана, хабар къадай, илиф лугъуз теклифдай. А вахтара мугъманханаар тлмил авачиртлани, чка жагъурун гъаф четин кар тир.

Лагъана къанда, масадбурун къвалера йиф акъудун заз таклан тир: жувакай масад инжиклу ийиз къандар. Са пуд касдин къвалериз фенатла, абурукай сад мугъманперес Жамидинан къвал хъана.

Дугъриданни, члехи сатирик ва юморист яз чи литература девлетлу авур шаир къетлен хатл авайди тир. Адан сатира садазни ухшар авачир, кьуру насигатар галачир, клелзавайдав вичи эхир давамар хъийиз тазвай кьетленди я. "Чинерар" ширид ада мектеб ачурун патал Магъмуд бувадин камаллу фикир кардик кутазава.

Къачун чна "Шурва" шиир. Ам гъамиша музыкадин тарсара аялри рикл алаз лугъузвайди я. Авторди эхирдай, са гафни талгъана, кими кар ийизвай Рагъимал хъвер ийиз тазва. Эсердик квай миже клелзавайдав вичив дадмишиз тазва. "Пуд манат" шиирни гакал я. Яшлу касдинни шофердин амалдарвал, фендигарвал ашкара ийизва.

Лагъана къанда, вири Дагъустандин литературада Жамидин хътин автор жагъурун регъят кар туш. Зарафат, юмшагъ хъвер адан уьмуьрдизни яратмишунриз чара тежер пай яз сих битав алакълу аваз хъана. "Зи къвалин нумра регъятдиз рикел аламуькьайди я, - лагъанай садра секинди ада. - Къвалерин нумра Сталинан Конституция къабулай 36-йис я, квартирадин нумра-дъве башламышай йис..."

"Самур" журналдин редактор хъайи йисара ада зи хейлин шиарар, гъевчи 2 комедияни акъуднай. Табгъилле квачир, масадан кефи тахдай, гъавурда акадай, гъуьрмет сифте нубатда ийидай шаир чна анжах хъсан терефрихъай рикел хъизва.

Сатирик-фикир тик

Гьик! Миграгъиз гудач салам, Акъван ксар авай тамам. Жамидинни ава кленкве, Саз майилар туна рикле.

"Къалгъанрилай" гатлума ам, Чи сатира авуна рам. Къудкъад йис яш вуч яш я къван, Виш йисариз фида ви ван.

На инсанвал хвена вине, Дагъвивални хъана сине. Андреян твар къадачни? Адазни са цлар тадачни?

Авамвилел хъверна вуна, Пис инсанрал херна вуна. Чи сатирик, чи Жамидин, Багъа я чаз ви твар, ви дин!

Илиф! Лугъуз алахъдай ам, Инсан тушир патухъай къам Теснифчийриз тир вун куьмек, Гъар са чавуз ахъа яз мекв.

Къурагъ райондин Ашарин хуьр

Белижвийри разисузвал кьалурзава

Гъазурайди -
Ханум ШАЙДАБЕГОВА

1-сентябрдиз Чирвилерин йикъан суварин шадвилерик Дагъустандин вири аялривай иштиракиз хьанач. Абурни чи республикадин меркездивай са акъван яргал тушир Дербент райондин Белиж поселокдин ракъун рекъин агъа пата яшамииш жезвай агъалийрин аялар я.

И поселокдин агъалийри аялар 1-сентябрдиз школадиз ракъурнач. Себебни кьелзавай дарамат 2,5 километр яргъа, аниз ракъун рекъин кьерех къуна фин лазим хьун тир.

“Кавказдин гьалкъа” газетда кьенвайвал, Чирвилерин юкъуз Белижда яшамииш жезвай 200 аял школадиз фенач. РД-дин образованидин ва илимдин министрди аялриз чирвилер мукъув гъай колледжда давамарун теклифна. Диде-бубайри хабар гайивал, аялрин уьмуьр хаталувилик акатуникай кичлезва.

- Им шежердин жуьредин поселок я, чаз ам вичин тварциз кутугайди хьана кьанзава. Чаз школа кьанзава, - малумарна поселокдин агъали Назлухан Акимовади. - Адан и гафар “Россиядин общественный телевидениди” гъизва.

Акимовади кьейдзавайвал, школа патал поселокда дарамат ава, амма га-туз ана ремонт авунач. “Дагъустан” РГВК-ди кьейдзавайвал, месэла веревирд авун патал Чирвилерин юкъуз поселокдиз атай образованидин ва илимдин министр Шагъабас Шагъова чкадин колледждин кардик квачир кабинетар школадиз талукъ тирвал тадаракламишна, анра тарсар тухун теклифна. Амма и крар бегьемаруниз са шумуд гьафте герек кьведа.

Аксивал арадал кьведалди

Виликдай и месэладикай гъатта федерациядин СММ-рай хабар ганай. Ик1, Белиж поселокдин агъалийри гъеле алай йисан мартдиз аялар школадиз ракъурин инкарнай. И кардин себебни 9-класда кьелзавай руш поезддик акатна телефон хьун тир. Гъеле гъа чъавуз 180 аялди хъягун лазим тир: тамамвилелди харап1 хьанвай рехъ ва я адалай къулай, амма шпалрилай элячзавай рехъ.

Чкадин администрациядивай школадихъ галай рехъ ремонт ийиз жезвач - я такватарни авач, я райондин чиновникарни рази жезвач. Белижвийрин школьникрин диде-бубайри школадин рекъиз “ажалдин рехъ” лугъузва. Белиж поселокдай кьелунрин дараматдив къван ми-хъиз ч1ур хьанвай, йисан ч1ехи паюна уьлендиз элкьезвавай рекъин мензил 2 км я. Гъавилай аялар мукъвал-мукъвал тарсариз ракъун рекъин кьерехдай физ-хквезва. “Аялар школадай хкведайла, абуруз вилик квайди аквазва. Амма ракъун рекъин къати ванцин نتیжада къулухъай кьезвавай поезддал фикир желб ийиз жезвач, - кьейдзава Ярагъмед Ярагъмедова.

Клуьд лагъай класдин ученица гъа ихътин декъикъайра телефон хьана.

Статистикадин делилралди, гъар зур йисуз ракъун рекъера аял телефон жезва. 12 агъзур кас яшамииш жезвай поселок патал им гзаф я. А ч1авуз поселокдин администрациядивай диде-бубайри аялар школадиз тухуз - хкидай автобус гун истемиишайла, ябни ганач. Чиновникри лагъана: са т1имил акъваза. “Автобусдалди образованидин управлениди таъминарун лазим я. Халкъдин Собранидивайни ихътин т1алабун авунай. Хиве къунай”, - малумарна Нисредин Ахундова.

“Гила чаз автобус герек туш. Чаз школа эцигна кьанзава. Ина ам авач. Захъ пуд велед ава, ракъун рекъин кьерехдай за абур школадиз ракъурдач”, - лугъузва Тажидин Агъмедова.

Чкадин агъалийрин гафаралди, школа эцигда лугъуз хиве кьаз гзаф йисар я. Хиве къунрилай гъейри, арадал атай зат1 авач. Эхирни белижвийри авай гьаларай экъеч1дай рехъ жагъурна. “22 йис я ина общежитие ич1и яз. Ана 11-классар акъалт1ардалди аялрин школа ачухун теклифна”, - кьейдна Роман Сафиева. Школьникрин диде-бубайрини тарсар и дараматда тухун истемиишна. Амма Дербент райондин образованидин управленидай им гъелелиг мумкин кар туш лагъана. Алай кьелунин йисан эхирдалди аялар школадиз тухуз-хкунин к1валах кьилиз акъудда. Идахъ галаз сад хъиз и дараматни ремонтда, кьелунинни тербиядин к1валахдихъ галаз алакьалу маса месэлаярни чна гъялда”, - хиве къунай а ч1авуз Дербент райондин образованидин управленидин начальниг Мугутин Къагъриманова.

Хатасузвилини месэлаяр

Аялрин саламатвилини месэлайрай Дагъустандин журналистрихъ галаз Кеферпатан Кавказдин ракъун рекъин Махачкъаладин отделенидин инфраструктурадин дирекциядин начальниг Сиражутдин Магидова суьгьбетна. “За хасаратвилилик акатайбурун фамилияр, тварар къадач, заз абурун мукъва-килийрин дерт цийи хъийиз кьанзавач. Амма гъакъикъатдикай рахада. Дербентдинни Огнини арада авай рекъе руш телефон хьана. Дербент-Араблинский зонада чкадин школьник, Белиждинни Арабляр хуьруьн арада мад са гъевчи руш поезддик акатна”, - тести-къарна суьгьбетчи. Ракъун рехъ лап хаталу зона я, им кич1ерар гун туш, гъакъикъат я. Жуван ва маса инсанрин саламатвилел мукъаят хьана кьанда. Гъайиф хъи, гзафбуру и кар рик1елай алудзава. Са бязи вахтара ракъун рехъ кьугъунрин майдандиз элкьурзава. Чехибурун гуьзчивиликай хкatzавай, вири крар чириз алахъзавай аялар вагонриз хкаж жезва, надинжилляй рекъе физвай поезддин дак1аррал къванер галчзава, рельсерал керпичдин, класдини клусар эцигзава. Абуруз пассажирар патал ибур гъикъван хаталу ят1а чизвач. Абурун диде-бубайри чпин аялри и ч1авуз ракъун рекъерал вахт акъудзавайдакай фикирзавач. Адан гафарай малум хъийивал, бязи вахтара гъатта чехибуруни ракъун рекъе сейрзава. Абуру инанмиш я хъи, къулухъай мукъув агакъзавай поезддин ван кьведа. Секин вахтунда, кьерехдин сесер авачирла, - гъакъикъатда гъак1 я. Ванер-сесер авайла, и кар четин жезва, дуьшуьшдик акатзава. Ингъе Белижда зур йис идалай вилик хъийи хасаратвал. А ч1авуз чиновникри сабурулувал хуьн, 1-сентябрь гуьзлемешун т1алабнай. И вахтаналди поселокда школа гъазур жедайди хиве къуна. Амма, чаз аквазвайвал, и хиве къунар садни кьилиз акъуднач. Къенин йикъан гъакъикъатди кьалурзавайвал, Кьилепатан Дагъустандин школьникрин диде-бубайривай чиновникри чпин аялар хуьнин кар къазанмишиз алакьнач. Эхирни абуру и месэла республикадин ва СКФО-дин дережада гъялуник умуд кутуна, белки, анра абурун аялрин месэладалди фикир желбин лагъана, анриз арза-ферзе авун къет1на, - хкьизва вичин макъалада ФЛНКА-дин корреспондент Ф. Санджаха.

Акъатай макъаладин гелеваз Месэлаяр веревирдзава, амма...

Къагъриман ИБРАГЪИМОВ

Советрин девирдилай къенин йикъалди Белиж поселокдин месэлаяр, вишералди арзаяр кьенат1ани, гъа месэлаяр яз ама. Гъеле алатай асирдин 70-йисара Дагъустан АССР-дин Гъукуматди къабулнавай къарардин бинедаллаз Белиж поселок социальный жигъетдай вири шарт1ар авай курортдин шежердиз элкьвена кьанзавайди тир. Адалай гуьгъуьнизни поселокда къулай шарт1ар яратмишунин ва авай месэлаяр гъялуни мураддалди гъам райондин ва гъам Республикадин дережада гзаф къарарар къабулнай. Чарарини эхна, садра-къведра агъалийри, наразивал кьалурна, митингар авунат1ани, инсанрини эхна.

Дагъустан Республикадин цийи руководитель Рамазан Абдулатипова халкъдин месэлайриз килиг тийизвай чиновникриз, коррупциядиз женг малумарайла, халкъдик юзун акатна. Халкъди цийи регъбердихъ галаз Республикада гьалар хъсан патахъди дегиш жедайди аннамиишзава.

Алай йисан февралдин вацра Белиж поселокдин агъалийри кьенвай арза веревирд ийиз поселокдиз Дагъустан Республикадин Къилин советник Деньга Халидов атанай. Адакай макъала “Лезги газетди” алай йисан февралдин вацран ирид лагъай нумрада ганай.

А вахтунда собранидал Деньга Халидова лагъанай: “Чаз ихътин гуьруьшрин نتیжа менфятлуди хьана кьанзава. Са-са месэлаяр чкадин самоуправленидиз ва райондин администрациядиз талукъбуру туш ва абурувай гъялизи жедач. Чи везифадик ихътин месэлаяр республикадин ва федеральный центрдин вилик эцигун ква. Абуру гъялуни мураддалди, им РД-дин Къилин фикир я, РД-дин Гъукуматдин, “Дербент район” муниципальный райондин администрациядин, “Белиж поселок” поселокдин администрациядин ва общественный активдин арада гъарда вичиз талукъ ва т1ем акакъзавай экономикадин, яшайишдин, культурадин ва тербиядин месэлаяр вичин хивез къачуна ва гъак1ни абур кьилиз акъуддай вахтар эцигна, икьрар кутлунна кьанда”.

Эхъ, фикир хъсанди тир. Амма гъеле а икьрар арадал атанвач.

Авай месэлайрал мад са месэла алава хъханва. Белиж поселокдин кеферпатан микрорайонда яшамииш жезвай агъалийри 1-сентябрдиз чпин аялар школадиз ракъурдач лагъана тухвай митингдин ван вири Дагъустандиз ч1ана.

Ракъур тавунин себеб вуч я? Абуру фена кьанзавай школа 2,5 км. яргъа хьун ва ракъун рекъай фин. И рекъе аялар поезддик акатна кьейи дуьшуьшарни хьана. Иниз килигна, диде-бубайрик кьурху ква.

Чирвилерин йикъан суварин вилик и малуматдай кьил акъудиз РД-дин образованидин ва илимдин министр Шагъабас Шагъов гъил-гъиле аваз атана, диде-бубайрин арзадиз яб гана.

Поселокда эвелан агролицейдин (гилан колледж) ичизвай вад мертебадин дарамат ава. Диде-бубайри и дараматда, лазим тир ремонтдин кьвалахар тухвана, школа ачухун истемиишзава.

Диде-бубайрихъ галаз яргалди кьиле фейи гуьруьшда гъар жуьредин теклифар гана. Эхирни ихътин меслятдал атана: эгер колледждин общежитидин дараматда аялрин кьадардиз килигай классар тукьлуьриз башламишайт1а, аялар школадиз ракъурда.

Чаз акурвал, общежитидин сад лагъай мертебада тади гьалда ремонтрин кьвалахар тухуз башламишнава.

Къайдадиз гъизвай кабинетар мебелдалди ва лазим къадар тадаракралди Дагъустан Республикадин образованидин ва илимдин министерстводи таъминарда. Гъелелиг

аялар автобусда аваз сад лагъай нумрадин школадиз тухузва.

2-сентябрдиз агъалийрин арзаяр веревирд ийиз Белиж поселокдиз Дагъустан Республикадин Къилин патай ихтияр авай Алибег Алиев атана.

Гуьруьш поселокдин автовокзалдик, агъ-сакъалар патал эцигнавай кимел кьиле фена.

Анал рахай белижгъилияр тир Агъмед Агъмедова, Шекспир Самедова, Айдемир Гъажиева, Къарабег Къарабегова, Эрзи Шагъбановади ва масабуру мад сеферда агъадихъ галай ифин алай месэлаяр раижна.

Сад лагъайди, агъалийрин къадардиз килигна, социальный объект тир больница, аялрин бахча, Культурадин квал, ял ядай парк, хъвадай яд ва канализация тахъун, поселокдин кьилин куьчейра кьир цун пландик кутун, поселокдин генеральный план тукьлуьрун, райондин бюджет райондин хуьрериз ва поселокриз къанунди истемиишзавайвал пай авун, райондин идарайра къулугърал эцигдайла, районда яшамииш жезвай миллетрин къадардал амал авун ва масабур.

Анал сад лагъай группадин инвалид Абдулмуталиб Мегъамедоваз квалер эцигдай чил тагунин арзани веревирд авуна ва и месэла са вацран къене гъялуна А.Алиева вичел къачуна.

Гъелбетда, поселокдин кеферпатан микрорайонда аялар школадиз ракъур тавунин месэлани инал къарагъарна. Февралдиз диде-бубайри аялар школадиз ракъур тийиз акурла, и микрорайондиз аялар тухун патал автобус ахъайна ва сад лагъай сентябрдалди ина сифтегъан класдини школани эцигда лагъана гаф ганай.

Гаф кьилиз акъуднач.

Алибег Алиев, митингдин инициативадин десте, журналистар ва масабур кьал алай микрорайондихъ фена.

Махачкъаладай РД-дин Къилин векил къезва лагъайла, инал аялрин диде-бубаяр кват1 хьанай.

Инал хъийи ихтилатрай са куьруь ч1ук куь фикирдиз гъизва.

А.АЛИЕВ: “Февралдиз хъийи собранидал вужар алай?”

Жемятди вирида сад хъиз жаваб гузва - “Чун вири”.

А.АЛИЕВ: “Гъич садавай хъийит1ани, анал вуч хъанайт1а лугъуз жедали?”

И микрорайондин агъали Сурхай Сурхав: “А мусибат хъийидалай гуьгъуьниз аялар ц1увад юкъуз школадиз фенач. Иниз райондин ва республикадин властрин векилрикай ибарат комиссия атана, чавай аялар школадиз ракъурун т1алабна. Чпин патай яз абуру аялар школадиз тухудай автобус гудайди ва сад лагъай сентябрдалди общежитидин дараматда классар гъазурна, школа ачухдайди лагъана. Чун агъуна. Чи аялар школадиз тухуз кьве ярусдин, ксудай чкаяр авай “Москва-Дербент” автобус атана. Са пуд юкъуз кьвалахна, мад чаз а автобус ахкунач. Ингъе гила 100 аял квалера ацукънава”.

А.АЛИЕВ: “Аялар авай диде-бубайривай за т1алабзава, аялар чирвилерикай магърум ийимир. Са бат1ул тир чиновникдиз куь аялар школадиз финни тефин са куьнайни туш. Пакадлай аялар чара авунвай автобусда аваз школадиз ракъура. За квез, и месэладай кьил акъудна, кьведай саласа юкъуз талукъ жаваб гуда лагъана гаф гузва”.

Захъ галаз кьилди хъийи ихтилатда са агъсакъалди ик1 лагъана: “Яргъал йисара ишлемииш тийизвай общежитидин дараматда кьвалахиз атанвай бригадади кьве юкъуз бегъем кьвалахар кьиле тухванва. И кьвалахар сад лагъай сентябрдиз башламиш тавуна, гаф гайивал, мартдиз башламишнавайди тирт1а, кье и месэлани жедайди тушир. Чунни секин жедай, чи аяларни, чирвилер кьачуз ракъун рекъай тефена, чкадал жедай, я чна куьнини инжиклу ийидачир”.

“Лезги газет” кхьин чна!

Рубгъ гьикI хуьда?

Мердали ЖАЛИЛОВ,
литературадин отделдин редактор

Чун чи милли рубгъ, милли къанажагъ, чIал, культура, литература хуьн лазим тирдакай тIимил рахазвач. Амма рубгъ хуьдай, сагъардай, уяхардай крар гьакъван ийизватIа?..

Рубгъ анжах са фу тIуьна я тухариз, я сагъариз жедай затIни туш. Рубгъдихъ вичин игътияжар ва шартIар ава. И гафарин гъавурда дуьз гъатун патал за **Етим ЭМИНА Алкъвадар Гъасан эфендидиз** бахшнавай са ширидай царар гъизва:

*Гъар илимдиз я вун даях,
Дуьньяда гъатнавай суракъ.
Элдин гъилел экуь чирагъ,
Зун я вал перван, эфенди...
И тариф за ваз лугъуда,
Ви къаш-къаматди нур гуда.
Чи халкъдин рикI вахъди куда,
Халкъариз дарман, эфенди...*

И келимайрай къатIуз жезвайвал, инсандин рубгъ, рикI, гуьгъул уяхарзавай асул къуват чирвал, илимвал я.

Инсан дуьньядикай хабардар ийизвай са такъат бес халкъдин гъиле авай газет тушни! Хайи чIалан девлет вичин чинра хуьзвай, шаирди лагъайвал, адав нур гуз тазвай такъат... Милли газет арадал гъун патал чпин чанаринни гъайиф татай рухвайри - Гъажибег Гъажибегова, Алибег Фатахова XX асирдин сифте къилера гъихътин женг чIугурди ятIа, чи газетда гзаф сеферра рикIел хканва. Газет регъятвилелди я арадал атайди туш, я хуьзни хъайиди туш.

Амма халкъдиз ам герек я! И кар къе субут хъувунин, аз чи гъиз, лазимвал авач. Газетдихъ галаз чи агъзурралди хизанри алакъа хуьзва, ам кхъизва, кIелзава, веревирдзава, уьмуьрдай тарсар къачузва.

Гъайиф, девирдин зидвилер себегъиз, газет кхъизвайбурун къадар къвердавай тIимил жезва.

И кардихъ себегар гзаф ава. Месела, парабур, неинки шегъерра авайбуру, гъатта чи хуьрерин, районрин агъалийрини чпиз “лезги чIал чизмач”, газет “кIелиз жедач”, гъавилляй ам кхъинни ийидач лугъузва. Хайи чIал квахънавай ксарин бес гъихътин девлетриз майилвалзавайди ятIа?

За мад **Етим ЭМИНАН** шириар кIелзава:

*Акунариз, пагъ, ажайиб хуш я вун,
Гуьгъуьлдизни, къадар авач,
нуш я вун.
Ам гъейратдиз, валлагъ-биллагъ,
буш я вун,
Дамах кутаз гъар ник хъайитIан,
къизил цам...*

(“Акур чIавуз вуж къунва на къужагда...” ширидай)

Къизилдин цамара авай касдихъ вичин чIал, рубгъ, культура, литература, таб-газет амачтIа, адаз инсан гьикI лугъуда? Шаирди ахътинди “гъейратдиз бушди” яз гъисабзава.

За икъван яргъарай веревирдер авунин себегъиз ам я хьби, “Лезги газет” кIел тийизвай, ам кхъидач лугъузвай гзафбуру, гъа девлетрал ацукъна, рубгъдикай фикир тийизвай ксар я. Чпин “тафаватлувал” къалурун патал ахътинбуру са гаф лезги, пуд-къуд гаф патанбуру кутаз рахада. Гъилихъ галай цамарни, кIаник квай машинарни ваз къалуриз алахъда... Бес гъейрат?..

За вилик “Лезги газет” 2014-йисан къвед лагъай паюна гъина гьикъван

кхъенватIа къалурзавай карта (сиягъ) ква. (“ЛГ”-дин 28-нумра). Хуьрерин тIварариз фикир гайила, лап къуватлу чилерал алай чкайрин агъалийри “Лезги газет” я кхъизвач, я къадардиз лап тIимил я.

Месела, Ахцегъ райондин Хкемрин хуьре тек 8 кIвале лезги чIал амани?

Докузпара райондин ЦIийи Къаракъуредиз 14 лезги хизан эвичIнава жал? Къуьгъне Къаракъуредихъ вуч хъанатIа? Ана “Лезги газет” кIелдай касни амачирди хъиз я. 25 шаир ганвай Миграгърихъ (Вини ва Агъа) амайди лезгидал кIелдай бес 17 кас яни?

Мегъарамдхуьруьн районда са газетни къачун тийизвай хуьрер арадал атанвай хъиз я. Муьгъвергандал 73 касдивай газет кIелиз жезма.

Бес гъа патав гвай Крка, Хуьрелдал, Чепелрик, Къуйсундал ерли лезги чIалал рахазмач жал?

Мегъарамдхуьре са магъледай масанриз физ машин герек жеда. Амма ина анжах 89 кIвали “Лезги газет” къачузва. Райондин центр икъван рубгъдиз кесиб куьз хъанватIа? Белки, чун ягъалмиш ятIа?.. Мегъамед Гъажиев хътин арифдар - чIалан сагъиб - алим гайи хуьре ихътин гъал?.. Инанмиш жедай рекъем туш... Чахчал, Билбилхуьре, Азадогълида, Хъартас-Къазмайрал. “Лезги газет” садани кIелзамачни? Къепир-Къазмайрин администрациядик Кучунар, КIамакучунар, Хуьрехуьр, ГазардIам ква. Ина бегъем посёлок арадал атанва. Амма жуван милли газет анжах 64 касди кхъенва. Лугъур гаф амач.

Чехи классик Етим Эминан тIвар алай хуьре (Сулейман-Стальский район) алай аямда адан чIал хуьзвай анжах 65 кIвал (хизан) авани?

Чав гвай сиягъра и райондин гуьнепатан хуьрерин (Шихияр, Испикар, Бутар, Асалдхуьр, Салиянар, масабур) тIварар ерли гъатнавач. Улугъетегъиз хъфизвай 93 газетдик гъа вири хуьрерин пай ква жеди?

Курхуьруьн, Сийидрин, Сардаррин, НуьцIуьгърин, Зизикрин хуьрериз бес “Лезги газет” хъфизмачни?

Хив райондин ЦIийи Фригъдал 27 лезги хизан аламайди хъиз я.

Къурагъ райондин Шимикуьруьзни, масанризни “Лезги газет” хъфизмайди хъиз туш... Куьрелди, ихътин гъалари, делилри рубгъ тухарзава лугъуз жедач.

Дугъри я, пара хуьрера почтадин я отделенияр, я почталъонар амач. Я хуьрерин сагъибри ихътин кардиз баянар гузвач. Ихътин шартIара газет кхъин ва ахгакъарун лап четин хъанва.

Гъа са вахтунда чи почтарин управлениди (“Почта России” ОАО-ди) “газет ахгакъарунай” лап еке пулар чавай - газет акъудзавай ва кхъизвай ксаривай къачузва. ЦIи мадни багъа авунва. Чи къилин редактор А. Саидова вичин макъалада (“ЛГ”-дин 36-нумра) и кардин гъакъиндай лап хъсандиз лагъанва. Авай гъалдай экъечIиз жедай хътин бязи меслятарни къалурнава. Чи районрани хуьрера и кардин патухъай къайгъу чIугун тавуртIа, газетдин тираж квахъда, сад-къве ийисалай газет вични амукъ тавун мумкин я.

Бес чаз рубгъдин ем, къуват герекзамайди тушни? Чна чIал, культура, литература гьикI хуьда? И девлетар авачирдакай халкъ жедали?

И суалриз жавабар гьикI гудатIа чаз чизвач. Амма чи умуд чи баркаллу, илимлу халкъдик ква. Халкъди техвей девлет - газет амукъдайди туш. Милли газет авачирдини халкъ жедали бес?

Белки, чав винидихъ тIварар къунвай хуьрерай, Ярагъ-Къазмайрилай хъиз, дуьз рекъемар, делилар агакъарин?.. Чун гьикъван чи ирсинин къайгъуда аватIа чир жен?..

Дидед чIал -
чи рубгъдин девлет

Эминат ЗАГЪИРБЕГОВА

Гуьлуьшан гатфарин майдин вацран югъ тир. Мектебда санал кIелнавай чун ингъе яхъцIур ийисалай гуьруьш хъанвай. Са шегъерда яшаммиш жезватIани, чун сад садаз аквазвачир. Дуьз лагъайтIа, Разият хизанни галаз Къазахстанда яшаммиш жезвай. Дербентдиз хтана ам ругуд ийис я. Зун Разиятан теклифдалди адан кIваллиз мугъман хъанвай. Югъ рагъдан жезвай, зун хъфиз гъазур хъанвай. КIвачел къарагъна, раklarин патав агакънамазди, бирдан садлагъана раklarай Разиятан хтул Расул атана. “Диде, диде чан, аз килиг, къе аз “вад” атана!” - лугъуз, вичин назик гъилин вад тIуб къалурзавай.

- Я чан зи бала, машаллагъ, ам гъи тарсунай атана ваз “вад”?

- За къе, диде, лезги чIалан тарсуна накъ вахъ галаз хуралай чирай ТIагъир бубадин “Экуьн ярар” шири са гъалатIни квачиз кIелна ва чи лезги чIалан муаллим **Асият МЕФТЯЛИЕВНАДИ** “ваз баркалла, вад” лагъана.

- Я чан зи рикI алай хва, зани ваз баркалла лугъузва.

- Диде, пака чна классда “Дидед чIал чи рубгъдин девлет я” тIвар алай лезги чIалан мярекатар къиле тухудайвал я. Чан диде, вунни ша ман, иштирак ийиз, зи юлдашриз гзаф хвеша жеда.

- Гъелбетда, къведа, зи бала...

Разията и мярекатардиз атун зазни теклифина. Дербентдин 11-нумрадин школада, 6-классда къиле физвай винидихъ тIвар къур лезги чIалан важиблу мярекатардиз фин зазни къисмет хъана. Къейд авун лазим я хьби, сифте кабинетдиз кам вегъенмазни акурвал, ам тавхана хъиз безетмишнавай. Кабинетдин цIар манаметлебдиз дерин, чIал хуьнин месэлайриз талуькъ макъалайри, искусстводин ва литературадин векилрин шикилралди безетмишнавай. Виридалайни тафаватлу жезвайди методикадин ва литературадин пилпI тир. Ина лезги чIалан тарсара ишлеммишнавай материалар, лезги шаиррин ва писателрин ктабарни авай.

Мярекатардин мурад-метлеб ихътинди тир: бубайрилай амай хъсан адетриз, жуван чIалаз фикир гун ва адан михъивал хуьн.

Гъамиша хъиз, и сефердани и тежрибалу мярекатар аялри гъар сада дидед чIалал ширирай царар хуралай кIелунилай башламишна ва лезги чIалал манияр лугъуналди, къуьлер авуналди давамарна. Эхирдай атанвай мугъманрилай, аялрин диде-бубайрикай гзафбуру аялриз ва муаллимдиз сагърай лагъана. Ихътин делилрин шагъид хъайила, за фикирна, гъелбетда, мектебда лезги чIалал тарсарив дикъетдивди, кардин гъавурда аваз эгечIзава ва ана вичин кеспидал, милли культурадаль рикI алай муаллимарни ава.

Зун ягъалмиш хъанач. Ихътинбурукай сад пешедай тежриба авай, аялриз дидед чIал ширинарзавай, кIанарзавай, абурун бажарагъ ачухиз куьмек гузвай, кIвалахдив яратмишдай къайдада эгечIзавай Жаватова Асият Мефтялиевна я.

Уьткъем рикI авай муаллимди вичин уьмуьрдин девлетлу тежриба, инсанвилин

ерияр акъалтзавай несилриз багъишиз яхъцIур ийис хъанва.

Асият муаллим вини дережадин, чIехи бажарагъ авай, вичин кеспидал рикI алай камаллу инсан, коллективда, хизанда гуьрмет авай дишегъли тирди ада мярекатар къиле тухвай жуьреди мад сеферда тестикъарна.

Мярекатардин эхирдай зун адахъ галаз мукъувай таниш хъана.

- Асият Мефтялиевна, и четин, гъа са вахтунда гуьрметлу кIвалахда куь къилин везифа вуч я?

- Зун аялрин чирвилер деринарун, гегъеншарун, абур алай вахтунихъ галаз кам-камуна аваз виликди фин патал тарсунин ери, метлебувал хъсанардай чешмейрихъ къекъезва. Им къилин везифани я.

За аялар гзаф кIанда Гъавилляй за зи вири вахт мектебдиз ва аялриз серфзава. За

абуруз чирвилелай гъейри, гъакI Ватанни кIанардай, чIехибуруз, - гъевечибуруз, диде-бубади гуьрметдай, намуслувилелди яшаммиш жедай тарсарни гузва.

Муаллимдин рекъ Асията гъеле мектебда амаз хъана. Мегъарамдхуьруьн райондин Киркарин хуьруьн мектебдин муаллимар тир Мефтяли, Гуьлангерек Гъамидовар халкъдин арада гуьрмет авайбуру яз, виридаз чешне-ни тир. Чирвилерихъ

къаних, анжах вилик жергеяра чка къаз кIандай къаст авай руша вичин бубадинни дидедин рекъ хъана. Асият ягъалмиш хъанач. Ингъе къе адан тежриба гзафбуру хъсанди яз гъисабзава, адавай вердишвилер, ададай чешне къачузва, адаз маса школайриз теклифзава. Асият Мефтялиевнади алай девирдин технологийрикайни, методикайрикайни гъавурда аваз менфят къачуз, гъар жуьредин диспутар, конференцияр, лезги чIалаз талуькъ мярекатар вини дережада аваз къиле тухузва. Ада шегъерда ва меркезда къиле тухузвай лезги чIаланни литературадин конкурсриз, олимпиадайриз ученикар гъазурзава. Вичи чIугвазвай гъакъисагъ ва яргъал ийсарин зегъметдай Асият муаллим гзаф къадардин грамотайрин, гуьрметлу лишарин иеси хъана.

Абурун жергеда “2013-йисан лезги чIалан лап хъсан муаллим” лагъай тIвар ва “Образованидин отличник” знаки авач.

Асият Мефтялиевна, михъи рикIелди вичин кеспидиз, тарс гузвай аялриз, кIвалахзавай мектебдиз къуллугъ ийизвай кас хъиз, хъсан уьмуьрдин юлдаш ва тербиячи дидени я. Шевкетахъни Асиятахъ пуд веледни къуд хтул ава. Абурун веледарни намуслу инсанар яз чIехи хъана. Къве рушани гадади къилин образование къачуна, чи аямдин лап хъсан къуллугъчир хъанва. “Гъелбетда, зун гзаф бахтлу дишегъли я. Зи балаяр къилел диде-буба алаз чIехи хъана, захъ зи уьмуьр давамарзавай хтулар хъанва. Гъатта зун жуван рикI алай кеспидивайни къерех хъанвач. Бес им бахтлувал тушни?” - лугъузва Асията.

Зун и гуьзел дишегълидихъай къакъатдай вахтни хъанва. Асията лагъайтIа, вичин гъар ийикъал шадвал ийизва. Тебиатдин гуьзелвилерални ам къару я, вучиз лагъайтIа адаз уьмуьр, инсанар, аялар кIан я!

Асият Мефтялиевнадиз вичин рикI алай са ученицади кхъенва:

*Дуьньядал алай гуьрчег затIар
Гекъизда за къеве, муаллим.
Куь буй-бухах, акунар
Виридаз чаз хуш я, муаллим.*

*Насигъатар гъар жуьредин
Гузва на чаз, несилриз.
Лугъузва чаз, чIал дидедин
Хуьх лап вилин нине хъиз...*

Бицекриз уьмуьр багьишзава

Жамиля ГАСАНОВА

Дербент шегьердин центральный больницадин аялрин реанимациядин интензивный терапиядин отделениди Кьиблепатан Дагьустандин вири районрай йисан кьене сагьламвилдин жигьетдай кьеве авай саки 400 аял кьабулзава, ана зегьмет члугвазвай духтурри пуд вишелей артух аялар ажалдин кьармахрай акьудзава. Аялрин реанимациядин отделение 1999-йисалай кардик ква. А члавалай инихь адан кьиле САЙФАЕВ Хидирнаби Фейзуллаевич акьвазнава. Сир туш, духтуррин зегьмет гьар йикьан игитвал хьиз я. Чун Дербентдин кьилин больницадин, аялрин реанимациядин отделениди фена ва чаз духтурри гьихьтин шартлара зегьмет члугвазватла, гьихьтин четин гьалда авай аялар иниз аватзаватла, вилералди аквадай мумкинвал хьана.

Реанимациядин отделениди ругуд койка ава. А бур, медперсоналдин гафарай, отделени тешкилай йисалай инихь садрани ичли хьайиди туш. Отделениди Кьиблепатан Дагьустандин вири районрай кьеве авай аялар кьабулзава. Иниз эпилепсиядин приступар жезвай, риклин азарар авай, стлалжем хьанвай (ва икI мад), четин гьалда авай аялар гьизва.

Реанимациядин отделенидин духтуррин гьар йикьан кьвалахдикай, абуру гьихьтин шартлара зегьмет члугвазватла, гьалтзавай бязи четинвилерикай чна анин заведующий САЙФАЕВ Хидирнаби Фейзуллаевичавай сугьбет авун тлалабна.

■ **Хидирнаби Фейзуллаевич, отделениди шумуд йисал кьведалди яшарин аялар кьабулзава? Квехь галаз санал зегьмет члугвазвай медперсоналдикани сугьбетнайтла канзавай.**

- Чи отделениди 15 йисал кьведалди яшарин аялар кьабулзава. Отделени ругуд койкадинди ятлани, бязи вахтара ина лап кьеве, четин гьалда авай аялрин кьадар 9-10 касдив агакьзавай дуьшуйшарни жезва. Чи гьечли пациентрикай саки члехи пай вахт жедалди ханвай, чпин анжах 24 гьафте хьанвай бур я. Идалайни гьейри, хайила хьипи ранг янавай (адаз халкьдин арада "желтушность" лугьзува) аяларни гьизва. Члехи пай чи пациентар чпин йисни тамам тахьанвай бур, таза бур я. Икьван гьечли бицекрихь галаз кьвалахун патал кьели рикI канда. Чи отделениди зегьмет члугвазвай, ихьтин бицекар, лугьудайвал, ажалдикай ва гележегда арадал атун мумкин тир хейлин хаталу азаррикай кьутармишзавай духтуррин тварарни кьан: Кьазиева Асият Чупановна, Гьажиев Агьа Нисрединович, Аликерова Рена Загьидиновна, Меликова Раиса Мегьамедкеримовна. Саки цлуд кас медсестрайрини намуслувилелди чпин везифаар тамамарзава.

Амма гьайиф кьведай са кар ава, - алава хьийизва Хидирнаби духтурди, - аялрин реаниматологар чахь саки авач лагьайтлани жеда. Ихьтин отделениди кьвалахиз кандай духтурар жагьурун гзаф четин кар я. Себебар гьихьтин бур я лагьайтла, пул тлимил ава, амма хиве авай жавабдарвал члехиди я. Гьавилляй чи отделениди са духтурдизни хушуналди кьвалахиз кьез канзава. Ихьтин гьалара зегьмет члугвазвай духтурри аялрин реанимациядин отделениди гьар йикьан игитвал ийизва лагьайтла, зун гьалатл жедач.

■ **Квез бес кьадар дарманар, алай аямдин медицинадив кьадай тадаракар авани?**

- Дарманар чаз бес кьадарда ахьайзава. Амма медицинадин техникий аппаратар, чебни харасуз лазим бур, гьайиф хьи, чахь авач. Алай аямдин аппаратрикай чахь авайди кувез, яни вахт жедалди ханвай аялар хуьзвай, халкьдин арада вичиз "инкубатор" лугьзувайди ава. Нефес кьачуз тазвай аппарат (аппарат искусственного дыхания) фадлай куьгьне хьанва. Цийи аппаратара бес кьадарда гьиди, жеда лугьуз, хиве кьунар гьар йисуз ийизватлани, чи отделенидал агакьнавай затI авач. А бур кьачун патал мил-

КУБРУЬ КЪЕЙД.

Х. Ф. САЙФАЕВ 1972-йисуз Кьурагь райондин Гелхерин хуьре кьулдугьчидин хизанда дидедиз хьана. Дербентдин 19-нуьрадин юкьван школадин муьжсуьд лагьай класс лап хьсан кьиметралди акьалтларай ам 1987-йисуз и шегьердин медицинадин училищедик экечIна. Анагь яру дипломдалди кубрягьна, са йисуз медучилищедла лаборант я зегьмет члугуна. 1992-1998-йисара Дагьустандин медицинадин институтда Келна. 1999-йисуз реаниматологиядай интернатура акьалтларна. Гьа и йисалай инихь Дербент шегьердин кьилин больницадин аялрин реанимациядин интензивный терапиядин отделениди регьбервал гузва.

Чешелу хизанда уьмуьрдин юлдан Натела Беговнадихь галаз санал школада Келзавай кьве аял тербияламшзава.

Х. Ф. Сайфаева вахт жедалди ханвай, кувезда авай кьветхверрикай садан гьал ахтармишзавай вахтунда медсестра Эльназ Офсетовади аялдин чка туькьур хьийизва

лионар канда. Аялар кьутармишзавай отделениди медицинадин техника югь-кьандавай вилик физвай девирда харасуз аппаратар тахьун - им гьайиф кьведай кар я. Гьелбетда, ихьтин шартлара, вири жавабдарвал хивез кьачуна, аялар кьутармишиз алахьиз кандай духтурар чи отделениди татун тажубвалдай карни туш.

■ **"Икьван гьечли пациентрин патяхьай жавабдарвал хивез кьачун" лагьай гафарин гьикI гьавурда акьуна канда?**

- Жавабдарвал - им аялризи тади гьалда, артухан ван-сес, гьарай-эвер галачиз куьмек гуз алакьун я. Иллаки таза пациентар кьутармишун патал абурун сагьламвилдин кьаравулда акьвазнавай духтурдилди гьилегьил аваз куьмек гуз алакьна канда. Чи кьвалахда кьели гьаларай тади гьалда кьил акьудиз алакьуни еке чка кьазва лагьайтла жеда. Чаз са гьихьтин ятлани жуван кьетлен гьиссер кьаларун хас туш, чи духтурри, кисна, селигьалувилелди чпин кьвалах ийизва.

■ **Аялрин духтуррихь, иллаки реаниматологрихь, амай духтуррилай тафаватлу яз, са гьихьтин ятлани кьетлен кьили авай лагьайтла жеда ман?**

- Эхь, гьакI лагьайтлани жеда. Мисал патал, исятда чи реанимацияда виридалайни гьечли пациентрин, кьветхверрин, (а бур Кьу-

рагь райондин яргал хуьрерикай санай я) анжах 24 гьафте я. А бур кьведни вахт жедалди ханва. Хайила, абурай 450 гр. кьезвай. Ихьтин бицек гьихьтинди хьун лазим ятла кьевай фикирдиз гьиз жедали? Абурувай гьелелиг хьсандак нефесни кьачуз жезвайди туш. Вири органар лазим кьайдада арадал атанвач. Гьавилляй а бур кувезда хуьзва. Кьетлен гьузчивилик ква. Кьветхверрикай сад лап четин гьалда ава, муькуьди, Аллагьдиз шукур, са бубат я. Гьатта йифен ахвар атлана, и бицекрин кьилихь ацукьай йикьар гзаф жезва. Бязи вахтара, жув дежурный тушизни, за отделениди йифер акьудзава. Чи кьвалахда масакIа жедач - и бицекриз уьмуьр багьиш хьувун патал жедай вири алахьунар авун лазим я.

■ **Икьван йисара зегьмет члугвазвай духтур яз, бес кьенин юкьузни квехь кьвалахдин рекьай категория тахьун дуьз яни?**

- Вахт авач. Категорийрин, члехи тварарин гьугьуна гьатдай мажал авач. Зун датлана отделенидин, зи гьечли пациентрин кьайгьуда ава. Амай крар акьван важиблу туш...

■ **Хидирнаби Фейзуллаевич, зун гьавурда акьурвал, жуван вилералди куьне кьвалахзавай шартлар акурла, ихьтин суални арадал кьезезва: ина авай духтурри реанимациядин отделениди неинки бицекрин сагьламвилдин гьакьиндай кьетлен кьайгьударвал члугвазва, абуруз гьакI ихьтин аялрин диде-бубайрихь галаз рахаз алакьдай ширин мезни ава. Бицекрин диде-бубайрик квай кьалабулук, бязи вахтара абурун сабурсузвал акваз, гьар гьи духтурдивай хьайитлани сабурувал хуьз жедали?**

- Куьне лап дуьз кьатланва. Им чи кьвалахда кьилди рахана канзавай терефрикай сад я. Диде-бубайриз отделениди гьахьдай ихтияр авач. Им акI лагьай члал я хьи, абуруз аялдихь гьикI гелкьезезватла, гьихьтин раб-дарман ийизватла, чпин вилералди аквадай, аялдин гьал гьихьтинди ятла муьквал-муьквал ахтармишдай мумкинвал авач. Ина кьаткурнавай аялар, винидихь лагьайвал, кьеве авай бур я эхир! ИкI хьайила, диде-бубайрин гьалдикайни хабар хьана канда. А бур чпин бицекрин гьакьиндай гьихьтин фикир-хажалат члугвазватла, чунни гьавурда акьазва. Гьавилляй бицекрин диде-бубайрихь галаз чун яргалди рахазва, абуруз чпин велералдин гьал гьихьтинди ятла лугьзува, са бур, умудар гузва. Чи кьвалахда кьилинди вини дережадин пешекарвал, умуд ва са бур я. А бур авачиз, духтурдин кьвалахда гзаф четин жеда. Диде-бубайриг аял сагьар хуьвуна, саламатдиз вахкайла, чак гьар садак сергьят авачир кьван шадвилдин гьиссер акатзава. Амма, гьайиф хьи, чалай аслу тушир бязи дуьшуйшарни жезва. Лугьудайвал, духтур Аллагь

Медсестра Гуьлмегамедова Хоштега кувезда авай аялдал гьузчивалзава

туш. Кьутармишиз тежедай дуьшуйшар гьалтзаватлани, Аллагьдиз шукур, чи отделениди абурун кьадар гзаф туш. Гьихьтин четин шартлара чна зегьмет члугвазватлани, бицекриз уьмуьр багьишун патал чна вири жуьредин алахьунар ийизва.

■ **Чухсагуьл. Чи балайрин сагьламвилдин кьаравулда авай кьезни Аллагьди яргал уьмуьр, чандин сагьвал, зегьметда агалкьунар гурай!**

"АЙБОЛИТ"
Чир хьун хьсан я

"Айболит" газетдай.
Гьазурайди - Надият ВЕЛИЕВА

• **Гьилер зурзадайла**, 200г мухан тварар чуьхвена, 1л ргзвай яд илична, зайиф цлал эцигна, цин 1/3 пай амуькдалди ргада. Ахпа ам куьзна, са тлимил вирт алава хьувуна, йикьа пуд сеферда, фу нез 30 декьика амайла, 150 мл хьвада.

• **Вилерин экв зайиф тахьун патал** 50 мл петрушкадин ва 150 мл газардин ширеяр сад-садак какадарна, йикьа пуд сеферда, фу нез 30 декьика амайла, хуьредин са тлурунавайди хьвада.

• **Беден зиянлу шейэрикай михьун патал**, чайдин са тлурунавай петрушкадин тум, регьвена, термосдиз вегьена, 0,5 л ргзвай яд илична, экуьналди тада. Йикьа 2-3 сеферда 1/2 стакандавайди фу тлуьнин арайра хьвада.

• **Чулав лекь тазвайла** (цирроз печени), хрендин куьлуь авунвай 5-6 пешинал ва хуьредин 2 тлурунавай регьвенвай дувулрал 0,5 л эрекь илична, са гьафтеда мичи ва кьайи чкада тада. Ахпа ам, куьзна, йикьа пуд сеферда фу недалди вилик хуьредин са тлурунавайди хьвада.

• **РикI кузвайла**, са гьапа авай аирдин ва календуладин хьчарал 0,5 л эрекь илична, 12 юкьуз мичи чкада, вахт-вахтунда юзуриг, эцигда. Ахпа ам, куьз тавуна, йикьа 2-3 сеферда, фу нез 20-30 декьика амайла, чайдин са тлурунавайди хьвада.

• **Жалгьаяр тазвайла**, 5 г лаврдин пешер шир алай катулдиз вегьена, кьайи яд илична, зайиф цлал эцигна, 5 декьикада ругуна, термосдиз цана, 3-4 сятда тада. Ахпа ам куьзна, кьаришма 4 чкадал пайда. Гьар са пай са йикьан норма я. Са йикьан вахтунда куьлуь-куьлуь хуплар ийиз хьвада. Гьа икI кьуд юкьуз галаз-галаз.

• **Дуркунар тазвайла**, гьажибугьдадин чларар, брусникадин пешер ва шивитрин тум (вири сад хьтин паяр) сад-садак какадарда. Хуьредин са тлурунавай кьаришмадал 500 мл ргзвай яд илична, 15-20 декьикада тада. Ахпа йикьа пуд сеферда, фу нез 20 декьика амайла, 100 мл хьвада. Сагьарунин вахт 2 варз я.

• **Сивин патар акьатнавайла**, 0,5 чайдин тлурунавай аялрин кремдик регьвенвай стрептациддин са таблетка акадарда. Ахпа сарар чуьхвена, михи яйлухдалди сивин патар кьурурна, туькьурнавай дарман ксудалди вилик сивин патаривай гуьцда. Кьве йикьалай акьатнавай чкаяр хьсан жеда.

• **Кьил элкьезвайла**, чайдин са тлурунавай шивитрин пешерал ва я тумунал са стакандавай ргзвай нек иличнавай кьаб яд ргзвай катулдин винел эцигна, 20 декьикада тада. Ахпа ам бедендин температурадихь галаз сад хьайила, экуьнахь ва нянихь стакандин кьатлавайди хьвада.

• **Ивидин давление хажьхьанвайла**, хуьредин са тлурунавай календуладин цукьверал кьве стакандавай ргзвай яд илична, 15-20 декьикада тада. Ахпа ам куьзна, йикьа 3-4 сеферда стакандавайди хьвада. Гьа икI - 2-3 гьафтеда.

• **Беденди иви тлимил хьанвайла**, сезондин вахтунда мерейар гзаф тлуьн меслзава. ГьакIни хуьредин са тлурунавай мерейар са стакан яд илигна, ругуна 20 декьикада тада. Ахпа ам чай хьиз хьвада.

Мергьяматлувилин серенжем Ктабар багъишна

Ханум ШАЙДАБЕГОВА

9-сентябрдиз Махачкъаладин 50-нумрадин умуми образованидин школадин патав гвай IV жуьредин (тимили экв аквазвай аялрин) школа-интернатда (МСОШИ) РусГидроди мергьяматлувилин акция кыле тухвана. Ам сад лагъай классрин ученикар патал махсус-даказ тукъурнавай ктабар аялриз багъишуниз талукъарнавайди тир.

Экв акун зайифзавай аялар, муаллимар кватл хъанвай залда къабачири тешкилнавай суварин шадвилер хъана. Губгъунлай аялриз агъадихъ

ихтилат физвай жуьредин комплектар пайна.

2014-йисан февралдиз РусГидродин Дагъустандин филиалди ихътин ктабрин 25 комплект Казбек райондин Дубки поселокдин вилериз зайифдиз аквазвай аялриз ва Махачкъала шегъердин 44-нумрадин аялрин сад-садав къурвал сад авунвай бахчадин тербиячийриз гана.

Общественностдихъ галаз алакъайрин группадин руководитель Патимат Хайбулаевади кьейд авурвал, "РусГидро" ОАО-ди мергьяматлувилин "Чистая энергия" программадин сергъятра аваз гъар йисуз тухузвай "Ктабар пишкеш" акция клуд лагъай сеферда тухузва. Къе ихътин мярекат Россиядин 14 регионда кыле физва: Дагъустанда, Кабардино-Балкарияда, Карачаево-Черкесияда, Кеферпатан Осетияда, Хакасияда, Чувашияда, Волгоградский, Саратовский, Нижегородский,

Новосибирский, Ярославский областра, гъакни Приморский крайда зайифдиз аквазвай ва буркъуь аялриз рельефдин жуьредин (гъилиз чир жедайвал, клунтар, лишанар алаз) суьретар, шиклар туна тукъурнавай 513 комплектдин ктабар гузва.

"Иллюстрация кватунин атлас" сериядай тир комплектрик "Шадвиллин гьисабар", "Машгулардай тапшуругъар", "Субгъурдин карандаш" ктабар ва къугъунрин махарин са жуьредин пуд кватлал ква. Ктабри экв акунай нуксан квай аялар патал литературадин вири истемешунриз жаваб гузва. Ихътин кьетлен ктабрай клелунар аялар патал машгулатриз, шад къугъунриз

элкъведа, гъа са вахтунда абуруз неинки гьисабунар къаз, гъакни циркинин алемдайни цийивилер чир жезва.

Рельефдин жуьредин ктабри гъакни тербиячийриз ва тифлопедагогиз абурун четин ва акалтай важиблу кваллахда екез куьмекдайдал шак алач.

Гъвечи ва школадиз фидалди яшда авай аялар патал махсус ктабар "РусГидро" ОАО-дин, Общественный куьмекдин "Гъвечи буркъуь аялар патал иллюстрированный ктабар" фондунин такъатрихъ акъудзава. Абуруз тукъурнавай кхезвач, меценатри, спонсорри гузвай такъатрихъ абурун лазимвал авай ксариз гъакисуз пайзава.

"РусГидро" ОАО-ди тереф хуьналди мергьяматлувилин "Ктабар пишкеш" акция 2007-йисалай кардик ква. Ирид йисан къене Ставрополдин, Пермдин, Краснодардин крайрин, Карачаево-Черкесия, Кабардино-Балкария, Дагъустан, Чувашия ва Хакасия республикайрин, Красноярский, Ярославский ва Саратовский областрин, гъакни Нижний Новгород, Рязань, Саратов шегъерин махсус идарайриз аялар патал рельефдин 604 комплектдин ктабар гъеле ганва.

* * *

"РусГидро" группа Россиядин энергетикадин холдингай РФ-дин ва къецепатан уьлквейра энергетикри цийи хъийизвай 70-далай виниз объекттар сад ийизвай виридалайни чехибурукай сад я.

Хуьрерин аялриз-культура

"Хуьрерин аялриз - культура" серенжемди гатун рухсатар акалтайлани вичин квалах давамарзава, - хабар гузва "Дагъустан" РИА-ди.

Им хуьрерин школайрин ученикар гъакисуз абонементдин куьмекдалди пешекарвиллин яратмишунрин жуьрейрихъ галаз алакъалу ийизвай яргъал вахтунин проект я. ИкI, республикадин районрин аялривай сентябрдилай декабрдалди театррин тамашайриз, выставкайриз ва музыкадин лекторийриз физ жеда. Санлай 4 агъурдалай ви-

низ аялар культурадин ирсинихъ галаз танишарун пландик кутунва, - кьейдзава ведомстводи.

Республикадин районрай ва хуьрерай атанвай аялрин квалахдин тежрибади къалурзавайвал, и проектдихъ галаз алакъалу яз, аялри чпиз культурадин ва искусстводин цийи алем ачухзава. Къецепатан уьлквейрин, Россиядин ва Дагъустандин халкъарин яратмишунрихъ, классический музыкадихъ галаз таниш жезва, живописдай кыл акъудиз башламышзава, и ва маса художникдин квалахар чара ийиз

алакъзава. Аялрихъ галаз къезвай педагогри кьейдзава хъи, проектдин куьмекдалди неинки ученикрин, гъакI чехибурун чирвилерни артух жезва.

13-сентябрдиз Дербент, Буйнакский, Къаякент ва Къарабудахкент районрай тир аялар Къумукърин театрда артистри къалурдай «Жаза» тамашадиз килигда. Идалай губгъуьниз абуруз патал Дагъустандин П.С.Гъамзатовадин тиварунихъ галай изобразительный искусствойрин музейдин, гъакни РД-дин Милли библиотекадин залра экскурсия кыле тухуда.

Дуьньядин халкъарин хуьрекар Панкейкаяр

Панкейкаяр американийрин рикI алай блинар я. Абуруз некедал гъазурна, ягълавдиз ягълу цун тавуна чразва. Ихътин блинар хуьгъулбур ва

кьувунна аквазнавайбур жезва. Иллаки экуьнин тьуннал абуруз кофедихъ ва чайдихъ галаз тямлу я. Панкейкаяр недайла, винелай арахисдин ягълу, я туш хъи, джем, мураба цайитгани ширин жеда.

Лазим продуктар:

- 140 г гъуьр;
- 200 мл нек;
- 1 кака;
- 1 чайдин тлуруна авай разрыхлитель;
- 1/6 чайдин тлуруна авай сода (чуклудин клвенквел алайди);
- 40 г дуьдгъвер;
- 30 г шекердин песок;
- тямдиз килигай кьел.

Гъазурун:

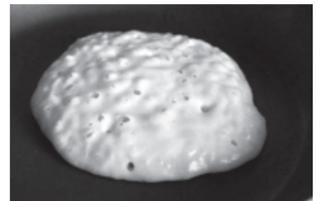

Сифте гъуьр, шекердин песок, разрыхлитель, сода ва кьел сад-садак какадарда.

Кака пуд декьикада къван хъсандакказ хуькуьрда,

яни каф хътинди жедалди. Нек яна хуькуьр хъийида ва вири кутуна гъазурнавай гъуьруьз цада.

Ягълу цурурна, тинидиз цана, хуькуьр хъийида.

Ягълавдиз тимил-тимил цаз чрада. Нагагъ блинар ягълавдин кланел алклиз хъайитла, са тимил ягълу гвяда.

Гъар са панкейка кьве патахъайни

2-3 декьикада чрада.

Гъазурайди - Жамиля ГЪАСАНОВА.

“Кавказдин кьугьунар” фестивалъ

Спортдинни культурадин сувар

Гъазурайди -
Рагнеда РАМАЛДАНОВА

Алатай гьафтада Кеферпатан Кавказдин агьлийрин уьмуьрда спортдин ва культурадин рекъай еке метлеб авай мярекат - “Кавказдин кьугьунар” - V фестиваль кьиле фена. Чечен Республикадин меркездиз Кеферпатан Кавказдин регионрай тир 700-дав агакьна спортсменар атанвай. Дагъустандин спортдин делегация вири санлай 45 касдикай (абурукай 37 спортсменар, 3 тренер, садни командадин руководителъ) ибарат тир.

Фестиваль ачухуниз талукьарнавай шад мярекатда РФ-дин Президентдин патай СКФО-да тамам ихтиярар ганвай векил Сергей МЕЛИКОВ РФ-дин Кеферпатан Кавказдин крарин рекъай министр Лев КУЗНЕЦОВ, РФ-дин спортдин министрдин заместитель Юрий НАГОРНЫХ, Чечен Республикадин Кьил Рамзан КЪАДИРОВ, твар-ван авай гзаф спортсменар ва гзаф маса ксарни авай. Дагъустандин делегациядик лагъайтла, РД-дин Кьил Рамзан АБДУЛАТИПОВАХЪ галаз РД-дин Гьукуматдин Председатель Абдусамат ГЪАМИДОВ, адан сад лагъай заместитель Анатолий КЪАРИБОВ, РД-дин Кьилин ва Гьукуматдин Администрациядин руководителдин заместитель Исмаил ЭФЕНДИЕВ, РД-дин физический культурадин ва спортдин министр Мегьамед МЕГЪАМЕДОВ, РД-дин культурадин министр Зарема БУТАЕВА квай.

Шад мярекат “Вайнахрин цавун кланик” ансамблди ачухна. “Аскерин арада кьиле физвай еке кьалмакъал, дишегьлиди вичин кьилелай хтлунна, фите гадаруналди акъвазаруниз” талукьарнавай са куьруь сегне кьалурна. Ахпа официальной ксариз гзаф гана. ИкI, сифте рахай Рамзан Къадирова фестивалдин мугьманрин тварцихъ хуш келимаяр лугьунихъ, ихътин мярекат Грозный шегьерда кьиле тухунихъ еке метлеб авайди кьейд авунихъ галаз сад хьиз, Кавказдин халкьарин спортдинни милли культурайрин сувар тир ам Россиядин халкьарин арада дуствал ва разивал мадни мягькемаруник умудлувал кутунвайди кьалурна.

- Спортдин милли жуьреяр, куьлер, манияр, адетар гьар са халкьдин культурадин пай я. Кеферпатан Кавказда цудралди жуьреба-жуьре халкьар яшамиз жезва, абурухъни гзаф умумивал ава. Кавказда жуьрэтлувал, виклегьвал, акьалтлай намуслувал еке кьимет авай кьилихар яз гьисабзава, халкьдин адетри а ерияр кьачузни, тербияламышизни куьмекзава, - кьейдна Р.Къадирова. - Сад тир Ватандин - Россиядин - твар хкажунихъ элкьурнавай крара квехъ виридахъ еке агалкьунар хьурай! - алхишна ада.

Лев Кузнецова, алай йисуз 5-сеферда кьиле тухузвай и фестивалъ спортдин милли жуьрейрин куьмекдалди Кеферпатан Кавказдин халкьарин дуствал мадни мягькемарунихъ галаз санал, жаван спортсменарни культурадин

деятелар патал чпин алакьунар ва устадвал кьалурдай вижевай майдан тирдал фикир желбна.

Сергей Меликова Грозный шегьердин стадиондал ихътин зурба мярекат тешкилиз хьун еке агалкьун тирди лагъана. Чечен Республика ислягьвили рекьел хтунин карда чанар гайи ксар рикел хкана. Сифте нубатда вичин фикирда Россиядин Игит, халис ватанперес Агьмад-Гъажи Къадиров авайди кьейдна. Фестивалдин сад лагъай пай Россиядин Федерациядин ва Чечен Республикадин гимнияр тамамаруналди акьалтла, Олимпиададин чемпион Жамал Отарсултанова “Кавказдин кьугьунрин” цай куькьурна.

Алатай йисара хьиз цини фестивалдик спортдин 12 жуьредай-залан шей са кьадар мензилдиз тухунай, кьуватдин троеборьейдай, канатдай винелди хкаж хьунай, клирерал алаз кьекьунай, жкадарунин двоеборьейдай, залан шей хкажунай, чемерукурай ягьунай, кьезил атлетикадай (эстафета), чуларал кутлунна акъажунрай, канат ялунай, мини-футболдай, армспортдай - акъажунар квай.

Кьейд авун лазим я хьиз, спортдин милли жуьрейрай акъажунрихъ галаз санал кьунши республикадин майдандал культурадиз, адетриз талукь язни еке мярекатар кьиле фена. ИкI, “Дагъустандин гьаятда” Республикадин Кьили вичи мугьманар Дагъларин улкьедин адетрихъ ва культурадихъ галаз танишарна. Кьилди кьачуртла, “Устларин гьевчи шегьерда” чи халкьарин сеняткарвилерихъ, гьилин устларвилин кьвалахрихъ галаз таниш жедай, тямлу хуьрекар дадмишдай, манияр язавайбурузни куьлер тармазвайбуруз тамашдай мумкинвал авай. Дагъустандин тарихдикай, регионда культура вилик тухуникай суьгьбет авунихъ галаз сад хьиз, Рамзан Абдулатипова Сергей Меликоваз, Лев Кузнецоваз, Рамзан Къадироваз ва масабуруз Кубачидин (гимншдин), Балхардин (хьенчин), Унцукулдин (кларасдин) устадрин гьилин сеняткарвилин кьвалахрикай, Табасарандин устларин гамарикай лагъана. Тамашачийри абуруз иллаки еке итиж ийизвайдини, “Дагъустандин гьаятдиз” гьахъзавай чка “Нарынкъала” цитаделдин тагьдиз ушар аваз туькьурнавайдини кьейд тавуна жедач.

Са кардал мадни фикир желб ийиз кланзава: и фестивалдин сергьятра аваз Чечняда Рамзан Абдулатипов Сергей Меликовахъ, Лев Кузнецовахъ ва Рамзан Къадировахъ галаз санал республикадин общественостдихъ галаз гуьруьшмиш хьана. Анал Кеферпатан Кавказдин абадвал ва ам вилик фин патал кар алай месэляяр веревирдна. Спорт ва культура пропаганда авунихъ галаз сад хьиз, и фестивалдихъ халкьарин дуствал мягькемарун ва медениятдин ирс хуьн патални еке метлеб авайди кьейдна.

“Кавказдин фестивалда” 1-чкадиз (кьизилдин - 6, гимншдин - 4, садни буьруьнждин медаль кьазанмишуналди) Чечен Республикадин команда лайихлу хьана. Дагъустандин хьанавай командади - 2 (кьизилдин -2, гимншдин - 5, буьруьнждин 3 медаль кьазанмишуналди), Кабардино-Балкариядин хьанавай командади 3-чкаяр кьуна. Наградаяр вахкуниз талукьарнавай мярекатни гзаф итижлудаказ, яргьалди рикел аламуькьдай тегьерда туькьурнавай.

Эхирдай са шад хабар мадни гуз кланзава: 2015-йисуз “Кавказдин кьугьунар” фестивалъ Дагъустандин меркезда кьиле тухун пландик кутунва.

М.-С.Умаханован экуь кьаматдиз бахшна

БОКС

ЧИ КОРР.

Алай вахтунда Каспийскда, Али Алиеван тварунихъ галай Спортдин дворецда, Умаханован экуь кьамат рикел хуьнин лишан яз боксдай международный 16-турнир кьиле физва. Ана дуьньядин 12 улкьедай 100-далай виниз спортсменри заланвилин 10 категориядай чпин гьутарин устадвал кьалурзава. Кьилди кьачуртла, Дагъустандиз Азербайжандин, Армениядин, Гуржистандин, Латвиядин, Эстониядин, Польшадин, Белоруссиядин, Тажикистандин, Израилдин, Бразилиядин, Узбекистандин ва Россиядин хьанавай командаяр атанва. Дагъустандин хьанавай кьилдин команда 20 боксёрдикай ибарат кьилдинди я.

Турнирдин сергьятра аваз, 8-сентябрдиз Махачкъалада Ленинан Комсомолдин тварунихъ галай паркуна Мегьамед-Салам Умахановаз хкажнавай памятникдал цуьквер эцигуниз

талукьарнавай серенжемни кьиле тухвана. Государстводин ва общественно-политический машгьур деятель М.-С.Умаханован уьмуьрдин ва зегьметдин, Дагъустандин кьиле авай кас яз республика яшайишдинни экономикадин рекъай вилик тухунин рехъ рикел хкуниз талукьарнавай митингни кьиле фена. Кьилди кьачуртла, ада 1956-1983-йисара Дагъустанда спорт вилик тухунал гьалтайлани еке крар кьилиз акьудайди кьейдна.

Ахпа, адет хьанвайвал, Али Алиеван тварунихъ галай Спортдин дворецда акъажунар ачухуниз талукьарнавай шад мярекат хьана. Анал РД-дин вице-премьер Мегьамед Исаев рахана. Дагъустандин Кьил Рамзан Абдулатипован, республикадин Гьукуматдин ва Парламентдин патай ада иштиракчийрин ва кватI хьанвайбурун тварцихъ хуш келимаяр лагъана, спортди улкьейрин, халкьарин арада дуствал мягькемарзавай кьейдна.

Умаханован кьаматдиз бахшнавай турнир 13-сентябрдиз акьалтла.

Хьуси чешнедалди

Дашемир ШЕРИФАЛИЕВ

Малум тирвал, алай йисан августдин эхирра Сербиядин меркез Белград шегьерда аздаказ кьуршахар кьунай спортдин ветеранрин арада дуьньядин чемпионат кьиле фена. Еке умудар чна ана иштиракзавай ватандаш, ветеранрин арада кьве сеферда Россиядин чемпион ва Европаддин призёр Къариб АШУРАЛИЕВАК кутунвай. Ингье чав шад хабар агакьна: 65 йисан яшдавай пагьливанди дуьньядин 76 килограмм заланвал авай зурба пагьливанрин арада 2-чка кьуна, гимншдин медаль кьазанмишуналди, ватангьлийрин рикел шадарна.

Ахцега Абдулал Гъаниеван тварунихъ галай ДЮСШ-дин тренер, РД-дин физический культурадин лайихлу работник, Ахцегьрин ДЮСШ-дин тренер Къариб Ферзалиевича, хиве кьурвал, чи машгьур пагьливан, вичин имид хва Руслан Ашуралиеван баркаллу ирс-рехъ лайихлудаказ давамарзава, баркалла!

- И сеферда зун текдаказ фенвай. Чип вегьинни зи хийирдиз хьанач. Сифте бягьсина захъ галаз гьасиррал иранви са зурба пагьливан акьатна адал 10-7 баллралди гьалиб хьана. Гьатта ял ядай вахтни тахгана, зун болгарви пагьливандихъ галаз гьасиррал акьудна, гьамни кланик кутуна - суьгьбетзава ветеранди. - Финалдин бягьсина Белоруссиядин патай экьечзавай кьазахви пагьливандиз зун са тими тафават аваз кумукьна.

- Кьилинди, зун руьгьдай аватнавак ва кьастунални кьели я. Мадни хьсандак аз гьазурвал акуна хьиз, кьведай йисуз, Аллагьди гайитла, дуьньядин чемпионвилин твар кьазанмишда.

Багьри “Лезги газетдай” рахадай мумкинвилекай менфят кьачуналди, эвелимжи нубатда, аз дуьньядин чемпионатдин акъажунриз гьазур жез куьмекар авур тренерар тир Ахцегь ДЮСШ-дин директор Марсель Гьажиеваз, завуч Арсен Агьмедоваз, РФ-дин лайихлу тренер Эсед Шагьмардановаз, а чемпионатда иштиракдай мумкинвал гайи Ахцегь райондин руководстводиз ва спонсорвилин жигьетдай чпелай алакьдай тегьерда гьил кьур РД-дин Халкьдин Собранидин депутат Владимир Ашуралиеваз, стха Жавид Ашуралиеваз, гьакI Хийируллагь Алиязоваз, Рамидин Мурсоловаз, Шемсидин Агьаеваз пара кьадар сагьрай лугьуз кланзава.

Россиядин военныйриг тахсир кутуна

Россиядин военный самолетри Чулав гуьле Sea Breeze ученийра иштиракзавай Канададин ВМС-рин "Торонто" гимидин винелай элквез лув гана. Идан гьакьиндай 8-сентябрдиз Канададин оборонадин министерстводи малумарна.

Канададин Globe and Mail газетдин малуматдал асаслу яз, и кар гьяд юкьуз хьана. СУ-24 кьве истребительди - бомбардировщикди ва са военно-транспортный АН-26 самолетди "Торонтодин" винелай, абурукай сада гьатта 300 метрдин кьван агьадай лув гана.

Россиядин летчикрин гьерекастри, Канададин оборонадин министр Роб Николсонан официальный малуматда кьейд авурвал, гимияр патал са гьихьтин ятлани хаталувал арадал гьанач, амма "гьахьлу ийиз тежедай хьтин футфачивилин чуру гьалар арадал гьизвай".

Канададин ВМС-рин "Торонто" фрегат Чулав гуьлуьз 6-сентябрдиз атана. Ада гьар йисуз Украинадихь галаз санал кьиле тухузвай Sea Breeze ученийра иштиракзава. Украинадиплай, США-диплай ва Канададиплай гьейри и ученийра Испаниядин, Румыниядин ва Туркиядин гимийрини иштиракзава. Ученийрин мурад-метлеб гимийрин гьерекастри хатасузвал таъминарун я. РФ-дин МИД-да виликрай малумарайвал, и ученийри гьалар кьизгьин хьунал гьизва ва Украинада кьиле физвай ислегьвили кьвалах кьурхулувили кутазава.

Россиядин самолетар НАТО-дин улквейрин гимийриг мукьва жез им сад лагьай сефер туш. Ик, апрелдиз СУ-24 самолетди Чулав гуьле акьвазарнавай Америкадин "Дональд Кук" эсминецдин винелай лап агьадай са шумуд сеферда лув ганай.

Кьиздирма чуклуниг кьурхулувал ава

Либерияда Эбола кьиздирма цийи кьилелай чуклуниг кьурхулувал арадал атанва. Идан гьакьиндай 8-сентябрдиз Виридуьньядин здравоохраненидин организациядин (ВОЗ) малуматда лугьзува.

ВОЗ-ди кьейд авурвал, Либерияда вирус кьвердавай гегеншдиз чклизва, адакди цийи азарлу хьайибурун кьадар кьвердавай артух жезва. Алай вахтунда Эбола кьиздирмадик кьейи ксарин са пай и улкведаль гьалтзава. Гьа са вахтунда больницайра азарлуяр патал чкаяр бес жезвач, медицинадин работникарни бес кьадар авач, кьейдна организацияда.

Эбола кьиздирма Гвинеяда алай йисан февралдиз башламиш хьана. Гуьгуьнлай вирус кьуншидаллай Сьерра - Леонедиз, Либериядиз ва Нигериядиз чклана. Августдин

эхирра хаталу азар Конгодин Демокративлиг Республикадив ва Сенегалдин агьакьайди малум хьана.

6-сентябрдиз Виридуьньядин здравоохраненидин организацияди хаталу вирус акатнавайбурун кьадар раижна. ВОЗ-дин делилралди, кьиздирмадик 2097 кас кьена, санлай кьачурла азарлу хьайибурун кьадар 3944 касдив агьакьнава. 8-сентябрдиз США-дин президент Барак Обамади кьиздирмадихь галаз женг чулун патал Америкадин военнияр желб авунин кьарар кьабулунин гьакьиндай хабар гана. Адан гафаралди, армиядин контингент Африкадиз мукьва девирда рекье твада. И вахтунда абуру изоляторар тешкилиз ва анра тадаракар эцигиз, Африкадиз дуьньядин маса улквейрай кьезвай духтуррин хатасузвал таъминариг кумек гуда.

"Талибандин" 19 боевик тергна

Афгъанистанда эхиримжи йикьара террористриз акси са жерге серенжемар кьиле тухунин нетижада "Талибан" гьерекастри 19 боевик тергна. Идан гьакьиндай 7-сентябрдиз улкведин МВД-дин сайтда хабар гана.

"Боевикар терг авунин серенжемар Кандагар, Урузган, Забуль, Баглан, Лагман ва Гильменд вилайтра кьиле тухвана. Нетижада яракьлу 19 талибан яна кьена, мад 5 касдал хирер хьана", - хабар гузва ведомстводин малуматда.

Махсус серенжемар кьиле тухудай вахтунда полициядин кьуллугьчийриз хьиткинардай шейэр жагьана ва абур вахчуна. МВД-да кьейд авурвал, боевикри са жерге вилайтра терактар авун планламишнавай.

4-сентябрдиз "Талибандин" боевикри Афгъанистандин рагьэкьечдай пата авай Газни шегьердин полициядин штаб - квартирадал гьужумна. Нетижада 25 кас телеф хьана, абурун арада 13 боевикни авай. Мадни 80 касдиз хасаратвилер хьана.

Азад хьувур аскеррин кьадар лагьана

Украинадин президент Пётр Порошенкоди малумарайвал, ополченцийри Украинадин терефдив ислегьвал хуьнин гьакьиндай икьардин сергьятра аваз 1,2 агьзур есир вахкана, хабар гана Рейтер агентстводи.

"Гуьлле гун акьвазарунин режим кардик акарай вахтунда чалай есирда гьатнавай чи 1200 аскер азад ийиз алакьна", кьейдна Украинадин регьберди, Мариуполда мугьманвиле авайла.

Порошенкодин гафаралди, 863 кас гьеле ополченцийрин есирда ама. Абуру гьафтедин эхирдалди азад авун планламишнава, кьейдна "Украина" РБК-ди.

Виликрай есирда кьунвайбуру дегишар хьийиз башламишнавайдан гьакьиндай "Цийивилер" РИА-ди вичи-вич малумарнавай Донецкий халкьдин республикадин премьер-министр Александр Захарченкодин гафарал асаслу хьана хабар ганай. "Есирда гьатнавайбуру дегишар хьувунин кьвалах гьар юкьуз кьиле физва. Накь чна 28 есир вахкана. Эвездай гьакьанбуру чнани вахчуна", - малумарна ада.

5-сентябрдиз Минскда Украинада авай гьалариз талукь алакьалувилиг дестедин заседание хьана. Адан нетижайрал асаслу яз, Украинадин рагьэкьечдай пата гуьлле гун акьвазарунин гьакьиндай икьардал атана. Идалайни гьейри, Киев, Донецкий ва Луган-

ский халкьдин республикаяр есирда гьатнавайбуру дегишар хьувунал рази хьана.

ООН-дин малумат

Яракьлу чурьук арадал атайдалай инихь Украинадин рагьэкьечдай пата 3 агьзурдалай тимил тушиг инсанар телеф хьана. ИТАР-ТАСС-ди хабар гузвайвал, ихьтин делилар ООН-дин инсанрин ихтияррай Верховный комиссар Зейд бен Раад аль-Хусейна гьана.

Гьикьван ислегь агьалияр, военнияр ва ополченцийар телеф хьанатла, чешмедин тестикьарзава. Ада Украинадин гьукуматдиз, гьакьни яракьлу дестейриз ва кьуншидаллай государствойриз, РФ-ни кваз, чурьук авай зонада граждана агьалияр хуьн патал мумкин тир вири кьвалахар авуниг эвер гана.

Рейтерди кьейдзавайвал, и рекьемдик ООН-ди Донбассдин территориядал куквар хьайи Малайзиядин самолетда аваз хьайи инсанарни кутунва. (Киевда тестикьарзавайвал, самолет ополченцийри яна, ополчендин векилри и кар ред ийизва). Августдин эхирра ООН-ди Украинада телеф хьайибу-

рун кьадар 2600 касдив агьакьнавайдан гьакьиндай малумарнай.

Амма маса чешмейри тестикьарзавайвал, телеф хьайибурун кьадар лап гзаф я. Гьа ик, ДНР-дин государстводин хатасузвилиг министр Леонид Баранова тестикьарзавайвал, военный серенжем кьиле феий вахтунда Украинадин 20 агьзурдалай гзаф аскерар телеф хьана. Вичин нубатдай яз, Украинадин хатасузвилиг советди малумарзавайвал, Украинадин рагьэкьечдай пата Россиядин 2 агьзурдав агьакьна военнияр телеф хьана (официальный Киевди тестикьарзавайвал, чурьукда Россиядин кьушунри иштиракна, Москвада лагьайтла, и кьвалах ред ийизва).

Чурьук Украинадин рагьэкьечдай пата апрелдиз башламиш хьана, и карни Украинадин цийи властдиз аксибуру Донецкдин ва Луганскдин халкьдин республикаяр тешкилнавайдан гьакьиндай ва са жерге административный дараматар кьурдалай гуьгуьнлиз арадал атана. Киевди, жаваб яз, Донбассдин территориядал кьуватдин серенжем кардик кутуна. Сад-садаз акси акьвазун военный гьерекастриг элкьвена. Украинади ара датлана Россиядик, ополченцийриг яракьар ва техника, гьакьни сергьятрин патарив гвай территорияриг гуьлле гузва лугьуз, тахсир кутунай.

Кьушунар сергьятдивай кьакьудун истемишзава

США-ди Россиядивай Гуржистандихь галаз авай сергьятдивай кьушунар кьакьудун истемишзава. Ихьтин арза Тбилисида мугьманвиле авай Америкадин оборонадин министр Чак Хейгел Гуржистандин вичин амадаг Ираклий Аласаниядихь галаз саналди тир пресс-конференциядал авуна.

Рекьем

• XXI асирда виридалайни кьит шей нефтл ваь, хьвадай яд жеда. Кьенин юкьуз Чилеп яшамеш жезвай **2 млрд. инсандиз** хьвадай яд бес тахьуни азаб гузва.

ЦБ-дин курсуналди кьенин юкьуз:

1 доллар - 37,03 манат,
1 евро - 47,71 манат,

кьизил (1 гр) - 1495,16 манат,
гимши (1 гр) - 22,84 манат.

ИНТЕРНЕТДАЙ.

Гьазурайди - Шагьисмаил ГЪАЖИМИРЗОВ

"США-ди Россиядиз Гуржистандин сергьятривай тамандаказ вичин кьушунар кьакьудуниз эвер гузва. Чна и месэлада Тбилисиди кьалурзавай дурумлувал тебрикзава. Гуржистанда ва Украинада Россиядин гьерекастар яргал вахтунин эвер гун хьиз я, Вашингтон ва адан союзникар и кардиз лап рикливай тамашава", - лугьзува Пентагонда чапнавай Хейгелан малуматда.

Адан гафаралди, министрри военный рекьий кьве улкведи гележегда санал кьвалахунин месэлаяр веревирдна. Гуржистан патал тайинарнавай серенжемар и улкведа военный кьуватар, саналди тир ученийрин кьадар артухарун, гьакьни санал кьвалахун мягькемарун акатзава. Гуржистандин цийи статусди, "НАТО-дин амадагдиз хьиз, адаз Альянсдин членвилиг экечиз кумек гуда, малумарна Хейгела.

Аласанияди, вичин нубатдай яз, "США Гуржистандин виридалайни кьуватлу ва умудлу союзникар" лагьана малумарна. Америкадинни Гуржистандин алакьайрин цийи девирди Гуржистандиз международный дережада вичин интересар хуьз жедай улкве хьуниз кумек гуда, - кьейдна ада.

США-дин оборонадин министр Чак Хейгел Гуржистандиз официалнидаказ мугьманвилиг атун 6-сентябрдиз башламиш хьана. Тбилисида Пентагондин кьил гьакьни Гуржистандин премьер-министр Ираклий Гарибашвилидихь ва президент Георгий Маргвелашвилидихь галаз гьуьрушмиш хьана.

Катнавайдан статус кьачунва

Россияда Украинадин 105 агьзур граждандиндиз катнавайбурун статус ганва. "Интерфаксди" хабар гузвайвал, идан гьакьиндай Россиядин вице-премьер Дмитрий Козака гьукуматдин кьил Дмитрий Медведеван патав совещание физвай вахтунда малумарна.

Козакан гафаралди, кьецепатан улквейрай ватандашар гуьгуьллуздаказ кучарунин программада иштиракунин гьакьиндай арзаяр гваз гьар юкьуз 500-дав агьакьна инсанар кьезва. Идахь галаз алакьалу яз вице-премьерди и программадай квота 20 агьзур касдин кьван гзафарун теклифна. "Кье и кардин сергьятар артух хьанва. И программада иштиракун патал 18 агьзур касди арзаяр вуганва", - кьейдна ада.

Козака гьакьни хабар гайивал, Украинадин гзаф граждандиз Дальний Востокдиз куьч жез кланзава.

1-сентябрдиз "Известия" газетди Россиядин гьукуматдин кьарардал асаслу хьана хабар гайивал, Украинадай катнавайбуру кьабулунин программидиз Федеральный миграционный кьуллугьди (ФМС) тахминан зур миллиард манат кьачуда.

30-августдиз ФМС-ди хабар гайивал, апрелдин сифтедилай Россиядиз "Украинадин 820 агьзур граждандин атана ва алай вахтунда чи улкведа ама". 130 агьзурдалай гзаф ксари чпиз вахтуналди яшамеш жедай чка ва я катнавайдан статус гун тьалабна.

Лезги газет

УЧРЕДИТЕЛАР:
РД-дин Халкъдин Собрание,
РД-дин Гьукумат
367000, Махачкала, пл. Ленина, 1

КЪИЛИН РЕДАКТОР
А.У. САИДОВ
Тел/Факс. (872-2) 65-00-60
E-mail: lezgiGazet@yandex.ru

КЪИЛИН РЕДАКТОРДИН
ЗАМЕСТИТЕЛЬ
Ш.Ш. ШИХМУРАДОВ
65-13-55

КЪИЛИН РЕДАКТОРДИН
ЗАМЕСТИТЕЛЬ -
ЖАВАБДАР СЕКРЕТАРЬ
Д. Б. БЕЙБАЛАЕВ
65-00-61

ОТДЕЛРИН РЕДАКТОРАР:

ПОЛИТИКАДИН
Н. М. ИБРАГЪИМОВ
65-02-81

ЭКОНОМИКАДИН
Ж. М. САИДОВА
65-00-59

КУЛЬТУРАДИН
К. М. КАЗИМОВ
65-00-58

ЛИТЕРАТУРАДИН
М. А. ЖАЛИЛОВ
65-00-64

ЯШАЙИШДИН ВА ЧАРАРИН
А. Х. ГЪАМИДОВ
65-00-63

БУХГАЛТЕРИЯ
65-00-62

ЖАВАБДАР КОРРЕКТОР
М. МАГЪАМДАЛИЕВА

ВЕРСТКА ИЙИЗВАЙДИ
Ш. ФЕЙЗУЛЛАЕВА

НУМРАДИН РЕДАКТОР
А. ГЪАМИДОВ

Чап ийиз вахкудай вахт - 21.00

Чап ийиз вахкана - 17.30

Газет "Лезги газетдин" компьютерин базада гъазурна.

Газет "Лотос" ООО-дин типографияда чапна.

367000, Махачкала,
Пушкин куьче, 6.

Тираж 7916

Макъалаяр редакцияди туькьур хъийизва. Макъалайриз рецензияр гузвач ва абур элкъвена вахкузвач. Редакциядинни макъалайрин авторрин фикрар сад тахъун мумкин я.

Газет массовый коммуникацийрин хиле закондательстводал амал авунал гуьзчивал авунин ва культурадин ирс хуьнин рекъай РФ-дин Федеральный кьуллугдин Кьиблепатан федеральный округда авай Управлениди регистрация хъувунва.
ПИ № ФС 10-6468 2007-йисан 26-январь

РЕДАКЦИЯДИН АДРЕС:

367018, Махачкала,
Штердин проспекти, 61,
7-мертеба.

Гь - И лишандик квай материалар гъакъидихъ чапзавайбура.

НАШИ РЕКВИЗИТЫ:

ГБУ "Редакция республиканской газеты "Лезги газет"

УФК по РД
БИК - 048209001
ИНН - 0562043725
Р/Сч - 40601810100001000001
Л/Сч - 20036 Ш60090

Гь Мубаракрай!

Вичин ери-бине Сулейман-Стальский райондин Агъа Сталдиллай тир, алай вахтунда Махачкъалада яшаминш жезвай, Дагъустандин хуьруьн майишат академиядин муаллим, хуьруьн майишатдин илимрин кандидат Муьгьудин САДЫКОВАЗ:

Шарвилдиз я вун ухшар,
Чан играми дуст

Муьгьудин.
Мубаракрай ваз ви яшар
Галаз вири ярар дустар.

Са члавузни жемир сефил.
Дуьньядикай атлу мирвил.
Аллагъди ваз гана бахтар,
Бахтлу хьурай амай
йисар.

ВИ 60 ЙИСАН ЮБИЛЕЙ
ТЕБРИКЗАВАЙ БАЛАБЕГОВ
АЙДИН, ГЪУБСЕЙНОВ ИС-
ЛАМУДИН, ГЪАЖИБАЛАЕВ
ИГРАМУДИН

Буба МЕЛИКОВ

Мезелияр

- Вун мад дивандал яргъи хъанвани? Ваз и гатун яргъи юкьуз ийидай кар-кеспи авачни? - гъарайна папа гъуьлуьз.
- Зато, дорогая къари, ваз зун алай чка регъятдиз жагъизва.

Тархан, - жузуна Пархана, - акьуллу кицлер жедайди яни?
- Эхъ, Пархан, жедайди я, генани за ваз лугъун, гъа кицлин иесидилайни акьуллу кицлер. Мисал яз къачуртла, са шумуд йис идалай вилик са гъахътин акьул-

лу киц захъни авайди тир, - махдивди жаваб гана Тархана.

- Я чан хтул, - жузуна Тархана, - вуна а классдин журналда авай къведар мус туькьур хъийида, клелунин йисан эхирни жезва?..

- Зани а кардикай гъар юкьуз фикрзава, чехи буба. Анжах чи муаллим садрани класдин журналдивай яргъаз къакъатзавач.

Хъвадайди гадарайдалай кьулухъ чир хъана Тарханаз вичин кьуьл садазни бегенмиш тусирди.

Начальникдихъ галаз танишарна

Хазран КЪАСУМОВ

И йикъара Сулейман-Стальский райондиз Россиядин МЧС-дин Дагъустан Республикада авай Къилин управленидин гуьзчивалдай кьвалахдин управленидин начальникдин заместитель, къенепатан кьуллугдин подполковник Алигъайдар Гужаев атанвай. Адан макъсадни Россиядин МЧС-дин РД-да авай Къилин управленидин Сулейман-Стальский райондин ОНД-дин цийиз хъанвай начальник, къенепатан кьуллугдин старший лейтенант Виталий Керимханов танишар тир.

рин вилик пад кьун патал тухузвай кьвалахдикай, и рекъай гьеллиг гъализ тахъанвай месэлайрикай, гьалтзавай четинвилерикайни лагъана ва инанмишвал кьалурна хьи, райондин руководстводинни МЧС-дин райондин ОНД-дин саналди тир къуватралди кьвалахар хъсанариз, рехъ гузвай кимвилер арадай акьудиз жеда. И кар патал алахъни ийида.

Алигъайдар Гужаева хушвилелди къабулунай, МЧС-дин республикада авай Къилин управленидин, адан начальник Нариман Магъмудовичан тварцихъ разивилин келимаяр лугъунай Нариман Шамсудинович Абдулмуталибоваз чухсагул ла-

"Сулейман-Стальский район" муниципальный образованидин кьил Н.Ш.АБДУЛМУТАЛИБОВА атанвай мугъманар тебрикна, Виталий КЕРИМХАНОВАЗ цийи кьуллугъ мубаракна, кьвалахда агалкъунар хъана кланзавайди лагъана.

- Чи райондин руководство ва агъалияр МЧС-дин республикада авай Къилин управленидин кьвалахдиллай гзаф рази я, - лагъана Н.Ш.Абдулмуталибова. - Тухузвай баркаллу, халкъдиз герек кьвалахдай управленидин начальник, генерал-майор, чи дуст ва амадаг Нариман Магъмудович Къазимегамедоваз чна риклин сидкъидай чухсагул лугъуьз. Мадни заз разивилелди къейд ийиз кланзава хьи, алай йисан 29-апрелдиз чи районда, Сардархуьруьн кьилихъ, цийиз эцигай пожарный часть ишлемишиз вахкана. Им чна республикадин руководстводи, МЧС-дин РД-да авай Къилин управлениди райондиз гуьрмет авунин лишан яз гьисабзава.

Нариман Шамсудинович Абдулмуталибова районда цаяр-

гъана ва гуьруьшдал райондин ОНД-дин цийи начальник Виталий Керимханов чирна танишарна.

Виталий Керимханов 1981-йисан 13-декабрдиз Хив райондин Къванцилприн хуьре дидедиз хъана. Ада хуьруьн юкьван школа, 2001-йисуз хуьруьн майишатдин техникум, 2006-йисуз Дагъустандин педагогический университетдин праводин факультет акьалтларна.

2006-2007-йисара МВД-дин къенепатан кьушунра жергейра кьуллугъна.

2010-2014-йисара Россиядин МЧС-дин Дагъустан Республикада авай Къилин управленидин Дербент шегьерда авай ОНД-дин инспектор яз кьуллугъна.

Нариман Шамсудинович Абдулмуталибован кабинетда кьиле феийи гуьруьшда администрациядин Кьил Штибег Мегъамедханова, адан 1-заместитель Лацис Оруджева, заместитель Саид Темирханова, райондин кьетлен гьаларин ва ГО-дин отделдин начальник Тарлан Саругъланова иштиракна.

Туькьур хъувун

Гъилевай йисан 36-нумрада "Чирвилерин суварик" макъалада, Докъузпара райондин Къурушрин хуьре суварин мярекатдал лайихлу ксарив наградаяр вахкуникай рахадайла, Къурушрин хуьруьн юкьван школадин муаллим Жаватов Межид Нагъметовичан твар, гьалатI яз, масакла кхъенва (3-чин, 4-колонка, винидихъай 2-абзац).

Чна РД-дин лайихлу муаллимдивай багъишламишун тIалабзава. Суварин репортаж кхъей автордини и кар тIалабзава.

Къалажухви Айсаяев Изаферан хизанди играми диде
ГЪУЛХАНУМ

рагъметдиз финихъ галаз алакьалу яз Тамара ва Раисат Агъабалаевайриз, рагъметлудан хизандиз, вири багърийриз башсагулгуьвал гузва.

Хабар це

КВЕВ "ЛЕЗГИ ГАЗЕТ" МУС АХГАКЪЗАВА?
Хемисдиз, жуьмядиз, кишдиз, гъяддиз, ислендиз, саласадиз, арбедиз? -

Шегьер, район, хуьр кьалурна -
Жуван тIвар, фамилияни -
ТIалабзава атIана редакциядиз рахкурун.

Утерянный аттестат о среднем (полном) образовании серии 05 АБ за №0036574, выданный в 2012 году Уллулатагской СОШ Сулейман-Стальского района РД на имя АХМЕДОВА Азиза Сержаевича, считать недействительным.